

Další vývoj české církve pod ochranou Majestátu.

71. Čilý život v církvi i školství.

Česká církev rozvíjela se zdárně pod ochranou Majestátního listu, jež také nový král Matyáš¹⁾ i s Porovnáním a Snešením a jinými výsadami potvrdil ještě před nastoupením na trůn dne 11. května 1611.

Rozvoj ten jevil se především v tom, že stoupenci České konfesse již s důvěrou vstupovali do veřejnosti i tam, kde dosavad byli vládou udržováni v podruží, totiž v městech královských a na státcích králových a královniných, počítajíc v to i statky duchovenenské. V Praze²⁾ všechny kostely pod obojí podřídily se nové konsi-

¹⁾ Srv. *Apologie druhá* (Šubert), str. 334—342.

²⁾ V době po vydání Majestátu měli pod obojí v Praze samé tyto farní kostely: Na Starém městě: u Panny Marie před Týnem, v Betlémě, u sv. Jiljí, Havla, Haštala, Michala, Mikuláše, Martina ve zdi; na Novém městě: u sv. Jindřicha, Petra, Klementa, Vojtěcha většího, Michala v Opatovicích, Štěpána, Václava na Zderaze, Vojtěcha menšího, Štěpána menšího ve zdi a u sv. Bartoloměje v Podskalí; na Malé Straně: u sv. Mikuláše, v celku 20 far a kostelů. Mimo to příslušela jim řada jiných kostelů a kaplí, při nichž farního úřadu nebylo, ale v některých služby boží se konaly aspoň občas, jiné pak byly zpustlé. Na Starém městě byl to kostel sv. Benedikta, sv. Kříže menšího (zpustlý), Matky Boží na Louži (od r. 1611 bez vlastního faráře. *Fr. Ebert*, *Posvátná místa II.*, 382), sv. Valentina, sv. Linhart (tyto dva kostely jmenuje *Cavaia* ve své zprávě z 8. října 1622 mezi 17 kostely evangelickými v Praze, *Hynek Kollmann*, *Acta de prop. fide*, str. 134) a j.; na Novém městě: sv. Apolináře, Božího těla, sv. Trojice v Podskalí a j.; na Malé Straně: sv. Jana Křtitele na Újezdě, jinak zvaný kaplí M. Jana Husi a j. K tomu nutno připočísti nově vystavené kostely německých evangelíků u Salvatora na Starém městě a u sv. Trojice na Malé straně, a kostel bratrský sv. Šimona a Judy na St. městě. Vedle těchto 31 významných kostelů měli pod obojí ještě řadu tuto nejmenovaných kostelů a kaplí buď neužívaných anebo užívaných jen zřídka. *Frant. Dvorský*, *Jaký byl číselný poměr katolíků vůči straně pod obojí l. 1609* (Sborník hist. II., 1884, str. 200 nsl.) v poznámce 7. na str. 287 a 288 čítá kostelů a kaplí evangelických vedle uvedených 31 ještě dalších méně významných 20, ale z těch je nutno odečísti kostel sv. Alžběty v Podhradí na Vyšehradě, ježto chrám ten asi r. 1604 či 1605 se dostal do rukou katolických. (Srv. výše str. 432, pozn. 1.) S tím srv. *M. Ch. A. Pescheck*, *Geschichte d. Gegenreformation I.*, 220. — R. 1613 Dr. Hoě se zmiňoval, že kázáno bývá dozajista ve 30 kostelích česky i německy. Mínil asi kostely tuto uvedené v počtu 31, ovšem nutno odečísti chrám u Salvatora, který v ten čas ještě nebyl dostaven. Srv. dále str. 501 nsl.

stoři a České konfessi, ač někteří kněží zůstávali blízcí směru staroutrakvistickému. Také v ostatních městech královských pronikal směr evangelický, zvláště kdekoli konšelé směru toho se přidržovali, a ovládal kostely i školy, a jen výjimečně na některých místech udrželi se kněží směru staroutrakvistického. Bratří směli nyní svobodně a veřejně konati své služby boží. Kollátorové bratrští dosazovali bratrské kněží za faráře na svých kollaturách¹⁾, a v kapli betlemské konali svá shromáždění za hojného účastenství, třeba vláda tomu nepřála a ráda by je byla kaple té zbavila.²⁾ Než Bratří sami cítili se v kapli té, majetku to universitním, přece jen hosty a proto rádi byli by si v Praze zřídili vlastní chrám. I vystavěli si chrám sv. Šimona a Judy.³⁾ Než teprve dne 14. června 1620 byl chrám ten seniorem B. Mat. Konečným slavnostně účelu svému odevzdán. Také k německým bratrským bohoslužbám, jež dosud konány byly u sv. Benedikta, propůjčila universita r. 1612 kapli Božího těla dočasně pro novoměstské evangelíky německé.⁴⁾ Ně-

¹⁾ Srv. dále zprávu o farářích bratrském v Luži (v hlavě 77.), výtku protibratrského letáku z r. 1617 (str. 525, odst. VII.) a zprávu mladých kněží bratrských z r. 1619 (str. 529 nsl.).

²⁾ Staroměstský rychtář již v roce 1610 působil v tom smyslu ale marně. R. 1612 v první středu v postě učinili kollegiáti kolleje Karlovy smlouvu s Bratřími, že budoucně kollegiáti budou voliti za kněze tři Bratří, z nichž defensoři jednoho jmenují. Smlouva ta je v *Budovcově diariu*, IX. A. 8, fol. 998—1005, a před smlouvou tou jsou v témže diariu na f. 994—997 různé listiny, v celku 9, týkající se právních poměrů kaple betlemské z dob dřívějších, na prvním místě majestát krále Václava. — Srv. *Zih. Winter*, *Děje vysokých škol Pražských*, 119. — Po smrti Cyrově 14. března 1618 svěřen byl Betlem zatímně B. Cyrillovi, než bude zvolen a v úřad uveden nový duchovní správce jako nástupce Cyrův v jeho úřadě. Když tak B. Cyrill zatímně vykonával služby boží, purkmísta a rada staroměstská, osazená nepřáteli strany pod obojí, 5. dubna 1618 podala stížnost na kancelář českou, že po smrti Cyrově jiný kazatel byl uveden proti fundaci Jana Milheima. Císař 18. dubna 1618 nařídil, aby rektor a mistři kolleje veliké byli přidrženi, by vedle fundací se zachovali. Rektor a mistři 5. května 1618 podali vysvětlení místodržcím a brzy potom dle přání defensorů zvolili B. Cyrilla, ač vláda na ně valéhala, aby volili kohokoli, jen ne Pikarta. Vzešlá bouře způsobila, že kaple betlemská zůstala zatím v držení Bratří. Srv. *Apologie druhá* (Šubert), č. 133, str. 436 nsl. — *Zih. Winter*, 1. c. str. 148 nsl.

³⁾ *Historie o těžkých protivenstvích*, 1870, str. 115. — Dne 24. prosince 1620 daroval jej císař Ferdinand II. Milosrdným bratřím. *Fr. Ebert*, *Posvátná místa I.*, 472.

⁴⁾ *W. W. Tomek*, *Gesch. d. Prag. Univ.*, str. 227. — Bohoslužby německé v kostele Božího těla byly pokračováním bohoslužeb, jež Bratří německy konávali před tím v kostele u sv. Benedikta. Srv. 476, 3. Prvé bohoslužby německé evangelické konány byly v kostele Božího těla v hody velikonoční 1610, v neděli, pondělí a úterý, jakož i v neděli provodní. Měšťané a obyvatelé Nového města pražského jazyka německého žádali totiž krátce před tím mistry, by jim dovolili, aby směli o velikonočních v kostele Božího těla konati své německé služby boží. Uvažována jest ta věc 3. dubna 1610 v přítomnosti všech pánův direktorův a zavřeno jest dáti svolení, ale s podmínkou, že o svolení další žádati nebudou. Novoměstští evangelíci němečtí slíbili tak učiniti, pravíce, že hned po svátcích požádají purkmístra a pány novoměstské, aby jim propůjčili jeden kostel, než by si vystavěli vlastní. Ale již 24. dubna

mečtí Luteráni konali svá bohoslužební shromáždění v Praze delší čas pohostinnu, a to jednak na Malé straně v kostele sv. Jana Křtitele, též zvaném kaplí M. Jana Husi,¹⁾ a jednak na Starém městě s počátku občas na různých místech,²⁾ pak po delší dobu do roku 1614 v kostele u sv. Kříže většího, propůjčeném jim, nežli by si zřídili vlastní chrám. Byliť němečtí evangelíci v Praze četně zastoupeni, zvláště na Starém městě, a měli mocnou oporu i v některých šlechticích, zvláště v hraběti Jáchymu Ondřeji Šlikovi, jakož i v saských dvorních kruzích. K zorganizování německých evangelíků na Starém městě byl povolán jako hlavní farář Dr. M a t. H o ě z H o ě n e g g u,³⁾ saský dvorní kazatel a v ten čas superintendent

1610 musili místiti o té věci uvažovati znova, ježto sousedé němečtí znova žádali o další propůjčení kostela. Bylo jim odepřeno s poukazem na jich slib, jakož i na to, že německý jich kazatel je nepokojný a proti straně pod jednou velmi prchlý, ač je zapovědíno, aby strana stranu nehanila. Acta decanatus M. Nic. Troili, B. 21, fol. 134 a 136. Nepraví se tu nic o německých reformovaných, nýbrž toliko všeobecně o německých evangelících. Ale když r. 1612 kostel ten byl jim přece propůjčen, kázal tu B. Jan Corvin až do roku 1618. Srv. Zik. Winter, Děje vysokých škol Pražských, 119, 140. Těchto služeb božích u sv. Benedikta i v kostele Božího těla účastnili se pak ovšem vedle Bratří i němečtí reformovaní, zvláště cizinci.

¹⁾ Srv. Ebert, Posvátná místa I., 240—241. Podle jeho zprávy konali němečtí Luteráni v kostele sv. Jana Křtitele bohoslužby své již za dřívějších dob. R. 1586 udělal jim pro kostel ten Samuel Lorenz, řezbář z Freibergu v Mišni, oltář s obrazem večere Páně. — Srv. výše str. 470, 2.

²⁾ Srv. výše str. 463, 4. — Dne 29. března 1610 jednali defensoři s kněžními německými a jich posluchači, kteří žádali, aby jim v nastávající svátky velikonoční bylo dovoleno německy kázati v chrámě Matky Boží na Louži na Starém městě. Acta decanatus M. Nic. Troili, B. 21, fol. 133. — Dne 2. července 1610 žádal hrabě Šlik a administrátor docela, aby mohlo býti kázáno německy i v Týně, a to v pondělí a ve čtvrtek. Ač žádost podána byla pod titulem kurfiřta saského, nepovoleno. „Pro budoucí zlé a nebezpečnosti jazyku českého tak i všeho města se tomu povolití nemůže... Mají dosti jiných kostelů.“ Srv. Jos. Teige, Základy starého místopisu Pražského. Díl I., 1, str. 509. — Carl Chr. Schröter, Merckwürdige Exulanten-Historie, 1715, str. 71 a 72 vypráví, že r. 1609 obdržel Jakub Mönch písemní vokaci za německého kazatele do Kutné Hory a že pak byl r. 1611 do Prahy povolán a „in der Neustadt zu einem Prediger bestellt“. J. Jireček v Č. Č. M. 1883, str. 488 pozn. 43 dří, že Kašpar Felix, mnich od „sv. Jakuba“ (srv. výše str. 458) stal se německým kazatelem v Praze na Novém městě.

³⁾ Fr. Dibelius, Hoë von Hoënegg, Realencyklopädie f. protest. Theologie u. Kirche. III. vyd., VIII. sv., str. 172. — Scheuffler, Der Zug der österreichischen Geistlichen nach und aus Sachsen, Jahrbuch f. d. Gesch. d. Prot. in Öst., 1899, str. 67—68. — Narozen 24. února 1580 ve Vidni. Do 8. května 1611 byl v Plavně. V Praze kázal pohostinnu v lednu 1611 u sv. Kříže, u sv. Havla a u sv. Jiljí. Úřad svůj nastoupil v Praze 13. května 1611 a pak tu pobyl do velkonoc 9. dubna 1613. Zemřel 4. března 1645. V Praze konal služby v kostele u sv. Kříže na Janském náměstí. — Srv. Scheuffler, Bruchstück einer Selbstbiographie des kursächs. Oberhofpredigers D. Mathias Hoë von Hoënegg, Jahrbuch f. d. Gesch. d. Prot. in Öst., 1892, str. 28 nsl., 105 nsl. — Jeho nástupcem stal se Dr. Helwig Garth (Helvicus Garthius), narozený r. 1579. Zemřel 5. prosince 1619. O něm Scheuffler, Der Zug der öst. Geistlichen, Jahrbuch 1899, str. 68—69. — Téhož nástupce M. D a v i d

v Plavně, na Malé pak straně působil M. T o b i á š W i n t e r,⁴⁾ od r. 1610 assessor dolní konsistoře. Na Starém městě vystavěli si rozsáhlý a úpravný chrám u Salvatora.⁵⁾ Na Malé pak straně skrovnější chrám sv. Trojice⁶⁾. Na všech stranách vzrůstala se evangelická církev v Čechách patrně.⁷⁾ R. 1613⁸⁾ mohl Dr. Hoë z Hoëneggu v Drážďanech při pohřbu Dra. Marka Gerstenbergera, tajného rady kurfiřta saského, jenž jako saský vyslanec si byl získal nemalých zásluh o povolení Majestátu, vděčně do-
svědčiti: „Kdežto dříve v celém království sotva v pěti kostelích mohlo slovo boží bezpečně a směle býti zvěstováno, nyní se tak děje veřejně beze vší překážky již v 500 kostelích, tak že i v Praze nejen snad

Lippach, byl od r. asi 1614 prvním diakonem v Praze při německé církvi na Starém městě, pak pastor vicarius, až 29. října 1622 musil z Prahy odejiti. Scheuffler, Der Zug der öst. Geistlichen, str. 70.

⁴⁾ Scheuffler, Der Zug der Geistlichen, Jahrbuch 1899, str. 73 nsl. — M. Tobiáš Winter zemřel asi po roce 1613. Jeho nástupcem se stal M. Kašpar Wagner a jeho kolegou byl Zikmund Schererz. Dne 29. října 1622 v sobotu před 23. nedělí po sv. Trojici večer musili opustiti Prahu, o čemž Schererz sepsal Vale Pragenae, tištěné r. 1622.

⁵⁾ Chrám ten zbudován v letech 1611—1614. Práce počala 8. února 1611, základní kámen položen ve středu 27. července 1611 dle autobiografie Dr. Hoëho, (Jahrbuch f. d. Gesch. des Prot. in Öst. 1892, str. 126). Srv. Hoë, Christliche Prodigt bey Fundation oder Legung des ersten Grundsteins einer Kirchen für die Evangelischen deutscher Nation in der königlichen Alten Stadt Prag. Den 27. Julii am Tage Caroli Anno 1611. von Matthia Hoë. Leipzig. Fortunatus Durich, De originibus templi Salvatoris. Skála, Historie I., 325 se zmiňuje omylem o 27. červnu. Základní kámen nesli až na místo Jáchym Ondřej hrabě Šlik, Vilém Popel z Lobkovic, Leonhard Colona z Felzu a svob. pán Kolonič, příznivci německé církve. Posvěcen byl Dr. Garthiem 5. října 1614. O stavbě chrámové Jos. Teige, Základy starého místopisu Pražského I., 1, 371 nsl. Ke sbírce na stavbu chrámu u Salvatora přispěla mnohá knížata v cizině, mezi nimi i král švédský Gustav Adolf. Také v českých obcích bylo sbíráno na tento účel. Chrám zbudoval pražský stavitel Jan Bartolomaeus z Christoffen ze Star. města. Srv. Fr. Blanckmeister, Wenn Christus seine Kirche schützt, str. 7. — Odporující list starších církve u Salvatora v Praze z 10. list. 1614, orig. v archivu české evang. církve u Salvatora. — Ebert, Posvátná místa II., 368 nsl.

⁶⁾ Ebert, Posvátná místa I., 240 nsl. — Chrám ten byl přestavěn, a rozšířen ve chrám P. Marie vítězné. Původně byl zbudován v letech 1611—1613. Základní kámen byl položen ve středu dne 20. července 1611. Srv. Carl Christian Schröter, Merckwürdige Exulanten-Historie, 74. (Skála I., 325 omylem jmenuje den 20. června 1611). Posvěcen byl 26. července v VII. neděli po sv. Trojici 1613. — Srv. výše str. 470, 2.

⁷⁾ Komenský dí (J. A. Comenii, Historia Fratrum Bohemorum... vydání J. Fr. Buddei... Halae 1702, str. 44): „Effloruit itaque religio purior, sublato paulatim Pseudo-Hussitismo, per totum regnum, ut vix centesimus quisque superesset, qui non Evangelicorum profiteretur doctrinam.“

⁸⁾ Z kázání Dra Hoëho při pohřbu Dra Gerstenbergera, zemřelého dne 22. srpna 1613 v Drážďanech. M. Christ. A. Pescheck, Geschichte der Gegenreformation in Böhmen I., 170 a 171. Georg Heinrich Götz, Diptycha Exulum oder Exulanten-Register 1714, str. 153 nsl.

v jednom ale do zajista ve 30 kostelích česky i německy¹⁾ exercitium evangelického učení se koná.“

Ale nejen zevně vzrůstala česká církev přese všechny překážky, ale především sílila i vnitřně. Teprve teď mohla se náležitě organizovati a také organizovala. Pražská konsistoř, v jejímž čele stál Eliáš Šuda od r. 1614 Zikmund Crinitus²⁾, spravovala celou církev českou.³⁾ A ve smyslu Snešení a Řádu církevního po celé zemi zorganizovalo se i všecko kněžstvo. Zřízení arciděkanové, děkanové a farářů s duchovenstvem pomocným,⁴⁾ a jim všem přidělen určitý kruh působnosti. Jim pak k pomoci bylo v péči o církev ve smyslu církevního Řádu⁵⁾ kollegium několika spolubratří a laiků, kteří tvořili při arciděkanech jakousi „menší konsistoř“, při jednotlivých farářích pak byli „curatores ecclesiae“, počtem čtyři i více. Administrátor pak s některými členy konsistoře konal *visitace*,⁶⁾ a tak měl péči, aby vše se

¹⁾ Němečtí evangelici v Praze, usilující o bohoslužby v svém mateřském jazyku, když neměli svých chrámů vlastních, usilovali o to, aby i do některých kostelů strany pod obojí byli puštěni, a nabíhali o to na některé patrony kostelů, na defensory a r. 1618 i na direktory. Tím vzbudili nemalý odpor horlivých evangelických Čechů, kteří sice Němcům jako hostům přáli v Čechách všelikou volnost, ale žádali, aby, chtějí-li v Čechách zůstatí trvale, učili se česky a přestali na českých bohoslužbách. Tak *M. Pavel Stránský*, Pokřik na nedbalého Čecha učiněný 1618 (vydal *J. Volf* v Č. Č. M. 1910) trpce vytýká, jak Němci poněmčují v Čechách své okolí. Pokřik ten z r. 1618. snad se netýkal tak německých Luteránů, kteří měli své dva chrámy, jako spíše oněch německých evangeliků, kterým kázal B. Corvin (srv. výše str. 499, pozn. 4) v kapli Božího těla právě až do r. 1618, od kdy jim kaple asi propůjčena již nebyla. — *M. Jiří Kezelius* ve své Kronice Mladoboleslavské (opis v Čes. museu I., E. 5, str. 161) si stěžoval podobně na poměry v Ml. Boleslavi, jakož i že Němci Čechům ve vyhnanství pohostinství Čechům nesplatili, když Čechové jim v Praze dovolili stavěti kostely.

²⁾ Po smrti Eliáše Šuda 29. května 1614 ustanovili defensori místoadministrátorem Jiřího Tesáka u sv. Haštala (*Riegger*, Archiv d. Geschichte und Statistik, II. díl, 1793, str. 489). Potom rozeslali 10. června 1614 z uložení defensorů místoadministrátor, senior a assessori konsistoře pražské pod obojí patent o postavení se k volbě administrátora všem arciděkanům, děkanům, farářům a správcům církevním měst v království českém, konsistoři pražskou pod obojí přijímajících se spravujícím, prikazující, aby se sešli v pondělí na zítří sv. Víta, totiž 16. června v 10 hodin na celém orloji před defensory. Zvolen byl Zikmund Crinitus, farář u sv. Mikuláše na Starém městě, a konsistoř doplněna. *Dopisy konsistoře pod obojí* 1610—1614, fol. 357. Tenkrát v roce 1614 byl do konsistoře zvolen také M. Mik. Troilus, bez pochyby na místě zemřelého M. Bacháčka. Srv. *Carl Chr. Schröter*, l. c. str. 99.

³⁾ Dokladem toho jsou Akta konsistoře uchovaná v zemském archivu, Oeconomica B. 23: „*Dopisy konsistoře sub utraque* 1610—1614.

⁴⁾ V tom smyslu byl adresován r. 1614 patent o postavení se k volbě administrátora „arciděkanům, děkanům, farářům a správcům církevním měst v království českém.“ *Dopisy konsistoře sub utraque*, 1610—1614, fol. 357.

⁵⁾ Srv. výše str. 484, pozn. 1.

⁶⁾ Administrátor Eliáš Šuda 18. května 1612 psal knězi Adamovi Wolffiovi v Ml. Boleslavi, že ve smyslu Řádu církevního přijede v pondělí 21. května do Ml.

dálo podle Řádu a ve smyslu České konfesse. Konsistoř rozsuzovala pře a všeliké sporné případy. Závažnější věci předkládala defensorům,¹⁾ kteří se scházivali a radili se o věcech církevních dvakrát do roka. Dvakrát do roka konsistoř ordinovala²⁾ kněží, a tak bylo i o dorost vhodného kněžstva postaráno.

Ve smyslu Řádu r. 1609 stavy schváleného byla vydána asi koncem r. 1609 konsistoři a defensory Instrukce pro kněžstvo, která

Boleslavě, a nařídil, aby se kněží z celého děkanství sešli den na to 22. května o 10. hod. na celém orloji do domu farního. — *Visitace* ta odložena byla asi o 14 dní; jeť datum listu změněno na 30. května, anebo byl list s datem novým zaslán ještě do jiného děkanství. — V témže smyslu psal administrátor Zikmund Crinitus, farář u sv. Mikuláše v Starém městě pražském, dne 26. června 1614 do Berouna, hodlaje svolati tamní kněží na 10. července, a také chtěl svolati kněží děkanátu litoměřického, ale zatím nastala nějaká změna, a tak psal znova 10. července 1614 děkanu berounskému a svolal tamní faráře do Berouna na čtvrtek 17. července, kněží z děkanátu slanského svolal do Slaného na 25. srpna 1614 a kněží z děkanátu lounského do Loun na 27. srpna 1614. *Dopisy konsistoře* sub utr. 1610—1614, fol. 148, 368 a 375. Srv. *Winter*, Život církevní, 339.

¹⁾ Tak předložila konsistoř 29. září 1611 defensorům dobrozdání o manželství v třetí linii spřízněných. Při tom se dovolává „Instrumentu do konsistoře vitemberské vyzdviženého“, patrně spisu vydaného tiskem. *Dopisy konsistoře sub utr.* 1610—1614, fol. 96. — *Zik. Winter*, Život církevní 339. — Jindy předložila konsistoř defensorům přímluvu o Litomyšl, Nové Strašecí a Broumov, a dne 9. června 1614 přímluvu tu opětuje „v příčině správcův církevních a náboženství, při kterém vedle Confessí České milostivým J. M. C. Majestátem stvrzené zůstavení býti žádají.“ Dne 26. června podobně se přímlouvá za Unhošť. *Dopisy konsistoře* etc. 356, 360.

²⁾ O prvé ordinaci zmiňují se Acta decanatus *M. Nic. Troili*, B. 21, f. 108. — Konala se 21. prosince 1609 v kostele P. Marie před Týnem za velikého účastenství lidu. Administrátor Šud ordinoval dva kandidáty, z nichž jeden byl M. Tobiáš Winter, německý kazatel v kapli Husově na Malé straně a od r. 1610 assessor konsistoře, druhý Jan Mathiades, český kazatel u sv. Martina. Zkoušku vykonali oba před tím 18. prosince. O tomto svěcení poněkud odchylnou zprávu podává *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 86, dle rkp. univ. archivu, A. 17, 6. — Dne 23. února 1610 konali zkoušku tři bratrští kandidáti v koleji Karlově, kteří pak 24. února na den sv. Matěje spolu se čtvrtým soukromě zkušným kandidátem byli ordinováni v kapli Betlémské. O tom radostně píše *Václav Budovec* Janu Jakubu Grynaeovi den na to, 25. února 1610, z Prahy. *Dopis* otiskl *Jul. Glücklich*, Václava Budovce z Budova korespondence, str. 86 nsl. Tamže jsou i jména ordinovaných uvedena. Srv. Acta decanatus *M. Nic. Troili*, B. 21, f. 125. — O této ordinaci podává zprávu také *Adr. Regenscius*, Systema historico-chronologicum, str. 330. Zmiňuje se, že B. Jan Brosius „minister Christi, Pragae in Consistorio evangelicorum recens erecto primo examinatus in fidei articulis, deinde in Templo Bethlehem dicto ordinatus a Mathia Cyro, seniore, imponentibus illi manus Elia Schuda, administratora . . . Cyro, seniore, et reliquis assessoribus, nec non Matthaeo Koneczný, seniore A. 1609 (má býti 1610) festo Matthiae Apostoli.“ *Komenský* v Ohlášení (Müller, str. 106) však správně dí: „Kněz Jiřík Hanuš místo nepřítomného tehdejšího administrátora na kněží ty vedle seniora ruce vzkládal.“ — Dne 29. dubna 1610 opět konána zkouška, a dne 3. května v kostele týnském bylo ordinováno 10 kandidátů, „unus Hungarus, ceteri Boemi et Moravi.“ — Dne 1. května 1612 ordinováno opět v kostele týnském 20 kandidátů. (Acta decanatus *M. Troili*, f. 464 a 489.)

stanovila „pana děkana a seniorův povinnosti“, jakož i „generální povinnosti všech,“ t. j. duchovních správcův.¹⁾ Instrukce ta měla účelem uvésti pořádek do vši práce církevní v děkanstvích i jednotlivých farnostech. Také záhy bylo jednáno o vydání společné Agendy, kterou by se přesně určil a ujednotil způsob všech bohoslužebných výkonů. Ve zmíněné Instrukci již se děje zmínka o tom, „když Agenda vyjde a k děkanství se pošle“. Ale právě taková jednotná Agenda narazila na mnohé potíže, ježto v různých farnostech byly již z dávna zavedeny různé, tu bohatší tu prostší bohoslužebné způsoby, a různé zájmy se tu křížily. Proto již v Instrukci konsistoř nařídila, „pokudž by Agenda vydána nebyla, dotud aby se lipskou neb vitemberskou spravovali, jakož vedle poručení J. M. pánů defensorův v brzkých dnech bude sepsána a publikována“. Ale potíže byly větší, než aby mohly tak rychle býti překonány. R. 1614 9. června bylo sice v konsistoři²⁾ anebo snad ve schůzi defensorů usneseno, „Agendu, kterou by se kněžstvo spravovati mělo, dovoliti sepsati a dovoliti publikovati“. Ale k vydání jejímu nedošlo. Zatím byla ponechána tedy i na dále značná volnost v bohoslužebných způsobech. Vedle doporučených agend saských užívali v jednotlivých farnostech i dosavadních agend českých. Na některých panstvích nyní, kdy zaveden byl nový Řád z r. 1609 a jím zásady organizační byly vytčeny a také aspoň hlavní zásady bohoslužebné byly stanoveny, nebyly již vydávány další nové organizační řády církevní — aspoň ne v Čechách³⁾ — jako dříve, ale za to v rámci společného řádu některé

¹⁾ *Rkp. kněze Jana Jiřího Račenského* v praž. univ. knih. XVII. A. 16, fol. 203 až 204. — Srv. *Zik. Winter*, *Život církevní*, str. 337 nsl. — V Instrukci této stanoví se v 10 artikulích povinnosti děkanů a v 10 artikulích generální povinnosti všech kněží, a to vesměs v souladu s Řádem církevním z r. 1609. Děkanové mají: 1. nad čistým učením ruku ochrannou držeti, 2. pozor dávat, aby kněží stáli v řádu, 3. až vyjde Agenda, kněžím ji vydati, by se podle ní chovali, 4. kdyby jaká potřeba byla, kněží svolávat, 5. menší spory manželské vyslyšati, těžší na konsistoř podávati, 6. pokladnici dáti udělati, 7. každého čtvrt leta při suchých dnech kněží svolávat a v konvokaci je napomínati. Tu má každý kněz po 15 groších do pokladnice dávat. 8. Z pokladnice té má děkan fedrovati kněží staré a nemocné bez úřadu, jakož i farské vdovy a sirotky. 9. článek jedná o kšaftech ve prospěch pokladnice, 10. o pečeti děkanské. Kněžím pak se ukládá: 1. jak si počínati při oddávání cizopanských lidí, 2. aby jeden druhému do osady nevkráčoval a neoddával ty, kteří k němu nepřisluší, 3. na kázání žádný žádného kněze aby nehaněli. 4. V řádích církevních mají se rovnati podle České konfesse. Bez napomenutí, vyznání a rozhrěšení nemají žádnému velebnou svátostí posluhovati. 5. Jednu formu při křtu svatém mají užívat, a pokudž by Agenda nebyla vydána, mají se lipskou neb vitemberskou spravovati. 6. O úmrtí faráře a jeho kšaftu. 7. O nedostacích a příkořích farářům. 8. Kněží nemají vokaci mládencům jinam dávat, jediné k naší pražské ordinaci. 9. O stěhování farářů na jinou faru. 10. Má-li kdo co proti tomu, aby oznámili, že se to porovná a dá poznamenati. Naposledy o tulácích po domech oddávajících a kritcích, aby je oznámili děkanovi a seniorům. Viz dále str. 520, 6.

²⁾ Srv. *Dopisy konsistoře sub utraque* 1610—1614. *Oeconomica*, B. 23, fol. 356.

³⁾ Na Moravě v německých obvodech Řád český z r. 1609 neměl ovšem

místní řády bohoslužebné. Takový řád vydal Albrecht Václav Smiřický ze Smiřic r. 1613 pro své kněžstvo¹⁾ ve smyslu České konfesse a jiný takový bohoslužebný řád rázu značně konservativního, místy až staroutravvistického,²⁾ sepsal pro Dobrušku Trčkův kaplan a dobrušský děkan Jan Galiarda Kouřimský a potvrdil r. 1616 Jan Rudolf Trčka z Lípy, na Opočně, Lipnici, Světlé n. Sázavou, Smiřicích, Konicích a Kopidlně. Havel Žalanský, kazatel u sv. Jiljí v Praze, vydal pak roku 1613 „Knižku o služebnosti“³⁾ v níž jeho směr určený vlivem kalvinismu nikterak nevystupuje do popředí. Žalanský píše tu zcela v duchu České konfesse, vyžaduje opravdovost, řád a kázeň při kazatelích. Tak zůstala ve způsobech bohoslužebných, třeba jinak v církev uveden byl pevný organizační řád, na některých místech značná volnost a rozmanitost, ale přece jen směřovala k povlovnému vytvoření českých jednotných bohoslužebných pořádků.

Brzy začal se vliv české organizace šířiti i na Moravu. R. 1614 potvrdil Oldřich z Kounic⁴⁾ majitel Uher. Brodu, náboženskou svobodu všem měšťanům uherskobrodským, „kteří se evangelíci neb pod obojí způsobou přijímající orthodoxi jmenují a konfessí Českou spravují, tolikéž i těm, ježto Bratřimi boleslavskými nazývání bývají a podle týchž konfessí učení a náboženství křesťanského v jednotě pod obojí způsobou tu při městě Brodě Uherském užívají“. Tak Česká konfesse proniká i na Moravě, nejprve ovšem v kraji, kde od dob Pressiových⁵⁾ aspoň částečně k ní bylo hleděno. Ale i jinde pronikal vliv české organizace.

vlivu, a tam zaváděny i dále círk. řády. Takovým řádem je i Šternberský z r. 1614, jímž usilováno o „Einhelligkeit in reiner unverfälschter Lehre und dann auch Gleichförmigkeit christlicher... Ceremonien nach der einigen Norm... der heil... Schriften und den drei allgemeinen Hauptsymbolen...“, sowohl... der ersten ungeänderten Augsburgischen Confession sammt deren Apologia.“ *G. A. Škalský*, *Jahrbuch der Ges. f. d. Gesch. d. Prot. in Öst.* 1907, str. 91.

¹⁾ „*Nařízení*...“, jak by se kněží, správcové školní při službách církevních na panstvích jeho chovati měli,“ t. j. v Náchodě, Škvorci a Kostelci n. lesy. Nařízení to přidržuje se České konfesse a jest směru asi melanchthonsky-luterského. *Fr. Dvorský*, *Příspěvky k dějinám církevním v Čechách*. Sborník hist. II., 1884, str. 23—30.

²⁾ Řád ten je otiskněn ve *Sborníku historického kroužku* 1895, str. 131 nsl. — Zachovává četné bohoslužebné zvyky staroutravvistické, ale jinak je rázu evangelického. Potvrzen byl 30. srpna 1616.

³⁾ „*Knižka o služebnosti a služebnicích svatého evangelium*.“ 1613. Havel Žalanský dedikuje spis ten Albrechtu Václavu Smiřickému ze Smiřic, chvále jej, že na svých rozsáhlých panstvích církve od nálezků lidských očistil a řády pobožné a prosté zřídil. Žalanský ve svém spise cituje často církevní otce, a z reformátorů toliko čtyřikrátě Lutera, třikrátě Melanchthona a nikoho jiného, zvláště ne Kalvína. Důrazně žádá, aby kněz večeří Páně nesloužil člověku, o němž ví, že nečiní pokání. — Proti spisu tomuto vydán spis jiný r. 1621. (*Srv. J. Jungmann*, *Hist. lit. čes.* IV., 1752 a V., 676.).

⁴⁾ *Jan Kučera*, *Paměti kr. města Uh. Brodu* 1903, str. 125. — Orthodoxy jsou tu míněni patrně evangelíci vůbec.

⁵⁾ Viz výše str. 348.

Jako v Čechách tak i na Moravě evangelici tvořili v městech i po venkově vlastní farnosti s evangelickým staršovstvem v čele¹⁾ vedle místního faráře. Děkanové a seniori tamní pečovali o bohoslovecký dorost. Nemusili při tom, jako dříve, obracet se do ciziny, nýbrž počali se obracet do Prahy, kdež jim bylo ochotně konsistoři vyhověno.²⁾

Také školství prospívalo utěšeně. Ve fakultě³⁾ uvažováno bylo již 12. srpna 1609 o obnově akademie a uloženo děkanu, aby sepsal návrh v té věci, M. Troilovi pak svěřeno, by sepsal řád universitních klassí. Stavové však jednali v září 1609 o vyzdvižení akademie, jež nyní byla dána v moc stavům pod obojí, a byla obsazena vesměs profesory smýšlení evangelického,⁴⁾ z nichž byli někteří učenci vynikajícími.⁵⁾ Mezi jiným

¹⁾ *Fr. Kameníček*, Zemské sněmy str. 510. — Na Moravě organisace ta prováděna ve smyslu výše zmíněných již organisací. Srv. 343 nsl.

²⁾ Dne 2. října 1613 administrátor Eliáš Šud ze Semanína, odpovídaje „děkanu a starším kněžím evangelistických v horním kraji Brněnském,“ na jich dotaz, zda a kdy byl by ochoten jich kandidáty bohosloví zkoušet a ordinovati, oznámil, aby se kandidáti ti dostavili před konsistoř dne 6. listopadu ve středu po všech svatých s řádnou volací. Rkp. v zem. archivu 62. B. 7. *Listy konsistoře sub utraque 1610—1614*.

³⁾ *Acta sub decanatu M. Joh. Campani*, B. 21, f. 85, 86, 90 etc. — *V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů kolleje Karlovy, Č. Č. M. 1847, II., str. 507 nsl. — *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 86 nsl. — O řádu tom viz dále str. 508.

⁴⁾ O evangelickém smýšlení profesorů byla zmínka již výše, str. 371, 2. Jich stanovisko případně charakterisuje zpráva *rkp. universit. archivu v Praze A. 13*, str. 67 o jednání stran účasti profesorů universitních při večeři Páně v r. 1612: „7. April. (1612). Proposuit Magnificus de exitu ad sacellum corporis Christi die Agapes ad sumtionem sacrae Coenae, petiit sententias“. Byla projevena různá mínění. „D. Decanus dixit, cum essent pontificii, cum bona conscientia ibamus, cur ab hoc Pastore, qui amplectitur religionem nostram et confessionem Boemicam (... slovo další chybí...), et ita censuit esse prodeundum. M. Dom. Rector conclusit, esse prodeundum, liberum tamen reliquit utendi sacramento vel non“. Srv. *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 118. Rektorem byl tenkrát Campanus, děkanem Nudožerský, kazatelem byl B. Corvinus, jenž v kapli Božího těla konal bohoslužby německy a byl pod vlivem kalvinismu. Srv. výše str. 499, 4. Ani Campanus, ani Troilus, ani M. Skála nebyli stoupenci Bratří, tím méně směru kalvinistického. Skála byl muž konservativní a nesouhlasil ani, když Troilus jako děkan se ženil. Troilus byl přítelem M. Sam. Martinia z Dražova, Campanus byl asi i svým konservativním směrem veden později k přestupu do církve katolické. Směr hlásící se k Bratřím a ke kalvinismu byl tedy zastoupen mezi některými jinými profesory. — Pozoruhodné jest, že ani r. 1617 nechtěli profesori jíti k večeři Páně do kostela Božího těla, jak druhdy činivali v den Zeleného čtvrtku. Byl dle všeho mezi nimi a tehdejší kazatelem u Božího těla — byl jím ještě dle všeho B. Jan Corvinus, — poměr napiatý. *Zik. Winter*, O životě na vysokých školách Pražských, str. 160.

⁵⁾ Rektorem byl M. Martin Bacháček, jenž zemřel 17. února 1612 a pochován byl v kapli Božího těla. Po něm se stal rektorem M. Jan Campanus Vodňanský. (*V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů, 524 a 525.) Mezi profesory vynikal M. Mik. Troilus Hagiochoranus, od 6. října 1609 děkan universitní.

jednáno bylo i o zřízení evangelické bohoslovecké fakulty, ježto dosud byla universita bez této fakulty. A přece bylo jí nad jiné potřebí, nemělo-li vzdělání odborné českého duchovenstva zůstatí chatrné. Byly předloženy zvláště dva návrhy o obnovení university,¹⁾ jeden od dřívějšího profesora a slavného lékaře Adama Zalužanského,²⁾ druhý od M. Jana Campana. Ale v krátké té a nepokojné době nedospělo se k rozhodnému činu.³⁾ Byla universita do těch dob příliš finančně zanedbána a nyní zůstala odkázána na obětavost stavů.⁴⁾ Finanční tíseň, nevalná obětavost stavů a nepřítelství vlády stály v cestě zdárnému jejímu rozvoji.

Městské a venkovské školy v Čechách vzkvétaly. Poslední Rožmberk, Petr Vok, nejen značným nákladem podepřel bratrskou partikulární školu v Mladé Boleslavi,⁵⁾ ale odkázal poslední svou vůli v pátek po sv. Jiří r. 1610 roční důchod 4000 kop míš. grošů na zřízení a vychování gymnasia v Soběslavi.⁶⁾ Schola

¹⁾ *Rkp. univ. archivu v Praze*, A. 17, VI., str. 409: „De academiae Pragensis instauratione Judicium, iudicio et censurae H. et Ampl. Ordinum sub utraque communicantium subjectum.“ O fakultě bohoslovecké dí se tu (str. 413) mezi jiným: „Professio theologica constare posse videtur in sacri Codicis et Confessionis nostrae Boemicae interpretatione et articulorum controversorum enodatione.“ Srv. *Acta sub dec. M. Joh. Campani*, B. 21, fol. 90: Spis Zalužanského předložen byl 23. září 1609. „Is neque commissariis placuit neque professoribus.“

²⁾ Srv. jeho slova o universitě v jeho spise „*Harmonia confessionum*“. Viz dále v hlavě 87.

³⁾ Přípravné kroky ke zřízení evangelické bohoslovecké fakulty se ovšem daly. V pondělí 29. března 1610 mistři poznamenali osoby, které by chtěly a mohly ujmouti se některé stolice. Bohoslovecké přednášky měli převzítí kněz Adam Klement Plzeňský, v ten čas od r. 1609 již duchovní správce u sv. Václava na Zderaze, člen konsistoře, a bratrský kněz Jan Corvin z Lanškrouna, tenkrát německý kazatel u sv. Benedikta na St. městě. Brzy potom 28. srpna 1610 jednáno o to, aby M. Mikuláš Albrecht z Kaménka, jenž měl kdysi účastenství i v překladech bible kralické (viz výše str. 392, 2 a 5), v kolleji veliké učil hebrejštině. R. 1611 byl přijat za úda akademie. *V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů, str. 517, 518 a 523. Srv. *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 97. Na rok 1612—3 byl Albrecht z Kaménka zvolen děkanem filosof. fakulty. *Jivčák*, Rukověť I., 7. — I jinak ráz university se měnil v duchu evangelickém. Dne 23. listopadu 1610 oženil se Mik. Troilus Hagiochoranus, děkan filosofické fakulty, poněprv od založení kolleje, oddán byl v kapli Božího těla Jiřím Dikastem, duchovním správcem u sv. Štěpána a zůstal pak i na dále ve svém úřadě, což do té doby nebyvalo. R. 1612 coelibát profesorů byl konečně zrušen. — O svém sňatku podává zprávu sám děkan Troilus ve svém zápisu, *Riegger*, *Archiv der Geschichte u. Statistik*, II. díl, 1793, str. 466. — *V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů 519 a 527. — *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 99.

⁴⁾ R. 1609 povolili stavové ze sebe sbírku, z každého osedlého poddaného po 15 groších z měšce vrchností k zvelebení university. *V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů, str. 511. — *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 90.

⁵⁾ *Zik. Winter*, Život a učení na part. školách, str. 76.

⁶⁾ *Apologie druhá*, Šubert, str. 37. — *Zik. Winter*, Život a učení na partikulárních školách, str. 80. — *Jos. Lintner*, Škola Rožmberská v Soběslavi, Sborník hist. kroužku 1899, I., seš. str. 77 nsl.

Soběslaviensis dle poslední vůle Petra Voka z Rožmberka¹⁾ měla míti cílem vyučování „poznání čisté pravdy boží podle svatých písem a pravé víry křesťanské dle konfessí České z r. 1575, nedávno od JM. Rudolfa II. potvrzené“. Roku 1613 byla vydána zvláštní *Instructio et ratio docendi... in illustri Rosenbergensis gymnasio Soběslaviae*,²⁾ dle níž měl býti žákům nejnížší třídy vysvětlován katechismus, sepsaný na základě České konfesse, a to česky nebo německy, a později i latinsky. S žáky nejvyšší třídy, třetí, vedle epistol měla býti čtena také Česká konfesse řecky a latinsky, při čemž učitel měl ukázati, na který biblický text odkazují jednotlivá místa v konfessi. Rektorem byl jmenován Michael Gehlerus, doktor filosofie a medicíny. Otevřena byla na podzim r. 1614.

I jinak bylo školství všemožně pěstováno v Čechách i na Moravě.³⁾ Mistři universitní složili řád školní pro školy universitě podřízené, aby dle něho pak všude bylo jednotejně vyučováno.⁴⁾ Přední zásluhu o školství měl rektor pražské university, M. Martin Bacháček z Nouměřic,⁵⁾ v jehož rukou do r. 1612 spočíval dozor na školství v Čechách. Musil ovšem překonati mnohé překážky. Tak se zpěchovali církevní starší některých pražských farností přijímati učitele a kantory od university jim přidělené, ježto učitelé ti byli smýšlení evangelického, církevní pak starší byli staroutravivší. Tak tomu bylo zvláště u sv. Mikuláše na Starém městě. Tamní starší docela hrozili, odejme-li jim rektor učitele od nich dosazeného, že si povolají učitele od jesuitů. Na stížnost rektorovu defensori přísně poručili všem církevním úředníkům, aby žádné učitele neustanovovali bez intervence rektorovy.⁶⁾

Bratři vedle svého dosavadního školství zřídili i v Praze první svou partikulární školu v Nazaretu⁷⁾ u kaple betlémské, jež se snažila závoditi i s akademií.

¹⁾ Jos. Lintner, l. c. 78.

²⁾ Zik. Winter, Život a učení na part. školách v Čechách XV. a XVI. stol., str. 79 nsl. a 589. Otiskl ji Jos. Müller v Monumenta Germaniae Paedagogica, sv. IV. Die deutschen Katechismen der Böhm. Brüder 1887, str. 349—352.

³⁾ Jiří Bruntálský z Vrbná st. zřídil r. 1610 v Lipníku v předměstí německý kostel, „podle tenoru confessi Augšpurské neporušené“, a chtěl tu zříditi i německou školu. Pozměnil však plán, sloučil školu tu s dosavadní školou českou, při níž však jeden ze tří učitelů (rector, collega a cantor) má býti dobrý Němec. Fr. Kamentšek, Zemské sněmy, 760—765.

⁴⁾ Defensori řád ten schválili v květnu 1610 a slíbili nad ním ruku ochrannou držeti. V. V. Tomek, Paměti kollegiátů, str. 518. — Zik. Winter, Děje vysokých škol Pražských, str. 101. — Týž, Život a učení na partikulárních školách, str. 92 nsl.

⁵⁾ O M. Martinu Bacháčkovi Ant. Truhlář, Rukověť k písemnictví humanistickému I., 79 nsl.

⁶⁾ W. W. Tomek, Gesch. d. Prager Univ., str. 216—217. Zmínění „církevní starší“ a „církevní úředníci“ jsou zřejmě „curatores ecclesiae“, o nichž mluví Řád církevní z r. 1609. Srv. výše str. 484, pozn. 1.

⁷⁾ Srv. Zik. Winter, Dějiny vysokých škol Pražských, str. 119, 168. — Týž, Život a učení na školách partikulárních, str. 95 nsl.

Také němečtí evangelíci v Praze úsilně dbali o rozkvět svého školství. Vedle salvatorského kostela teprve založeného otevřeli již 13. a 14. listopadu 1611¹⁾ slavnostně svou partikulární „česko-německou“ šestitřídní školu, *gymnasium illustre*²⁾ a to hned s 200 žáky. Škola vzkvétala, postavivši si ve svém řádu školním³⁾ značně vysoký cíl, a tím získávala i mnohé žáky, a docela zdálo se, jako by soupeřiti chtěla s universitou.⁴⁾ Než dohodla se a podřídila universitě. Také při kostele sv. Trojice⁵⁾ na Malé straně zřídila německá církev školu německou, arci nižšího stupně, o dvou učitelích.

V Praze bylo tenkrát vedle university na 16 škol triviálních⁶⁾ strany pod obojí, mimo akademii jesuitskou a dvě školy katolické na Hradčanech a Vyšehradě. Z pražských škol pod obojí vynikaly vedle universitních klassí, jež byly zřízeny při samé universitě a její péči, zvláště školy v Týně, Havelská, Jilská a Jindřišská, jakož i zmíněné *gymnasium* u Salvatora a škola Nazaretská, majíce ráz školy vyšší, *gymnasia*. I na venkově vzkvétalo školství, zvláště v Zátci, Lounech, Kutné Hoře,⁷⁾ Hradci Králové a j., kterážto města měla vyšší několika-třídní školy až i s 5 i 6 učiteli. Než i v jiných městech, jako v Ml. Boleslavi,⁸⁾ Nymburce, Českém Brodě, Slaném, Berouně, Roudnici školství

¹⁾ Srv. *Publicatio et introductio Scholae novae ev. Prag.* Lipsko 1612. V Praž. univ. 35 D. 119. Spis ten obsahuje vedle slavnostního pozvání k slavnosti a všech slavnostních řečí i *Ratio docendi*, jejímž autorem byl Petr Ailberus z Olešnice. O něm píše Ant. Truhlář, Rukověť k písemnictví humanistickému, I., 25. — M. Ch. A. Pescheck, Gesch. d. Gegenref. I., 229 jmenuje 15. listopad jako den otevření školy.

²⁾ Z. Winter, Život a učení, 99. — O ustanovených učitelích Scheuffler, Der Zug der österr. Geistlichen. (Jahrbuch f. d. Gesch. d. Prot. in Öst. 1899, str. 72 nsl.).

³⁾ Viz *Publicatio et introductio*, list N. 3, nsl. Srv. J. W. Novák, Die Schulordnung des deutschen „Gymnasium illustre“ bei St. Salvator in Prag (Altstadt). Jahrbuch f. d. Gesch. d. Prot. in Öst. 1906, str. 123 nsl. Nápadné je, že v tomto školním řádu není dbáno České konfesse; ovšem také ne Augsburského vyznání, ale za to tím více — vedle Luterova katechismu — *Enchiridia* dra Hcého. O spisu tom viz dále str. 517. — Dr. Mat. Hoě z Hoěneggu dí o této škole a jejím řádu ve své autobiografii (Jahrbuch f. d. Gesch. d. Prot. in Öst. 1892, str. 127) mezi jiným: „Habe solche lectiones theologicas darinnen verordnet, kraft welcher dem Papstthum und Calvinismo zeitlich vorgebeuget wird.“

⁴⁾ W. W. Tomek, Gesch. d. Prag. Univ., str. 226—227. — Zik. Winter, Děje vysokých škol, str. 109, 168 nsl. — Srv. dopis M. Bacháčka defensorům z 10. listopadu 1611 o intimaci stran otevření německé školy. Fr. Dvorský, Paměti o školách českých, 1886, str. 512.

⁵⁾ Zik. Winter, Život a učení na part. školách, 102 nsl., 104 nsl.

⁶⁾ Pavel Stránský, Republica Bojema 1645 (1893), str. 165. — J. Zoubek, Školy za nábož. různověrství v Čechách (Osvěta, 1880), str. 852. — Zik. Winter, Život a učení na partikulárních školách v Čechách, str. 9, 26—29, 88. — Fr. Dvorský, Paměti o školách českých, 1886.

⁷⁾ V. Nováček, Listář k dějinám školství kutnohorského (1520—1623) 1894. — Ot. Hejnic, Listář k dějinám školství kutnohorského.

⁸⁾ Zik. Winter, Život a učení str. 75, nsl. o tamní škole bratrské.

se dařilo. Bez školy nebylo žádné město ani městečko. I v četných vsích zřizovány byly školy, třeba jen pro nejnужnější vzdělání, ale přece jen byly zřejmým znamením zdravého rozvoje.

72. Česká evangelická konfessijní literatura 1608—1620.

Cílý náboženský život se zračil i v náboženské literatuře, již Česká konfesse dávala v té době svůj ráz.

Především byla sama Česká konfesse vždy znova vydávána. Když na sněmě se jednalo o uznání České konfesse, pocitována byla potřeba nových vydání. Proto vedle zmíněného vydání obstaraného bratrskými kněžími r. 1608¹⁾ vyšla ještě jiná vydání česká. Ještě r. 1608 byla Česká konfesse vydána také v Brně. Další vydání tištěno v Drážďanech r. 1609. Téhož roku 1609 v pátek po sv. Martě, tedy již po podepsání Majestátu, obstarali defensoři nové úřední vydání České konfesse dle vydání Španovského z r. 1583 a sice již s Majestátním listem. Týž tisk České konfesse z r. 1609 vyšel r. 1610 rovněž na rozkaz defensorů jako nové úřední vydání, opatřené dodatkem z r. 1610, obsahujícím již i Porovnání se stavy pod jednou, Snešení stavů pod obojí, Řád církevní atd. Další vydání pak tištěno bylo roku 1619 dle vydání z r. 1610.

Současně vydána byla Česká konfesse i německy. O vydání obstaraném r. 1609 panem Petrem Vokem z Rožmberka s otiskem jeho dvou listů²⁾ byla již zmínka. Vyšlo v Amberku, kde r. 1611 došlo k novému vydání. Jiné vydání obstaráno bylo stavy r. 1610 v Praze. Jest to překlad českého vydání z r. 1610 i s přídávky.

Latinsky³⁾ vydána byla Česká konfesse poprvé roku 1614 ve Frankfurtě. R. 1619 došlo ve Frankfurtě k vydání druhému.

Značný výčet těchto vydání České konfesse v české, německé a latinské řeči v několika málo letech náboženské svobody v Čechách je zřejmým svědectvím o jejím vlivu v české církvi.

Pozoruhodno je, že v téže době vydávání Augsburského i Bratrského vyznání v české řeči — zvláště pokud se Čech týče — skoro úplně ustalo. Augsburské vyznání v české řeči v té době⁴⁾ v Čechách vydáno nebylo. Vydání jeho bylo obstaráno 1608 v Drážďanech,⁵⁾

¹⁾ O vydání tom viz výše str. 440. — O všech těchto vydáních podrobnější zprávy viz dále v hlavě 85.

²⁾ O vydání tom viz výše str. 442. — O německých vydáních vůbec bližší zprávy viz dále v hlavě 86.

³⁾ O latinských vydáních viz dále v hlavě 86. O vydání latinském z r. 1614, jež dosud bylo téměř zcela pomíjeno, viz tamže více.

⁴⁾ O českém vydání Augsburské konfesse viz dále v hlavě 90.

⁵⁾ Viz dále v hlavě 90.

a pak ovšem vydal je r. 1620 v novém překladě Jiří Trnovský¹⁾ a vydání její věnoval „svým Těšínským“. V Čechách Česká konfesse patrně ovládla všechny české farnosti, při čemž evangelici směru výlučně luterského je obsahově ztotožňovali s vyznáním Augsburským z r. 1530, jehož se rovněž přidržovali. Na Moravě Česká konfesse postupně rovněž pronikala v českých kruzích, ale Augsburské vyznání z největší části zůstávalo konfessí úřední. Mezi německými evangeliky v Čechách a na Moravě Augsburské vyznání z r. 1530 bylo i na dále vyznáním vlastním, v Čechách²⁾ ovšem vedle úřední České konfesse a pod jejím jménem.

Bratrské vyznání v ten čas česky vůbec nebylo již tištěno. Tento nápadný zjev ukazuje, že Bratři podřídili se České konfessi a proto svou vlastní odstavili. Vydali sice senioři celé Jednoty, tedy v Čechách, na Moravě a v Polsku, konfessi Bratrskou znova roku 1612 dle revise z r. 1609, ale v latinské řeči, tudíž ne jako církevní vyznání k užítku vlastních sborů, nýbrž za tím cílem, aby spis ten jménem celé Jednoty v cizině cšvětlil poměr Jednoty k ostatním evangelickým církvím.³⁾

¹⁾ Narodil se r. 1591 v Těšíně. Vzdělání nabyt v Gubíně v Lužici v tamním gymnasiu a pak v lyceu v Kclbergu v Pomoransku. Bohosloví studoval od r. 1607 do r. 1612 ve Vitemberku, kde se utvrdil ve směru rozhodně luterském. Od r. 1612 byl nějaký čas učitelem na gymnasiu u sv. Mikuláše na Malé straně v Praze, od r. 1615 rektorem školy v Hsolešově na Moravě a od r. 1616 farářem ve Val. Meziříčí, při čemž měl po dvě neděle konati bohoslužby v Meziříčí, a třetí neděli v Krásnu. Zemřel r. 1637 v Uhrách v Lipt. sv. Mikuláši. Jan Moch, Život Jura Trnovského. 1891. V Senici.

²⁾ V pochvalném listu vydaném staroměstskému staviteli Janu Bartolomaeovi z Christoffen staršovstvo něm. církve v Praze u Salvatora dovolává se České konfesse.

³⁾ „Fidei et religionis christianae confessio, quam . . . . optimates et equites orthodoxe reformatam doctrinam professi . . . exhibuerunt . . . . postremo 1609 recognita.“ Herbornae Nassaviorum 1612. — V předmluvě prohlašují „Seniores et ministri Fratrum, puram doctrinam Evangelii per Bohemiam, Moraviam et Poloniam docentes“ jako v dřívějších vydáních výslovně: „Res autem ostendit unum et idem fundamentum a nobis teneri cum Saxonice Augustanam confessionem profitentibus et orthodoxis Ecclesis omnibus, qui post nostros maiores in suis quoque terris veritatem Christianam instaurarunt . . . Sicut et Augustanam confessionem et Repetitionem huius, quae Saxoniarum ecclesiarum nomine concilio Tridentino opposita est, nostrae ecclesiae recipiunt, et idem nos sentire et credere singulis et universis profiteamur, et ab omnibus haeticis et schismaticis dogmatibus et opinionibus, quae ab illis recedunt, alienissimos esse, quod et hic libellus noster demonstrat.“ Při tom jako dříve kladou důraz na kázeň a na život: „Ubi etiam disciplina nulla est, ibi, sit nec ne ecclesia, non temere dubitari potest.“ — V článku o večeři Páně zní místo, o něž se ve sporech konfessijních jednávalo, nyní takto: „Duplex est manducatio: sacramentalis nempe, quae bonis et malis est communis, et spiritualis, qua soli fideles sacramentum hoc manducant, sicut Augustinus et Lombardus testantur: Bonus accipit sacramentum et rem sacramenti, malus vero sacramentum et non rem. Ideo et Maurus, episcopus Moguntinus, scriptum reliquit: Sacramentum ore percipitur, virtute sacramenti interior homo satiatur. Sacramentum hoc ministri distribuunt, populus autem, ut plurimum, in genua procumbens, . . .

Měla-li konfesse Česká již před r. 1609 značný vliv na církevní literaturu ostatní, byl vliv ten po roce 1609 tím větší. To se jeví již v církevních řádech, agendách, řádech bohoslužebných, zpěvnících, postillách, vydáních písma sv., zvláště pak v katechismech, ale i v jiných vzdělávacích spisech.

O řádech církevních,¹⁾ agendách a řádech bohoslužebných²⁾ bylo již pojednáno. Vliv České konfesse jeví se v nich jednak v tom, že napořád se upouštělo od dřívějšího staroutravistického konservatismu, lpícího na všech starých zvycích a obřadech, a bylo se vystříháno překotného zavádění forem prostých, jednak pak v tom směru, že v bohoslužebných způsobech byla zůstavena veliká volnost. Proto i na dále místy měly bohoslužby a bohoslužební místnosti, chrámy, ráz bohatší, luterský anebo místy staroutravistický, jinde zase prostší, připomínající způsob bratrský anebo do jisté míry i kalvínský, aniž však oba tyto krajní směry, krajně konservativní a krajně reformní,

illud percipit." S tím srv. znění konfesse Bratrské z r. 1607. Viz výše str. 402, 3. — Zajímavé je, jak bylo vydání toto přísně luterskými kruhy kritizováno. O tom podává zprávu *Joh. Christoph Koehler*, *Die drey letzte und vornehmste Glaubens-Bekenntnisse der Böhm. Brüder*, 1741, str. 68: „D. Löscher handelt von dieser letzten Confession der Böhm. Brüder in seiner *Historia motuum* (Part. III., p. 319, 320) und sagt seine Meinung von derselben mit diesen Worten: „An dieser Confession ist viel Lobwürdiges, jedoch ist folgendes auszusetzen. Die Redensart, da Christo eine Redemptio omnium electorum zugeschrieben wird, ist verdächtig (Art. III., 4). Obzwar von der Rechtfertigung wohl gelehrt wird (Art. VI., 7, 8, 9), so wird doch (VI., 6) der fides justificans beschrieben, dasz er sei obedientia cordis und nebst der fiducia auch das diligere, sequi, per spem adhaerere darzu gehöre. Von Christi menschlicher Natur wird gelehrt (VI., 13) data opera, wie es heiszt, dasz Christus weder auf sichtbare noch glorieuse Art corporali praesentia auf Erden sei, und wird hinzugesetzt (VI., 14), er sei spiritu et energia bei uns, und eben dieser modus praesentiae wird (VI., 15) den Sakramenten zugeschrieben. Daher obwohl vom h. Abendmahl gar fein gelehrt wird, dasz der Leib Christi, so im Abendmal gegeben wird, sei sein verum, proprium et naturale corpus (XVI., 2), man müsse die Einsetzungsworte prout sonant verstehen, jedoch mit dem Zusatz, et ut proprietates sacramentorum permittit (XIV., 3), so wird es doch durch jenes wieder verdächtig gemacht; zumal da sie auch von der Taufe schreiben (Art. XIII., 1), sie bestehe in externo lavacro, quod testetur et confirmet internam per Spiritum S. purificationem.“ Tato kritika uznává pěkně souhlas Bratrské konfesse s učením luterským, a pěkně ukazuje, aniž odsuzuje, v čem Bratrská konfesse se liší a zůstává samostatnou, anebo podléhá kalvinismu. — V témž roce 1612 vydána byla konfesse Bratrská latinsky ještě ve sbírce „*Corpus et syntagma confessionum fidei* . . . Apud Petrum et Jacobum Chouët, A. s. 1612.“ Jest to spis, který navazuje na *Harmonia confessionum* 1581 (viz výše str. 80), ale liší se od ní tím, že, kdežto v *Harmonii* byly konfesse roztrženy v články, jež byly souhlasně vedle sebe postaveny, *Corpus* uvádí konfesse jednu za druhou. Konfesse Bratrská byla tu otištěna bez vlivu bratrského, a proto dle vydání z r. 1558, a jest postavena do dílu II. mezi konfesse směru luterského. Česká konfesse do spisu toho pojata nebyla.

¹⁾ Viz výše str. 483 a 502.

²⁾ Viz výše str. 505.

cele se uplatnily¹⁾ anebo pronikly v široké vrstvy. Lid po většině nepřál si převratů v bohoslužebných způsobech, třeba pomalu víc a více se oddával, zvláště v městech, směru orthodoxnímu a jeho prostším způsobům bohoslužebným. I v Praze se tak dalo v některých kostelích, ač širší vrstvy lidové tu lpěly dosud na bohatších liturgických způsobech a chrámových výzdobách. Zvláště při večeři Páně a jiných posvátných výkonech nebylo snadno proniknouti novým směrům bez pohoršení lidu. Proto se jmenovitě při těchto výkonech liturgický způsob v českých chrámech nemnoho od sebe lišil, třeba duchovní správcové někde se oddali více směru luterskému a jinde orthodoxnímu, anebo i docela kalvínskému.²⁾ Tak byl ráz českých bohoslužeb i přes všechny rozdíly v celku svůj a lišil se ve mnohém směru od bohoslužebního způsobu různých církví zahraničních. Přes četné rozdíly dogmatické i liturgické, jež ostatně vzájemně na sebe působily, vyvíjel se tak na základě České konfesse domácí bohoslužební způsob a to směrem k jednodušším bohoslužebným řádům. V kancionálech a postillách³⁾ v té době

¹⁾ V Pardubicích r. 1617 odstraněny byly z chrámu všechny bohoslužební výzdoby, jak se stalo r. 1602 i v Chrudimi. Srv. *Z. Winter*, *Život církevní*, 847. — V Chrudimi byl děkanem do r. 1622 Jiří Oeconomus Roudnický, jenž v květnu 1622 vypověděn, uchýlil se do ciziny. R. 1632 dlel v Jesenném na Turnovsku. V Krupiově sborníku v Žitavě (srv. výše 352, pozn. 3) jsou přepisy jeho čtyř spisů, v nichž zřejmě se jeví vliv kalvinismu. Srv. *Jos. Jireček*, *Spisové české ve sborníku Pavla Krupia v Č. Č. M. 1877*, str. 77 nsl., zvláště 81.

²⁾ O Kutné Hoře viz výše na str. 341.

³⁾ Václav Slovácius Turnovský (zemřel 1616) vydal od r. 1613 několik postill. Jeho stanovisko je zřejmo z těchto slov (Hynek Hrubý, *České postilly* 1901, str. 202): „Mýl se k tomu neznáme, abychom hmotným a Kaparnajtským způsobem tělo Krista Pána jedli a pili, ale věříme těm slovům, že posvátně, duchovně i podstatně, věrou i ústy, modo sacramentali těla a krve Páně užíváme.“ Jest to směr mírně luterský, podléhající vlivu bratrskému. — Pozdější administrátor Jiří Dikastus z Miřkova vydal rovněž několik postill v letech 1612—1614. Jeho stanovisko konfessijsní bývá určováno tak, že bývá počítán mezi Kalvinisty. Ale z jeho spisů vysvítá, že není to správné. V postille z r. 1612 v díle I. v kázání na Zelený čtvrtek dí na str. 279: „Večeře Páně jest tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista s viditelným způsobem chleba a vína nám křesťanům věrným k jedení a ku pití na jistotu víry naší, kterouž dosahujeme a sobě přivlastňujeme dobrodiní Boží od samého Pána Krista ustanovená.“ A na str. 281 dí: „To, totiž chléb ten, kterýž do ruky беру, lámám a vám rozdávám, jest tělo mé, totiž pravé přirozené, kteréž se za vás vydává . . . Co jest chléb posvátný? Jest tělo Kristovo. A co jest kalich posvátný? Jest Kristova krev, kteráž na odpuštění hříchů mých vylita jest . . . Dává tedy Kristus s chlebem a vínem tělo své a krev svou, tak abychom jedouce tělo jeho a pijíce krev jeho, v něm byli a on v nás . . . Víra věří, že přítomné jsou ty věci, kteréž ta svátost nám podává a v evangelium zaslíbeny jsou a podávají se tomu, kterýž hodně a pobožně požívá té svátosti.“ Není to směr přísně luterský, ale také ne kalvínský, nýbrž asi týž směr, na jakém stál Pressius a který v Čechách byl stále středním hlavním proudem. O tom dává svědectví i jiná postilla Dikastova, totiž „*Postilla každodenní pobožná k modlení k ustavičnému, rannímu i večernímu, na všech sedm dní přes celý tejdén nápomocná*.“ Po druhé vydaná r. 1614. V předmluvě k této

vydaných zračí se ovšem dogmatické směry té doby, jež v rámci České konfesse se snažily v našem lidu proniknouti. Jest to především směr hlavní, konfessijně mírný a domácimi tradicemi určený, směřující k živému, činnému křesťanství, ale na pravo a na levo jsou i vedlejší směry přísněji luterské, aneb kalvinismem více méně ovládnuté.

Ve vydávání písma s v. Bratří podrželi vedení. V jich vydáních bible¹⁾ lze pozorovati i na dále vliv kalvinistické biblické exegeze.

Zvláštní pozornost zaslouhují, pokud se jedná o směry konfessijní, v této době katechismy. Od r. 1609 jeví se na tomto poli zvláště mocný vliv Českého vyznání. Jakmile stavové došli náboženské svobody, jednali také o vydání nového společného školního katechismu ve smyslu České konfesse. Dne 29. března 1610²⁾ zvolena byla defensorův osmičlenná komise. V čele stál administrátor, vedle něho 4 mistři, totiž universitní rektor M. Martin Bacháček, a profesori M. Šimon Skála, M. Jan Campanus a M. Mikuláš Troilus, pozdější poslední universitní

postille Dikastus projevuje své stanovisko konfessijní taktu: Klade důraz na pokoj v církvi, svornost a jednomyslnost ve věcech hlavních a na volnost ve věcech ostatních. „Jest pak svornost . . . jednomyslnost od Boha voleným vlitá o předních artikulech pravého náboženství . . . bez překážky rozdílnosti darův daných . . . Skrze přední artikule rozumíme potřebné artikule k spasení, kteréž máme v snešení apoštolském, v těch máme býti jednomyslní, v jiných věcech rozdílnost a rozličnost lidských soudů můžeme trpěti . . . To stojí proti těm, kteří jiné, když v nejmenších věcech s nimi se dělí, potupují a odsuzují, ježto máme věděti, že to nikdy v církvi se nenacházelo, aby ve všech ceremoniích rovnost měli, ale odsuzující jiné, žádají přednost a obzvláštnost . . . Jestliž věc žádostivá a vinšovaná, abychom jsouce v jedné církvi, v jednom království, jednom městě, i ve všech i v těch nejmenších věcech jednomyslní a jednodušni byli. Ale poněvadž ta žádost naše se neplní, snad pro hříchy naše a pro nevědeckost naši, spokojeni budme . . . Datum v den svatě Anny . . . 1613.“ — Blažej Borovský z Borovna přidružuje se ve své postille „České jinak Augsburské konfesse“ (Hrubý, str. 211). O Borovském viz dále na str. 521.

¹⁾ R. 1613 místo „všichni“ vloženo do 1. Tim. 2, „všelijací“. O vydání tom viz *Jos. Šmaha*, Kralická bible v Č. Č. M. 1878, str. 264; *J. Karafiát*, Rozbor, str. 14.

²⁾ *Acta decanatus M. Nic. Troili*, B. 21, f. 140, 142 a 143: Dne 18. května 1610 uložili defensorové poznovu administrátorovi a mistrům, aby z České konfesse sepsali katechismus. Dne 24. června, když katechismus ještě nebyl předložen, uložili defensori administrátorovi a mistrům, aby hned zítra dali se do práce. Dne 28. června byl katechismus defensorům předložen, ale nebyl od nich schválen, „quia copiosior fuit, nihil enim habebat catechismo simile, tantum confessio illa redacta fuit in quaestiones.“ A tak bylo znova administrátorovi a mistrům uloženo, „in meliorem ordinem et methodum ista redigere, quae ita concepta erant,“ by příští sobotu mohl svou práci předložiti. Mimo to bylo kněžím a mistrům přikázáno, „si quae odia aut similitates inter se alerent, ut eadem die sabbathi in praesentia eorum propalam facerent, aut inter se componerent. Dominos enim defensores non posse eiusmodi discordias pati, sed ut omnia mutua concordia crescant et aedificentur.“ Dne 29. června počala komise svou práci. Srv. *Riegger*, Archiv d. Geschichte u. Statistik, II. díl, 1793, str. 465 nsl. — *V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů, str. 518. — *Zik. Winter*, Děje vysokých škol Pražských, str. 98.

rektor, dále pak čtyři kněží, mezi nimiž byli i zástupci Bratří. Ale Bratří a evangelíci, jimž oběma měl katechismus sloužiti, nemohli se shodnouti. A tak práce nepokračovala. Také první koncept katechismu byl jen pouhé rozvedení České konfesse v otázky a odpovědi a musil býti přepracován. Teprve, když 3. července v přítomnosti defensorů byly urovnány některé sporné otázky mezi kněžimi a Bratřimi, byl katechismus sepsaný na základě České konfesse komisí i defensorů schválen.

Potřeba katechismu byla všeobecně pocítována. V květnu r. 1612 dopsal Diviš Markvart z Hrádku¹⁾ na Bělé konsistoři, aby svolila k tisku Katechese kněze Zachariáše Brunčvika²⁾ pro Markvartovy poddané. Konsistoř odpověděla 30. května 1612, že defensori se usnesli svého času, aby žádný jiný katechismus tištěn nebyl, dokud by katechismus již ujednaný a defensorům odevzdaný nebyl vytištěn. Ale ani k tisku onoho schváleného katechismu dlouho nedocházelo.³⁾

¹⁾ *Dopisy konsistoře sub utraque 1610—1614*. V archivu zemském Oeconomica B. 23, fol. 154. — *Zik. Winter*, Život církevní, 154.

²⁾ Srv. *Ottův Slovník Naučný* IV., 793. — *Ant. Truhlář*, Rukověť k písemnictví humanistickému, I., 162 nsl. — Narodil se as r. 1570. R. 1606 byl ustanoven farářem v Žatci, kdež pobyl 5½ roku. Pak se stal duch. správcem v Neišťátu pod zámek Bělou v kraji plzeňském. Vydal tu několik spisů. Tak vytiskl r. 1612 Kázání o Michaelovi archangelu Kristu Pánu našem knížeti, monarchovi a obhájci církve své jediném, a připsal je literátům a osadním kostelů sv. Michala na Starém a na Novém městě, kdež za svého tříletého pobytu v Praze u sv. Jindřicha r. 1604 a 1605 kázával. Dále vydal r. 1613: Testamenti nostri Jesu Christi pia et fida assertio, to jest Křaťtu večere Páně svatá starožitnost. Sepsal jej proto, že „neprávě obviňování býváme, r. že náboženství naše pod obojí i s konfessí Českou jest nedávno z záprdku Lutherového vyhlínuté, a že žádná starožitnost religionu našeho ukázána býti nemůže.“ Uvádí tu velice hojnou řadu dokladů pro večeri Páně pod obojí od dob apoštolských až do doby své, cituje velmi četné spisovatele ze všech těch dob. Mezi jinými cituje i směry z r. 1421 a 1524 dle spisu vydaného r. 1574 s předmluvou M. Mathaei Collini super synodos Regni Boemiae. Má tu na mysli zřejmě spis výše uvedený Antiqua et constans confessio z r. 1562/1574 (srv. výše str. 10, 5). Brunčvik je kněz snášelivý a nedbá sporů o subtility ve smyslu České konfesse, kterou prý „Čechové . . . jak z slova Božího, tak i Filipa Melanthona a Augšpurské konfessí vyňatou na světlo vydali.“ Na str. 171 dří: „Kterýžkoli člověk zdravě rozváží, že M. Jana Husa, D. Luthera a Huldrycha Cwingliá jedno bylo obiectum et occasio při začátku horlivých jich kázání, ten druhého nebude cwinglianovati ani potupně o něm smysliti.“ R. 1615 stal se děkanem v Prachaticích. O jeho spisu Defensio exulantium . . . Obrana Čechův . . . *Josef Volř*, Příspěvek ke sporu o Českou konfessi v letech 1631 až 1637, str. 4, pozn. 2. Brunčvik s jinými exulanty uchýlil se do Toruně (Thyren) a dostalo se mu tu r. 1631 podpory 20 tolarů od hollandské reformované církve v Hamburku - Altoně. Církev ta poskytlá podporu i Bohuchvalu Berkovi z Dubé a Lipé, někdejšímu purkrabimu, kancléři Václavu Vilému z Roupova, místokancléři Petru Milnerovi z Milhausu, knězi Janu Rosaciovi, někdejšímu assessorovi a j. Srv. *Jahrbuch für die Gesch. d. Prot. in Öst.* 1897, str. 89, *W. Sillern*, Böhmsche Flüchtlinge etc. Srv. dále str. 810, 2.

³⁾ O jeho tisku jednali defensorové 9. června 1614. Srv. *Dopisy konsistoře sub utraque 1610—1614*, zem. archiv Oeconomica B. 23, fol. 356.

Byly však vydávány i jiné katechismy. Tak r. 1618 vydal katechismus Abr. Russinus Novohradenus.¹⁾ Katechismus ten má také základem Českou konfesi, v přídatku pak je mu přitřženo Luterovo Examen komunikantův.

Vedle těchto katechismů byl jako dříve i na dále ve školách užíván Malý katechismus Dra M. Luthera.²⁾ Když r. 1612 vzniklo mezi učitelí stran katechismu nedorozumění, byl spor předložen akademii k rozhodnutí. Examinátoři, prorektor a děkan, podávali zprávu o sporné otázce. Usneseno, aby i Velký i Malý katechismus Luterův byl podržen.³⁾ Byl tedy Luterův katechismus uznán ve školách stejně oprávněným jako katechismy vydané dle České konfesse a byl vedle nich česky i na dále k účelům školním upravován.⁴⁾

Pozoruhodny jsou dva katechismy z r. 1616. Tenkrát vydal Jiří Taciturnus Hájský,⁵⁾ správce školy v Pacově „Zlatý řetízek...“ pro školní mládež Augsburského vyznání. Současně byl vydán na Moravě katechismus z r. 1608 nově přehlednutý děkanem, seniory a kněžimi horního podkraje brněnského.⁶⁾ Katechismus ten pořadem článků se přidržuje katechismu Luterova, je směru mírně luterského, dekalog se tu uvádí prostě biblicky v celém rozsahu a doslovně dle bratrského překladu bible a bez všelikého číslování jednotlivých příkázání. Katechismus ten je dokladem, že i v brněnském kraji pronikal směr České konfessi příbuzný.

¹⁾ Nadpis katechismu zní: „Summa religionis verae ex confessione Bohemica excerpta. Summa náboženství pravého z konfessí České vybraná. Item Examen Communicantův, totiž zkoušení večere Páně požívajících od Dr. Mat. Luthera sepsané.“ Spis je dedikován dětem pana Fridricha Smolika ze Slavic na Mokropsích a Vonoklasech. Třtěn v Praze u Pavla Sessia 1618 se schválením administrátora. Russinus byl ecclesiastes Mokropecensis. V čes. mus. 37. E. 15. Při večeri Páně odvolává se na Havla Žalanského, Knihy dvoje o skutcích Pána našeho Ježíše Krista, a sice na str. 224 a 227. Srv. dále 517, 8.

²⁾ Tenkrát r. 1612 bylo obstaráno vydání pro Slováky třemi slovenskými superintendenty. J. Jungmann, Hist. lit. čes., str. 209, č. 1403.

³⁾ Rkp. univ. arch. A. 13, str. 154. „Lutheri Catechesis retineatur maioris et minoris etc.“

⁴⁾ Zpracováním Malého katechismu Luthera je spis: Adama Wolfa Benešovského exegesis catechismi D. M. Lutheri, t. j. summovné a sprosté pravdy Boží poukázání menšího a v církvi Boží obvyklého katechismu D. M. Luthera. V Praze u Mat. Pardubského 1619. (J. Jungmann, Hist. čes. lit. IV. 1456.)

⁵⁾ „Aurea catenula verae catholicae ac christianae religionis... in gratiam iuventutis scholasticae Augustanae confessioni addictae edita... Zlatý řetízek pravého katolického a křesťanského náboženství k dobrému mládeži školní Aušpurské konfessi se přidržující vydaný od Jiřího Taciturnu Hájského. Léta 1616.“ (Čes. mus. 37. B. 15). Spis je na levé straně latinský, na pravé český. Dedikován je Janovi Bernhartovi Finflkirchnerovi a Kašparu Kaplíři ze Sulevic.

⁶⁾ Katechismus, to jest Summovní obecné křesťanské učení... Čes. mus. 37. D. 27. Třetí příkázání zní: „Pomni na den odpočinutí, abys...“

Bratři užívali vedle společného katechismu i na dále svého vlastního. R. 1615 vydali ve 4 řečech v Bremách „Summa catechismi in usum scholarum orthodoxarum Unitatis Fratrum in Bohemia et Moravia“,¹⁾ kratičký to výklad hlavních článků víry ve smyslu bratrském na základě katechismu bratrského z r. 1608, stojícího pod vlivem kalvínským.

Neradi viděli profesoři školní spisy náboženské směru přísně luterského a spisy zřejmě kalvínské. Když r. 1611 předložen jim byl nový školní řád německého gymnasia u Salvatora, pozastavili se²⁾ nad Příruční knížkou³⁾ Dra Mat. Hoého, jež směřujíc proti katolickým odpůrcům, mohla by prý pobouřiti „Kalvíny“ (míněni asi Bratři) a ohrožovala mír a pokoj uzavřený Českou konfessí. Ale také reformovaný catechismus palatinus, jež tu a tam někteří snažili se zavésti do škol,⁴⁾ narážel na odpor vlády⁵⁾ a profesorů majících dozor nad školstvím, i v širších kruzích.⁶⁾

Také jiné knihy náboženské a vzdělávatelné byly v ten čas v českém jazyku hojně šířeny. Byly to v první řadě spisy blízké snášlivému a mírnému směru české konfesse. Ale i jiné spisy, jež byly psány v duchu výlučnějším, rozhodně luterským,⁷⁾ melanchtonsky orthodoxním⁸⁾

¹⁾ Katechismus ten otiskl Jos. Müller; Die Deutschen Katechismen der Böhm. Brüder (IV. sv. Monumenta Germaniae Paedagogica), str. 296—315. Nově vydal katechismus ten česky Boh. Baštecký r. 1895 nákladem Spolku Komenského v Praze dle katechismu bremského z r. 1615 „v jazycích řeckém, latinském, českém a německém“ dle exempláře universitní knihovny v Praze.

²⁾ Zik. Winter, Život a učení, str. 99.

³⁾ Srv. výše str. 509, 3. Spis ten „Evangelisches Handbüchlein“, vydaný pak latinsky pod jménem „Enchiridion“, byl roku 1627 vydán i česky překladem M. Křištofora Megandra, kterýž dle svědectví Hoého v předmluvě tohoto překladu „v Čechách na mnohých místech dobře zasloužil.“ — Nově vydán česky r. 1871.

⁴⁾ Srv. výše str. 411, 1, o roku 1602.

⁵⁾ Totiž do r. 1618. O jeho vydání r. 1619 viz v hlavě 77.

⁶⁾ Srv. dále str. 525. X. odstavec Zdáni o napravení z r. 1617.

⁷⁾ Tak Jan Léba Klatovský, farář v městečku Janovicích, vydal r. 1609: O velebné svátosti oltární Devět otázek s jejich odpověďmi... z latinské řeči na česko přeloženo. Jedná se tu „o pravý způsob užívání celé svátosti pod způsobem chleba a vína“, a o to „že v užívání večere... svaté... jest pravá jistá a podstatná přítomnost těla a krve Kristovy... proti závratlivému duchu všech pošetělých sakramentův.“ — Směr ten hraničil tu a onle až s katolicismem a na druhé straně s kalvinismem. Tak spis Cesta k životu věčnému od kněze Mat. Stříbrského, tištěný v Litomyšli 1611. (Čes. mus. 37. E. 15), učí mezi jiným o večeri Páně ve smyslu kalvínském: „Jisti tělo a píti krev Kristovu“ jest věřiti, „že se pro nás ráčil naroditi, trpěti a umříti a z mrtvých vstáti a na nebesa vstoupiti.“ Ale v předmluvě praví po katolicku: „Všecka podstata chleba a vína v podstatu jeho svatého těla se obracuje a to bez všelijaké případnosti chleba a vína, jako jsou bělost, chut a vůně, mēnění.“

⁸⁾ V tom asi směru psal Havel Phaeton Žalanský (srv. výše str. 505, 3). O jeho životě je zajímavý záznam z r. 1619 v archivu kutnohorském, jež otiskl Ot. Hojnec, Listář k dějinám školství kutnohorského, str. 128 nsl. Žil v přátelském

anebo i podléhaly vlivu kalvínskému,¹⁾ měly své čtenáře v českém lidu. Byla to doba náboženské svobody a živého náboženského a konfessijního zájmu, a různé myšlenky náboženské z ciziny došlé nalézaly i v Čechách ochotný sluch a budily živý ohlas a tak působily na domácí náboženské hnutí.

73. Konfessijní strany a spory a polemické spisy.

Majestátním listem zaručena byla náboženská svoboda všem „pod obojí“, kteří se přidržují „té obecní konfessi České, kterouž někteří Augšpurskou jmenují“. Pod Českou konfessí hledali a nalézali ochranu a svobodu novoutrakvisté a Bratří, tedy všechny evangelické směry české, jež tvořily českou církev. Hlavním proudem mezi novoutrakvisty byli i v té době mírně lutersko-melanchtonsky smýšlející konfessionisté, na pravo výlučně Luterští,²⁾ a na levo nečetní Kalvinisté. Mezi konfessionisty pak byl na pravo směr liturgicky i konfessijně konservativní, který lpěl na starobylém a hleděl co možná uchovati některé staroutrakvistické formy, zvláště pokud neodporovaly Písmu, na levo pak směr orthodoxní stále vzrůstající, jenž se ochotně a vždy více poddával vlivu kalvinismu v cizině a vlivu Bratří v Čechách a rád zaváděl jednoduché bohoslužební způsoby. Všechny tyto rozdíly, jež se již v roce 1609 a před tím tak zřejmě počínaly jevit i ve veřejnosti, nyní v době náboženské svobody nápadněji a příkřeji vystupovaly do popředí. Také byly jednotlivé sporné body nyní v době svobody daleko otevřeněji a hlasitěji projednávány, než za dob nesvobody. V tom se jeví odraz toho, co se za hranicemi dalo mezi Luterány a Kalvinisty. V Čechách byly tyto

poměru k Bratřím, čehož dokladem jest spis jeho: „Ku památce mučedníků našich českých“, kázání to, jež konal r. 1614 v Pražském Betlémě a vydal r. 1619. Jeho stanovisko věroučné vysvětluje zvláště z jeho spisu „Knihy dvoje o skutcích Pána našeho Ježíše Krista“. Dotištěno 15. srpna 1617. Dedikováno Jindřichu Zahrádeckému ze Zahrádky. Srv. tam str. 199—258 o večeři Páně, ve kterém učení přiklonil se ke kalvinismu. V tom smyslu kázal r. 1618 na den Božího těla. Proto byl také nenáviděn jesuity, jak o tom svědčí tato poznámka v jich spise „*Apologia pro societate Jesu ex Boemiae regno . . . proscripta . . .*“ Viennae 1618: „Gallus Zalenus apud S. Aegidium in antiqua urbe Pragensi minister ipso die festo Corporis Christi huius anni 1618. publica concione ad populum (quae nunc etiam typis expressa prostat) non solum veram et realem praesentiam corporis Christi in s. Eucharistiae sacramento negavit, sed etiam innumeris insuper blasphemis ac maledictis augustissimam hostiam non solum antiquis Boemiae utraquistis solemni semper cultu venerabilem, sed ipsis etiam angelis tremendam impie ac sacrilege proscindere non est veritus“.

¹⁾ To platí zvláště o spisech, jež vydal Jan Opsimates, ač i tu stanovisko jeho konfessijně kalvínské v některých spisech ustupuje zcela do pozadí a jen místy proniká. O jeho přátelském poměru k šepmistrům kutnohorským svědčí záznam z r. 1614, jež otiskl Ot. Hejnic, Listář, str. 113.

²⁾ Srv. výše str. 438 nsl. — Směr tento na Moravě charakterisuje vysvědčení zachovalosti z Mor. Třebové z r. 1614. Srv. Moritz Grolig, Jahrbuch f. d. Gesch. d. Prot. in Öst. 1905, str. 115.

dogmatické spory poměrně daleko nepatrnější. Třeba někteří prchlivější bohoslovci snadno vznítily spor, místo aby sporné otázky klidně věcně projednávali, přece velká většina stavů evangelických byla tak prodechnuta snáselivým a pokojným duchem České konfesse, že prudká slova sváricích se bohoslovců dozněla bez valného ohlasu. Přese všechny takové spory a přese všechny různosti směrů přece jen se jednotlivé evangelické strany v Čechách i na Moravě sblížovaly. Bratří a evangelíci, a mezi evangelíky různé směry, Luteráni a kalvínsky smýšlející orthodoxové, zvykali si na klidné soužití,¹⁾ třeba mezi sebou sporné otázky vyřizovali dosti hlučně. Nebýti vlivů z ciziny, zvláště ze Saska, čeští evangelíci a Bratří byli by nepochybně projednávali své spory daleko ještě klidněji. Aspoň skoro ve všech jich sporech lze pozorovati vlivy ciziny.²⁾

Již to je nápadno, že sporné otázky, na něž dříve Polykarp Leyser tak příkře poukazoval, pro něž i pan Oustecký se ostatních stavů stranil, a hrabě Šlik musil opustiti defensorství, i na dále zůstaly příčinou sporů. Tak ještě před skončením sněmu a před vystoupením hraběte Šlika z direktorství kněz Adam Procházka,³⁾ farář u sv.

¹⁾ O Žalanském a jeho přátelském poměru k Bratřím viz str. 517, 8.

²⁾ Spory ty těžce nesli ti, kdo dobře to mysliili s českou církví. Tak Jiří Keselius naříká ve své Kronice mladoboleslavské (Opis v Čes. mus. I., E. 5, str. 273): „Závist velikou i od strany odporné měli i sami mezi sebou. Jak političtí, tak kněží se nesrovnávali, jedni druhé podhlídali. I mezi těmi 12 obnovenými consistoriány veliká nesvornost a nejednomyslnost byla, jedni druhým na vzdáru, co mohli, protimyslného činili, jedni druhé haněli, tupili, pomlouvali, pikhartovali, calvinovali, že se jedni pod druhých pláštěm kryjí, sobě vyčítali, a skůro na tré dělití se chtěli, Luterány, Kalvíny, Bratří. Němečtí pak kněží, zvláště cizozemci, kterěz páni stavové beze všech jejich zásluh k své konsistoři a konfessi přihruuli, naprosto tou confessí aneb consistoři řídití se nechťeli. Velicí svárové mezi všecněmi povstávali. Tím odporné straně svou nesvorností znamenitou posilu dávali a na sebe jich pošťvali.“ — Již r. 1606 spis *Vinculum charitatis*, to jest Svazek lásky, toužil po svornosti kněží.

³⁾ J. Jireček, Rukověť II., 145. — A. Rezek, Č. Č. M. 1888, str. 217 nsl. — Jos. Lintner, Příspěvek z dějin města Soběslavě z let 1606—1626, Sborník hist. kroužku, 1896, str. 97 nsl., podává o něm zajímavé zprávy. V Soběslavi byli kněží katoličtí, ale konšelé smýšleli evangelicky. Dne 3. ledna 1610 usnesli se žádati Petra Voka z Rožmberka, by jim zjednal faráře evangelického, jenž by se řídil Českou konfessí. Petr Vok slíbil jim tak učiniti od sv. Jiří. V ten čas sháněl se po místě na venkově Adam Procházka, jenž tenkrát počal se jmenovati Špacír. Byl rodem z Kouřimi, bakalářem stal se na pražské universitě 24. září 1577, byl správcem školním v Čes. Dubě 1583, kdy se ucházel o rektorát v Kut. Hoře. Byl ordinován v Lipsku nebo Frankfurtě n. Odrou. Později byl farářem v Milevsku na panství Přecha Hodějovského z Hodějova a tam pobyl 4 leta do sv. Jiří 1609, kdy se stal farářem u sv. Havla v Praze. S počátku listopadu 1610 stal se farářem v Soběslavi, kde obyvatelstvo bylo z větší části dosud smýšlení katolického. Špacír nedošel přízně této většiny, že neměl biskupského svěcení. Neprosnělo mu, že byl rázu konservativnějšího a nebyl ženat. K oltáři však chodil bez ornátu. Koncem října 1612 odešel do Řičan na panství Smířické. Jeho nástupcem v Soběslavi se stal Prokop z Cotoraze, staroutrakvista, za něhož se kalich v Soběslavi vžil. Byl podřízen evangelické konsistoři, ale r. 1622 přihlásil se k poslušnosti arcibiskupské konsistoře.

Havla v Praze, vydal spis,¹⁾ v němž uvažuje „pilné věci k obnově a reformaci konsistoře dolejší“. Mluví tu jako pan Ouštecký o dvojí konsistoři a horlí jako Leyser proti tomu, že i sektáři a haeretikové se usazují do konsistoře. Dne 13. ledna byl vyslýchán defensor na staroměstské radnici.²⁾ Den na to písemně stavy odprosíl, popíraje účastenství ve spisu tom.³⁾ Bylo mu důrazně domluveno pro „jeho pletichy jakožto člověka falešného a jak o tom domnění je, od jiných navedeného.“ Dne 16. ledna 1610,⁴⁾ kdy hrabě Šlik⁵⁾ složil svůj úřad, a kollegium defensorů se ustavilo, bylo knězi Adamu Procházkovi veřejně domluveno. Vynlouval se, že to „před Instrukcí na kněžstvo vyhlášenou⁶⁾ učinil.“

Brzy na to kněz B l a ž e j (B l a s e u s) B o r o v s k ý⁷⁾ z Borovna, děkan chrudimský, který⁸⁾ po svém příchodu do Chrudimě r. 1607 dal

¹⁾ *Budovcovo diarium IX.*, A. 8, f. 876—887. Spis ten měl titul: „Uvážení některých pilných věcí k obnově a reformaci konsistoře dolejší Pražské potřebných.“ V artikulech těchto se vytyká sub 2., „v konsistoři že dvoje konfessi, dvoje ordinací, dvoje náboženství, dvoje večere Páně, to jest evangelické obecné křesťanské a Bratrské“. „Páni rytířstvo, Pražané ze všech tří stavů pod obojí, kteří se starším . . . a kněžstvem k řádu jeho náležejícím spravujeme“, předložili proti tomu spisu 11. ledna v pondělí po Třech kráľích 1610 svojí „Žalobu na bouřlivé některé kněží.“ Je viděti, že spis Procházkův byl projevem asi ne jednoho, ale několika stejně smýšlejících kněží, kteří nebyli spokojeni, že spojení evangeliků a Bratří nedospělo k samému sloučení. A za nimi asi stáli někteří stavové.

²⁾ Václav Budovec mu při tom vytkl, že Adam Procházka v Milivště u přítomnosti Přecha z Hodějova jemu samému Václavu z Budova před lety, když byl Procházka v Milivště farářem, podal spis, v němž „nade všecko kněžstvo, řád a učení Jednoty Bratrské vychyloval . . . nyní vše naopak jináče psal.“ *Budovcovo diarium*, fol. 887 nsl.

³⁾ Při tom Adam Procházka prohlásil, že ve smyslu stížnosti hraběte Jách. Ondř. Šlika již se u sv. Havla mešného roucha neuzívá. Tamže, fol. 891. Z toho lze souditi, že Procházka do té doby přídržoval se mešného roucha jako staroutraktivista.

⁴⁾ O jednání defensorů s Procházkou poznamenává rkp. *fac. phil. un. Praž. B. 21*, fol. 113 a 114, že Procházka žádal defensorů, aby mu odpustili, že to učinil z nerozumu. Také se přimlouval za něj administrátor, potom i obec.

⁵⁾ O hraběti Šlikovi a jeho poměru ke Kalvinistům z doby 1611—1613, kdy Dr. Hoě byl v Praze, zachována jest zajímavá zpráva ve spise „*Johann Mylius*, Viel und längst gewünschter gründlicher wahrhaftiger Bericht, Ob, was, woher und wiefern . . . D. Hoě mit der Böhmischen Sach . . . zu thun gehabt“, Leipzig 1620. Mylius vypráví na str. 30: „So erzehlet mir Herr D. Hoě, dasz der Herr Graff Schlick diesen Titel (t. j. Brandfuchse) gar gewöhnlich pflege von den Calvinisten zu gebrauchen und ihm etlichmal zu Prag referiret, dasz er, der Herr Graff, in seinem Schlosz die Histori von den dreyhundert Brandfuchsen Simsons den Calvinischen zu ehren malen lassen, solche vielen Evangelischer und Calvinischer Lehr zugethanen Personen gewiesen und die Brandfuchse auff die Calvinisten gedeudet habe.“ A dokládá, že to bylo „dem Herrn Graffen gewöhnlich“ . . . „und er die Calvinisten viel hundertmal also tituliert hat“.

⁶⁾ Srv. výše na str. 504, I. Byla tedy vyhlášena koncem r. 1609.

⁷⁾ *Skála I.*, 326: „Nějaký Blazenus . . . blázen nesmyslný a ducha nepokojného, chrudimský děkan.“ — Zápis děk. *M. Nic. Troila (Riegger, ib. 466)*: „Blasius Teutobrodenus“.

⁸⁾ *Jireček*, Rukověť I., 89. — *Ant. Truhlář*, Rukověť k písemnictví humanistickému, I., 143. — O jeho postille viz výše str. 514, pozn. 3 ze str. 513.

tamní kostel zbaviti ozdob a obiliti a tedy v tom směru byl smýšlení kalvinistického, ač ve své postille konfessi Českou nazýval Augsburskou, kázal ve shromáždění kněží tamního kraje, že senior na škodu strany pod obojí uvádí kněží bratrské do farností, a dal spis, obsahující takovou stížnost, podepsati jiným asi 30 kněžím a předložil jej pak defensorům, dokládaje, že by bylo nejlépe, aby při prvnějším způsobu konsistoře staré zůstaveno bylo. Byl předvolán do Prahy, odsouzen jako buřič, a jeho jméno bylo 28. čer v n a 1610 vymazáno z knih konsistořských.¹⁾

V roce 1613 došlo ke sporu zvláště nepěknému mezi stranou výlučně luterskou na jedné straně a bohoslovci bratrskými a smířlivě evangelickými orthodoxy, klonícími se ke směru kalvinistickému, na straně druhé. Německý farář v Praze na Starém městě (1611—1613) Dr. Hoě stál v popředí boje, na kázáních i ve spisech „prudčeji potíraje Kalvinisty než papisty.“²⁾ Takové

¹⁾ Stal se však zatím farářem v Dašicích. *Jireček*, Rukověť I., 89.

²⁾ *G. Löschke*, *Gesch. des Prot.*, 44. — Později, r. 1614, napsal heidelberský theolog P a r e u s, přítel Budovcův a učitel Komenského, spis „*Irenicum sive De unione et synodo Evangelicorum concilianda, Liber votivus*“, v němž odporoučí smír oběma evangelickým konfessím po příkladu dohody Sandoměřské, při čemž se dovolaává (*Cap. XVIII.*, p. 85) i České konfesse, naznačuje, že Česká konfesse v článku o večeri Páně slovy i smyslem je daleko blíže Bratrské konfessi než konfessi Augsburské, a ukazuje na příklad českých stavů, kteří se mezi sebou pokojně snesli. Naproti tomu příkře se postavil L e o n h. H u t t e r, kterýž prohlásil Českou konfessi za čistě luterskou a vytykal Bratřím neupřímaost, že se spojili s evangeliky, aby sobě zajistili klid, předstírajíce souhlas svůj s nimi v učení. Požádal Dr. Hoěho jako znalce o dobrozdání, a ten soud svůj oznámil v devíti částkách. Ukazuje, že Bratří okolo leta 1608 znamenajíce, nepřistoupili k evangelikům, že svobody náboženské nedojdou, chtějí nechtěj vyhledávati nepřestávali, až stavy evangelické, jako by rozdílného náboženství nebyli, na to navedli. Ale když pod pláštěm konfesse České obdrželi poodechnutí, hned vydali v Němcích svou obzvláštní konfessi, a tím osvědčili, že nepřestávají na obecné konfessi stavův. I hájí Dr. Hoě artikul 15. České konfesse o večeri Páně, že učení kalvinskému docela je na odpor. *J. Glücklich*, Václava Budovce z Budova *Korrespondence*, str. XXXI., str. 153, 155, 156, pozn. 478, 486, 489. — *M. Samuel Martinus*, *Obrana*, str. 177-179. — *Joh. Christ. Kocher*, *Die drey letzte und vornehmste Glaubenskenntnisse d. B. Brüder 1741*, str. 82, 83. — *M. Georg Cunrad Rieger*, *Die Alte und Neue Böhmische Brüder 1734*, 472, 473. — Spis Pareův i Hutterův vzbudil značnou pozornost i mezi Čechy. Zajímavo je, že V á c l a v B u d o v e c z B u d o v a (*J. Glücklich*, Václava Budovce z Budova *Korrespondence*, str. 153: „ut dixerim, a tempore reformatae religionis christianae vix aliquid simile . . . in lucem prodüsse. Quod si nonnulli pseudolutherani . . . unionem cum orthodoxis recusare non desinent, videant, ne . . .“), a žatecký děkan J a n R e g i u s (Summovní poznamenání toho rozmlouvání . . . 1631, srv. *Jos. Volf*, Příspěvek ke sporu o Českou konfessi v letech 1631—7, str. 48) souhlasí úplně s Pareem a jsou jim až nadšení, kdežto *M. Samuel Martinus z Dražova* (*Obrana*, str. 177 nsl.) stojí na straně Hutterově. — Spis Pareův vzbudil vedle Hutterovy odpovědi ještě četné jiné odpovědi. Tak *Joh. Georgius Sigwartus*, *Tubigensis ecclesiae pastor et academiae professor*, vydal *Admonitio christiana de Irenico sive Libro votivo, quem David Pareus . . . anno 1614 evulgavit . . . Tubingae 1616*. V kapitole 8. zmiňuje se na str. 251 nsl.: „De causa septima syncretismi: Quod Evangelici Bohemiae consensum iam olim inierint et nuper renovarint“. Píše tu o poměru Luterovu k Bratřím a o poměru

jednání vzbudilo v Čechách značný odpor proti Dr. Hoěmu samému. Jeho obraz a jméno bylo v noci r. 1613 toho dne, kdy z Prahy odcházel,¹⁾ odpůrci přilepeno na šibenici staroměstské. I po jeho odchodu z Prahy byly proti němu psány četné ostré polemické traktáty a spisy, jež byly příkrými jeho spisy vyvolány a také zodpovídány.²⁾

Další spory měly příčinu v tom, že někteří bohoslovci směru příkřeji luterského nejen Českou konfessi obsahově ztotožňovali a zaměňovali s vyznáním Augsburským — to činili i někteří jiní —, ale vnašeli v ni výlučně luterské učení Formule concordiae a proto na Českou konfessi činili výhradní nárok, upírajíce jí, a tím i Majestátní list, Bratřím pro jich odpor k Formulí concordiae a pro jich sklon ke kalvinismu. Tak M. V i k t o r i n V r b e n s k ý, děkan v Něm. Brodě, vydal r. 1614 spis: „Konfessi Česká pravá Augšpurská“³⁾ v níž jednotlivé články České konfesse uvedl v otázky a odpovědi, dokazuje jich souhlas s Augsburským vyznáním. V předmluvě pak se zmínil o těch, kdož „pod cizím stínem rádi oddechu hledají, ač se potom zlým odměňují“. Dr. Mat. Borbonius z Borbenheimu,⁴⁾ proslulý lékař a horlivý člen Jednoty, napsal k titulu spisu Vrbenského a k některým poznámkám jeho předmluvy do svého exempláře několik kritických poznámek, a zvláště v titulu k slovům „pravá Augšpurská“ poznamenal: „Někteří ji Augšpurskou jmenují“. Senior Jan C y r i l l u s, starší v konsistoři, přinesl exemplář ten do konsistoře. Dostala se pak knížka ta do rukou Vrbenského, který do týdnu odpověděl velmi ostrým tištěným traktátem: „Jest-li konfessi Česká pravá Augšpurská?“⁵⁾ Ale spor tak vznícený se utišil, když hrabě Jáchym Ondřej Šlik a Václav Budovec napomínali k pokoji, aspoň zevně. Vnitřní rozpory⁶⁾ v konsistoři trvaly však i na dále. Ve sporech těch více méně

Bratří k stoupencům České konfesse. — Proti irenické snaze Budovcově vystoupil příkře Dr. Mat. Hoě ve spise: Tractatus luculentus Anti-Calvinisticus Gnomoni apologetico Dr. Wenceslai Budowetz, Baronis a Budowa... oppositus. Lipsiae 1618. Spisem tím, jenž vyšel s předmluvou profesorů vitemberských 9. června 1618 zahájil Hoě řadu polemik s Budovcem a jeho přáteli, pražskými Kalvinisty.

¹⁾ Gindely, Dějiny čes. povstání, II., 318. Dr. Hoě sám obšírně se o tom zmiňuje ve spisu: „Dr. Hoě... ehrlicher Abschied von Prag, das ist Eine kurctze Predigt, darinnen... D. Hoě sein Valet und Urlaub von der Pragerischen Deutschen... Kirchen genommen...“ Leipzig 1613.

²⁾ Č. Zbrl., Bibliografie III., č. 11788—11833, uvádí nadpisy jeho spisů a jeho životopisů a j. Srv. zvláště č. 11811 a 11815.

³⁾ Více v Obraně M. Sam. Martinia z Dražova, str. 347, jakož i v spisu téhož Tricet pět důvodův (Müller, str. 15) a ve spisu J. A. Komenského, Ohlášeni (Müller, 118). Viz v Jirečkové Rukověti II., 335 nsl.

⁴⁾ Max Dvořák, Dva denníky dra Mat. Borbonia z Borbenheimu. Histor. archiv čes. Akad., č. 39.

⁵⁾ M. Samuel Martinus z Dražova, Obrana, str. 347—362. Druhý spis Vrbenského jest v Obraně úplně otištěn.

⁶⁾ Jiří Kezelius, Kronika mladoboleslavská, opis mus. I. E. 5, str. 273. Viz výše na str. 519, pozn. 2. Ač Kezelius spory zevšeobecňuje, a třeba mnohé spory měly

ostře se odlišovaly¹⁾ vedle českých kněží evangelických, hlavního to proudu, výše zmíněné bojovnější strany, totiž luterské, v níž zvláště němečtí bohoslovci vynikali, dále strana stojící pod vlivem kalvinismu, a dále strana bratrská. Ve sporech těch šlo o to, jsou-li v české církvi oprávněny tyto strany věroučné, pokud jen stojí na základě České konfesse, či je oprávněna jen strana jediná a to přísně luterská ve smyslu Formule concordiae. Silná strana v konsistoři i mezi pány směru konservativního, stojící pod vlivem saských poměrů církevních, usilovala totiž o to, aby celá česká církev měla ráz právě této strany, tedy konservativní a přísně luterský, a vykládala v tom smyslu i Majestát i Českou konfessi. Proto vytýkala všeliké odchylky od svého směru i bratrským kněžím i kněžím stojícím pod vlivem kalvinismu. A s nelibostí a nespokojeností viděla, že většina konsistoře i defensorů připouštěla různost stran v české církvi, pokud jen stály na půdě České konfesse a ujednaného Snešení.

Taková nespokojenost jednotlivců s dosavadním srovnáním poměrů a zvláště poměru Bratří k ostatním pod obojí, touha po těsnějším jich spojení a splynutí a odpor ke kalvinistickému směru v Jednotě bratrské, propukla znovu v plné síle r. 1617 ve spisu: „Zdání o napravění způsobu církvi evangelických českých a uvedení jich v jednotu.“²⁾ Traktát ten vyšel anonymně, ale za ním stála³⁾ opět skupina stavů a bohoslovců směru výlučně luterského,⁴⁾ mezi nimi asi i hrabě Šlik a snad i administrátor Zikmund Crinitus. Aspoň měl administrátor účastenství v rozšiřování spisu toho. Spis sám je velmi zajímavý, ježto shrnuje všechny důvody proti dosavadnímu řešení otázky církevní, kritizuje současné poměry v církvi a dává tudíž nám hluboko do nich nahlédnouti. Jest nutno blíže si ho všimnouti. Spisovatelé jeho znali dojista podrobně církevní poměry své církve, ale posuzovali vše se stanoviska jednostranného, výlučně luterského. Knihy svornosti (Liber concordiae), ztotožňující stanovisko to neprávem s Českou konfessi. Proto nejsou jejich posudky vždy správné, třeba to, co kritizují vskutku v mnohém směru

asi původ více v osobních poměrech, přece jen jest zřejmo, že konfessiční a věroučná různost projevovala se časem v nepěkných sporech a svárech.

¹⁾ Srv. Jiří Kezelius, Kronika mladoboleslavská, str. 348. V tom smyslu Kezelius charakterizuje poslední konsistoř od r. 1619. Slova ta viz dále v hlavě 77.

²⁾ Škála II., 43—49, otiskuje celý ten spis. Rovněž M. Sam. Martinus z Dražova, Obrana, str. 165 nsl.

³⁾ Škála II., 43, dí: „Musili... jim (straně katolické) jako ruky v tom podávat i sami někteří všeteční a nepokojní mudrlanti z kněžstva, obnovenou a sjednocenou konsistoři stavů pod obojí se spravujícího, kteříž svými horlivými spisy usilovali tu jednotu evangelickou jako nějakými divnými hevery vyzdvihnouti a roztrhnouti pro nic jiného, jediné aby v dobrém řádu a kázní státi nemusili a podle své vysokomyslnosti a žádosti ctí nezřízené sami nad svědomími lidskými svévolně panovati mohli. Z počtu těch vydařil se“ (nejmenovaný spisovatel „Zdání“).

⁴⁾ M. Sam. Martinus z Dražova, Obrana, 165 výslovně dí: „Přední a slavní páni z stavů a defensorů evangelických hned v prvých letech po učiněném sjednocení... neopomenuli následující spis uvážiti a spraviti.“

dává právem podnět ke kritice. Dobře postihovali, že nesvornost a nejednotnost české církve evangelické ji zeslabuje v zápasu s církví katolickou; ale neměli smyslu pro plné uplatnění svobody svědomí v mezích České konfesse v církvi, vzrostlé právě ze zásady svobody svědomí, a ovšem neviděli, že v různosti směrů je vnitřní síla a život, a že jest jen třeba v mezích České konfesse zachovati při různosti směrů věroučných vnitřní evangelickou jednotu zásad a společného zdravého rozvoje.

Spis obrací se ve XIV. člancích proti dosavadnímu spojení Bratří a evangelíků, poněvadž prý je ve své podstatě nepravdivé. Hned v článku I. vytýká kněžím bratrským, že proti České konfessi v artikuli o osobě Kristově a večeři Páně jako staří a noví sakramentáři neučí, že Kristus i nyní je na zemi přítomen své církvi, jakož i že tělo a krev jeho opravdově a podstatně jsou přítomny a ústy s chlebem a vínem se jedí a požívají, jakož světlými slovy prý vyznává konfesse Česká. Ve článku druhém žádá, aby nejen kněží z Jednoty, ale i všichni ostatní byli přidržováni, by podepsali Českou konfessi, ježto prý mnozí z Bratří to opominuli a již i před defensory se pokusili tvrditi, že jurisdikce evangelíků v Čechách má základem dvě konfesse a také dvojí ordinaci. III. Poněvadž pak senior je v srdci oddán kvasu sakramentářskému a učí a zastává kalvínské učení, jež je v rozporu s konfessí Augsburskou a Českou, mnozí ordinandi vzpěchovali se, aby na ně ruce vzkládal. Pro pohoršení, jež působí toto vzkládání rukou, prý již někteří páni a rytíři se stali katolíky a odbyvše kněží svého náboženství, uvedli na grunty své kněží katolické. Chce-li senior učiti a hájiti jiné učení, než jaké je v České konfessi, měl by on sám své ordinandy ordinovati a administrátor též své. IV. Ordinace ta by se však neměla konati jako dosud jen dvakráte do roka, nýbrž kdykoli se vhodní kandidáti o ni ucházejí, opatření náležitou volací. V. Kandidáti takoví měli by býti ordinováni jen v samé zemi a ne v cizině mezi sakramentáři, jak to často činí nynější kutnohorský děkan.¹⁾ Vinou těchto ordinací v cizině pak je, že v Praze a v jiných městech zřídka je jedna fara a škola, při níž se farář a rektor školy v náboženství srovnávají. Obvykle jeden z nich přidržuje se České konfesse, a druhý je sakramentářem, totiž z těch, kteří se v říši jmenují orthodoxy a mají svou vlastní konfessi. To je odtud, že administrátor v konsistoři bývá odpornou stranou vždy přehlasován, a musí ordinovati a do far uváděti kandidáty dvojího náboženství. Také universitní profesori, kteří sedí v konsistoři, jsou z většího dílu sakramentáři,²⁾ kteří mládež vychovávají ve svém náboženství,

¹⁾ Kutnohorský děkan a jiní posílali do Srbiště své kandidáty k ordinaci jen do roku 1609. Srv. výše str. 363. (*Heinr. Becker*, Böhm. Pastoren in Anhalt ordinirt 1583—1609.)

²⁾ *Adr. Regenvolscius*, *Systema historico-chronologicum*, str. 71: „Et qui antea Servestam Anhaltinorum ordinandos mittebant, Pragae id in Consistorio obtinebant“. — Srv. výše str. 506, 4. Ani o Campanovi ani o Troilovi to nebylo lze říci.

pak je doporučují do měst za správce škol a tak bludy sakramentářů zavádějí pod pláštěm České konfesse. VI. Při tom kněží z Jednoty, ač sedí v konsistoři a mají podíl v jurisdikci, své vlastní spory konsistoři k soudu nepředkládají. VII. Také dosazují páni a rytíři z Jednoty na mnoha farách Bratří anebo zřejměji sakramentáře na místě kněží, kteří se přidržují řádu administrátorova a České konfesse. Někteří usilují docela zavést do kostelů kalvínské lámání chleba. VIII. Vedle Bratří jsou ještě mnozí jiní tajně sakramentáři i v Praze i v jiných městech. Měli by býti examinováni a odstraněni. Ale někteří assessoři konsistoře chrání je proti vůli administrátorově. IX. Někteří kněží se vzpírají užívati ornátu aneb komže pi večeři Páně, ač se k tomu svého času zavázali. X. Heidelbergský katechismus, jenž České a Augsburské konfessi zřejmě odporuje, zavedli někteří tajní sakramentáři do škol a odstranili katechismus Luterův, kteréhož od mnoha let se užívalo. Neměl-li by tento katechismus sakramentářů býti odstraněn z farností a škol, ani pravda Božího slova dle České konfesse, jež souhlasí s Augsb. vyznáním a Luterovým katechismem, nemůže býti potomkům upřímně uchována. XI. Ježto náboženské spory dřívějších časů měly svůj pramen v nedostatku učených a upřímných bohoslovců, měli by defensoři na všecko o to dbáti, aby byla akademie vyzdvižena, a v ní aby byla zřízena theologická fakulta.³⁾ XII. Takové zřízení fakulty bohoslovecké a právnické bude konsistoři k velikému užítku ve sporech církevních a manželských. XIII. Spisy sakramentářů tisknou se v Praze bez označení tiskaře a tiskárny a bez vědomí konsistoře. Konsistoř sama pak ve svém nynějším složení nekoná náležitě censuru, jedná-li se o knihy kalvínské. Tak již r. 1609 vydal arcikalvinista Jan Opsimateš⁴⁾ ve velkém formátu své „Zrcadlo všeho křesťanského náboženství“, ve spisu tom upravil článek o večeři Páně proti znění České konfesse a spis věnoval stavům. Nedávno pak vydal Jiří Dačický český slabikář, do něhož vložil otázky přičící se České konfessi, jako ku př.: „Co tu přijímáš, když se podává chléb posvátný? Paměť těla Pána našeho Ježíše Krista. — Co tu přijímáš, když se podává víno posvátné? Paměť krve Pána našeho Ježíše Krista za nás na kříži vylité.“ XIV. Česká konfessi dostalo se r. 1575 na dpisu: „Vyznání svatých křesťanských všech tří stavů království Českého k kšaftu těla a krve Pána našeho Ježíše Krista se přiznávajících.“⁴⁾ Tak byla tištěna i roku 1579 a také vydána r. 1608 Bratřimi, kteří nezměnili ani písmenky. Ale r. 1609 a 1610 byla tištěna česky i německy dle exempláře Henryka Kurcpacha z r. 1583,

¹⁾ Má na mysli snad Havla Žalanského, faráře u sv. Jiljí, přítele Bratří. Srv. str. 517, 8.

²⁾ Jak o tom defensoři jednali, viz výše str. 506.

³⁾ O Janu Opsimatovi viz *J. Jireček*, *Rukověť II.*, 61; *J. Jungmann*, *Historie*, str. 604.

⁴⁾ Tvrzení to jest nesprávné. Viz výše str. 288 nsl.

zfalšovaného v titulu.¹⁾ A přece v Majestátním listě nejsou nazýváni stavý pod obojí ti, kdo z víry tělo a krev Páně přijímají, jak to stojí ve zfalšovaném exempláři, nýbrž ti, kdo věrou a také ústy. — Z toho všeho činí traktát důsledek, že je slušno a na čase, aby dosavadní Snešení obou sjednocených církví bylo revidováno. „Mínění toho Snešení jest takové, že zase může zkorrigováno býti, vedle příležitosti času a způsobu církve Boží.“

Spis tento způsobil značné vzrušení. Byloť z něho příliš patrné, že jest sepsán osobnostmi zasedajícími snad i v konsistoři a mezi předními stavý v zájmu směru výlučně luterského. Proto Bratří postavili se hned rozhodně spisu tomu na odpor. „Páni, rytířstvo, též vyslaní z měst královských, kteříž se seniorem konsistoře Pražské spravují“, v ten čas v Praze přítomní, předložili defensorům obranný spis se supplikací o ochranu proti nepravým nářkům. Praví²⁾ v něm, stavíce článek proti článku, pokud bylo třeba: I. Útočný spis jest naprosto nepravý. „Naši správcové, senior s jinými, srdcem věří i ústy vyznávají a nás témuž z písma svatého z konfessí naší České“, kterou často citují ve svých kázáních, učí, že „Kristus Pán — — —“, — tu citují doslovně z České konfesse odstavec o Kristu. A dále praví o svých kněžích: „Též podobně o svátosti nás věřiti učí z též konfessí České generální, že chléb na večeři Páně jest pravé tělo Pána našeho Ježíše Krista.“³⁾ II. „Senior nás i se svými“ přiznal se k České konfessi svým podpisem do velké knihy konsistorní, kterou páni defensoři od počátku založili k tomu účelu. Také dali naši kněží Českou konfessi tisknouti a zřejmě se v ní všichni podepsali. Ostatní věci v článku tom jsou prý nepravé a vymyšlené. III. Že někteří opovážliví lidé — z cíhokoli návodu — se při ordinaci vyhnuli vzkládání rukou našeho seniora, jako německý kněz v Ml. Bole-slavi za času administrátora Zikmunda Crinita, nad tím by měli bděti defensoři, aby byl pořádek zachován. Ale „odpíráme tomu směle a svobodně, aby senior náš měl býti oddán jakému kvasu sakramentářskému a aby cizí učení s konfessí Českou bojující měl chovati ve svém srdci, učiti a zastávati.“ IV. Senior nesvětí nikoho, kdo nemá náležité vzdělání a vokaci. VI. Proč by se měla celá konsistoř spory zaměstnávat, jež se dají snadno spokojiti doma. Není ostatně mezi našimi kněžimi jich mnoho. V důležitějších věcech obracejí se na konsistoř, k níž se mají se vši úctou. VII. Proč by nemohl každý kollátor užiti svobody Majestátem dané, špatného kněze z důležitých příčin ze své kollatury propustiti a místo jeho osaditi pobožným duchovním správcem dle

¹⁾ Také toto tvrzení je nesprávné. Bratří použili k tisku vydání Španovského z r. 1583 a toliko v titulu se přidrželi vydání z r. 1579. Viz výše str. 288 nsl.

²⁾ *Shála* I., 49—54.

³⁾ *Mat. Konečný*, Kazatel domovní, 1618, přidržuje se v učení o večeři Páně (str. 355) doslovně České konfesse a slov nahoře uvedených. — B. *Jan Cyrill* přeložil spis luterského theologa *Jana Gerharda*, Každodenní cvičení se v pobožnosti, 1616.

společného církevního řádu?⁴⁾ Na konec ohražují se Bratří proti dalším článkům útočného spisu a zvláště proti jeho závěrku, jenž směřuje k odstřanění Snešení, spatřující v tom dílo buřiče a kazimíra. I žádají za odpomoc.

Vedle této supplikace vydána byla ještě jiná odpověď⁵⁾ na onen útočný spis, sepsaná někým, kdo o Snešení stavů byl pracoval. Pisatel odpovědi té prohlašuje autora útočného spisu zvláště pro jeho závěrečný výklad a požadavek za buřiče a veřejného rušitele pokoje, mistra pletichu, jenž nemá v sobě ani žilku české krve, dokazuje, že všechny jeho výtky jsou bezdůvodné, a kárá administrátora, že spis rozšiřoval a tím sám pokoj ruší.⁶⁾ Rozhořčeně končí: „I kterak tento buřič a rušitel obecného dobrého směl se o to lehkomyšlně pokusiti a sepsati takový spis na odpor Majestátnímu listu, když přece tak těžké pokuty jsou uloženy na rušitele pokoje, a Snešení právě tak jako Majestátní list je potvrzeno a do zemských desek vloženo dle jednomyslného zavěšení, aby bylo věčným zákonem!“

Těmito spisy útok byl odražen a zůstal bez rušivých následků. Ukázalo se, že nejkratnější pravé křídlo evangelíků českých, vylučně luterská skupina pánů a kněží, jež útok ten podnikla, má za sebou jen minoritu a ve svých nesnášlivých snahách nemůže se opírat o Českou konfessi a platné zákony. Hlavní proud evangelíků českých, jakož i jich levé křídlo, Bratří a orthodoxové, v celku se drželi v mezích platných zákonů a zvláště České konfesse a společného Snešení, ač mnozí z Bratří a orthodoxů i v učení i v liturgii stáli pod vlivem kalvinismu. Někteří z nich dospěli ovšem již za hranice České konfesse, zvláště v učení o večeři Páně, zrovna tak jako na druhé straně i jich protivníci směru výlučně luterského postavili se mimo Českou konfessi, když ji chtěli ztotožňovati s učením Formule concordiae. Pokud zástupci obou těchto krajních směrů zůstávali v pokoji na půdě České konfesse, měli stejné právo v ní hledati svou ochranu a odsílati do konsistoře své zástupce. Ale žádný z obou směrů neměl práva činiti výhradní nárok na Českou konfessi a na Majestát. V tom smyslu také hlavní proud českých evangelíků, jenž se nedržel ani Formule concordiae ani kalvinismu,⁴⁾ ale zůstával při

¹⁾ V této věci někteří bratřští páni přece jen nejednali ve smyslu Snešení, když jako kollátoři dosazovali do farností pod obojí dle řádu administrátorova duchovní správce bratrské řádu seniorova.

²⁾ *Shála* II., 54—59. Vyšla „pod jménem jednoho věrného přítele náboženství pod obojí, jednou na výborné míře postaveného, porovnání stavů účastníka, vyznavače i stálého následovníka.“

³⁾ Vytýká mu (*Shála* II., 58): „Ježto by raději měl míti na to pozor, aby se podle Instrukcí své choval, střízlivější a příkladnější život vedl, do svého svědomí nahlédal.“

⁴⁾ V tom smyslu mluví také *Gindely*, Dějiny českého povstání II., 318, o domácím obyvatelstvu, „ano, jakž jsme kolikráte poznamenali, zaujímalo jakýsi střed mezi kalvinismem a lutheranismem a proto nesnášelo nájezdů, které si Hoř dovořil ve svých kázáních.“

České konfessi, uznával stejně tolerantně a bratrsky v jednotě své církve i na pravo stojící Luterány i na levo Bratří a vždy více vzrůstající se orthodoxy.

Ale spory ty, jevící se zvláště v konsistoři a propukající tak čas od času bouřlivě i do veřejnosti, dávaly na jevo, že dosavadní urovnání vnitro-církevních poměrů v české církvi není nikterak konečné, ale že je potřeba, aby došlo mezi Bratřimi a ostatními evangelíky k spojení formálně ještě těsnějšímu — při vši svobodě vnitřní. Než k takovému těsnějšímu spojení a splnutí nemohlo dojít pojednou a mechanicky, pouhým nátlakem, nýbrž jedině dalším zdravým vývojem a vnitřním sblížením obou stran. Bylo věcí rozhodujících činitelů přispívati k tomu, aby se vývoj ten podporoval a urychlil. Zvláště důležité bylo v zájmu takového sblížení, aby v zemi konečně zřízeno bylo bohoslovecké středisko, kde by kněží společně se vzdělávali a kde by tak získali společný základ bohoslovecký v duchu České konfesse. Nedostatek bohoslovecké fakulty v Čechách a proto stálá nutnost bohosloveckých studií v cizině i teď, kdy ordinace byla v Praze, byla hlavním pramenem různých sporů. A bylo jen dobrým znamením, že i při tomto tak velikém nedostatku Česká církev dovedla zmíněné spory snášlivostí překonati a při značné vnitřní svobodě zdravě se vyvíjela a ustálovala na půdě České konfesse. Těm, kdož si přáli uniformitu v učení, mohly se takové poměry v církvi české zdáti příliš chaotické.¹⁾ Ale nebylo to zajisté nic nezdravého, nýbrž naopak zjev utěšený, že v české církvi na společných česko-evangelických základech byla poprávána značná volnost různým směrům k duchovnímu závodění.

74. Jednota bratrská přestává vzrůstat. Touha po splnutí s ostatní církví českou.

Porozumění pro takový rozvoj české církve, směřující k těsnějšímu spojení Bratří s ostatními evangelíky, skutečně vzrůstalo, a to nejen mezi evangelíky, ale již i mezi Bratřimi. Poměr Bratří a evangelíků se přese všechny zmíněné spory, jichž se účastnila z české církve vlastně jen jediná skupina, utvářel příznivě. K tomu přispívalo mnoho, že mezi evangelíky řád dříve pohřešovaný nyní víc a více se uskutečňoval. Evangelické církve vzkvétaly, a to, jak se podobá, ještě více než sbory bratrské. Ba v bratrských sborech bylo pozorovati na mnoha místech — za současného rozkvětu sousedních evangelických církví — značný úpadek. Bratrské sbory přestaly býti jediným útočištěm těch, kdo toužili po opravdovém evangelicky náboženském životě. Takové hledající duše mohly nyní nalézti uspokojení i ve spořádaných evangelických církvích, uprostřed nichž Bratří ponejvíce tvořili malé oddělené

¹⁾ Srv. *Zik. Winter*, *Cirk. život* 341—342.

sbory, jež se od velkých evangelických církví již nemnoho lišily, zvláště když v nich v době svobody poklesla kázeň, nejvíce ještě malým počtem údu a straněním se evangelické církve. Za těch poměrů počaly se hlavně mezi mladšími bratrskými kněžími na Moravě ozývatí hlasy, jež ostře kritisovaly dosavadní odlučování se Bratří od evangelíků a se přimlouvaly za úplné splnutí Bratří s evangelíky, a to tím spíše, ježto mezi evangelíky vzrůstal směr Bratřím i věroučně blízký, totiž orthodoxové. Takovým projevem bratrské touhy po spojení je „Spis mladých kněží Bratrských v markrabství Moravském starším jejich předložený, měli-li by Bratří s evangelíky se sjednotiti“¹⁾ Spis ten z r. 1619,²⁾ vzniklý tedy za doby českého vzbouření, jasně charakterisuje poměry mezi Bratřimi v době před samou katastrofou a zasluhuje bedlivě pozornosti.

Mladší kněží bratrští píší, že nejedni bratrští kněží mírnější rádi by byli takovému sjednocení Bratří s evangelíky a docela prý praví, že se to mělo dávno státi, totiž tenkrát, když evangelíci dávali k tomu otcům

¹⁾ Otiskl jej *M. Samuel Martinus z Dražova* ve spisu „Třicet pět důvodů“ (*Müller*, str. 41—51). *Komenský* poznamenává k tomuto spisu v Ohlášení (*Müller*, str. 177): „Nebyl psán od všeho kněžstva (jichž na Moravě výše sta bylo), ale od šesti toliko osob, mladých správců... Ti vidouc, že stavové moravští k stavům království Českého (leta 1619) přistoupili a k nějaké opravě se chýli, i báli se, aby něco nebylo zmeškáno, a sepsavše své rozumy, podali starším; až se pak i jinam dostalo, ne bez proměn a přidávků. Ačkoli pak to učinili uctivě, jako synové otcům zdání své oznamujice, však kdo nevidí, že byla výtržnost... Nebyla tedy oblíbená od starších, protože lepší bylo sjednocení v království Českém stále, zanechávající netoliko každé straně, ale i každé osobě svědomí bezpečnosti a svobody.“ Spis ten je důležitým projevem a dokumentem své doby. Osvětluje ostře poměry církevní v Jednotě bratrské, a to tím více, ježto je psán upřímně jen pro seniory, čímž je zaručena i správnost zpráv v něm obsažených. — Pozoruhodno je, že spis ten na některých místech je v plném souhlasu se spisem *J. A. Komenského*, *Otázky některé o Jednotě Bratří Českých* z r. 1631—1632, jež vydal *Jos. Th. Müller* ve sbírce: *Jana Amosa Komenského Všecké spisy*, sv. XVII. (3), v Brně 1912. To zdá se nasvědčovati, že *Komenský* nebyl Spisu mladých kněží dalek, a snad byl docela jedním z jeho předních spisovatelů. Tomu neodporuje, že *Komenský* sám 17 let potom v roce 1637 ve svém Ohlášení, když *M. Samuel Martinus* Spisu mladých kněží se dovolával proti Bratřím, autory Spisu kritisoval a odmítavé jednání seniorů z r. 1619 schvaloval. Ostatně *Komenský* kritisoval více nevhodnost podání Spisu, nezralost autorů a jich ukvapenou horlivost než obsah jich Spisu, jež ku podivu rychle přechází. Se spisem *Komenského*, *Otázky některé* z r. 1631—1632, se Spis mladých kněží stýká na mnohých místech a není tu s ním nijak v rozporu, nýbrž jen v souhlasu. Z toho je patrné, že *Komenský* dvanácte let po sepsání Spisu mladých kněží choval ve svém nitru tytéž myšlenky a plány o poměru Bratří k ostatní církvi české, jako měli mladí kněží r. 1619.

²⁾ *Komenský* ve svém Ohlášení klade Spis mladých kněží do doby po přistoupení Moravanů k Čechům, k němuž došlo v květnu 1619. Z obsahu lze souditi, že v době sepsání spisu toho nebyl ještě *Fridrich* zvolen českým králem, ale naopak se mělo za to, že v zemi „Luteriánstvo se rozmnoží“ (srv. dále str. 531), což by za vlády *Fridrichovy* nemohlo býti očekáváno. Lze míti za to, že byl tedy spis napsán r. 1619 v letě.

příčinu, čímž však otcové pohrdli. Ale k čemu že vedlo takové odloučení? Mladí kněží líčí poměry církevní v Jednotě takto: „Na mnoha místech máme 20 neb 30, pakli 40 posluchačů, někdy sotva třetí díl. Vejde-li kdo z cizích do shromáždění, slyší zpívání jednoho či dvou, někdy malý počet posluchačů a milých těch služeb božích jalovost, sehne hlavu neb zasmějí se, jde odtud.“ A přece by mohlo slovo boží více se vzdělávati, „kdybychom my z milosti Boží za pastýře celých církví křesťanských vyzdvižení byli . . . Poněvadž na některých místech v Čechách i v Moravě s Luteriány v některých věcech se srovnáváme a od svých zvyklostí upouštíme, proč ne všudy a proč ne v jiném také, co by dobrého bylo?“ „Že Luteriáni nás drbí, štípají, hindrují, nezdá se, bedlivě na to hledíc, aby zle činili, nebo my, kdybychom na jejich místech a oni na našich byli, žádné pochybnosti není, že bychom my více toho činili a o vyhlazení takové postrannosti více se přičinili. Ku příkladu, kdyby se některý jejich kněz v Traubách u Přerova, 10 neb 50 posluchačů svých maje, v některém domě kázati pokusil, aneb sobě zvláštní kostelík mimo náš zbor vystavěti dal, co bychom my učinili? Jistě že bychom hrubě horlili, zpouzeli se, bránili, u vrchnosti i jinak to kazili, a tak, čeho bychom sobě činiti nedali, to sami jiným činíme . . . S nimi tedy za jedno sme a snadně býti můžeme, nedorozumění toliko vyzdvihnouce. Trháme se od nich a dělíme nejináč, než jako od samých papežencův. Mnozí se z nich o to na nás i domlouvají, proč my se od nich loučíme; načež my často nevíme co odpovídati, zvláště když se k smyslu pravému s námi hlásají . . . Oni tak často (jako my) a někdy častěji shromáždění svá mívají . . ., mimo jméno kázně u nás nemnoho více jest . . ., hříchové se rozmnožili a kázeň naše jest jen pokrytstvím u mnohých.¹⁾ . . . Nyní s pomocí Boží a vrchnosti²⁾ to se státi může, aby řád dobrý, který my se míti pravíme, mezi celým evangelistickým kněžstvem a lidem byl vzdělán a učení Boží čisté aby proti pletichám se rozmnožovalo, nebo mezi kněžstvem druhé strany jest větší díl orthodoxů.³⁾

¹⁾ J. A. Komenský, Otázky 1631—2, str. 275: „V těch věcech (v ostříhání pobožnosti, řádu, kázně) náramně oslábnutí bylo, a jakž někteří z starých říkávali, stín sotva první pravdy.“

²⁾ J. A. Komenský, Otázky, 271 nsl.: „A tu by k tomu směřovati přišlo, aby se panstvo naše a orthodoxské spolu věci té ujali a mezi kněžstvem svým obojím prostředkovali, až by se cesta k sjednocení ukázala.“

³⁾ M. Samuel Martinus z Dražova vykládá slovo „orthodoxové“ slovem: „Kalvinisté“ (Pět a třiceti . . . důvodův . . ., Müller, 51). Ale z celé souvislosti textové je zřejmo, že Spis mladých kněží tyto orthodoxy ztotožňuje s evangeliky, přidržujícími se vyznání Augsburského, „Luteriány“, ale na rozdíl od ubikvitářů. Rozeznává totiž mezi moravskými „Luteriány“ stranu výlučně luterskou, kterou nazývá také výslovně ubikvitáři, přidržující se vyznání Augsburského z r. 1530 a Formule concordiae, a stranu „orthodoxů“, stranu to mírnou směru lutersko-melanchthonského, jako byl kdys Pressius, přidržující se též vyznání Augsburského, ale ne učení o ubikvitě. Strana ta právě proto stála mezi směrem výlučně luterským a směrem kalvinským. — Také J. A. Komenský, Otázky, 1631—2, str. 276, v témže smyslu rozeznává „Luteriány a orthodoxe v Čechách“.

my přistoupíce k nim, budeme jedno s nimi.“ To bude tím snadnější, ježto „ubikvitářské pletichy mizejí“. Naproti tomu, „nespojíme-li se, Jednota naše v pravdě dlouho státi nebude, nýbrž zahyne příčinami těmito: Jedno, že lidu ve všech zbořích ubývá a nepřibývá téměř nikdež nic.¹⁾ Kde první zborové bývali, nyní téměř prázdní jsou, kde bývalo na sta, nyní sotva na desátky. Odjinud nepřibývá nic, co se doma zrodí, to z částky odstupuje, z částky hyne a mine, a všecko planí,²⁾ aniž je, proč by kdo k nám přistupoval . . . I jinde kromě nás čisté slovo Boží mají a míti mohou,³⁾ v pokoji, bez pikhartování, bez dvojího na zboru a kostely nákladu a divadla z sebe dělání. I zůstávají vně, a zborové naši pustnou, a my se musíme brzo zase k řemeslům navrátiti nebo k roli. Druhé, chtěli-li by nás otcové na fary a do kostelů uvést, jakž se to po místech začalo, těch míst my nevzděláme naším řádem, dokudž té naší zvláštnosti užívati budeme. Příkladové toho jsou na panství Náměsteckým, Rosickým, Břeslavským, ježto někde již přes 30 let se káže a naprosto nic se nevzdělává, jako v Mikulčicích a Trnavce. Třetí, panstva ubývá na všech stranách, a kdyby těch koliksi pánů, kteří nás ještě drží, sešlo, . . . hned budeme sirotci.⁴⁾ Kdo nás na fary přijímáti bude, zvláště poněvadž nyní z našeho panstva někteří přední o to mluví, rozmnoží-li se Luteriánstvo, jakž se k tomu chýlí, že my utiskováni budeme, čehož se jest jistě obávati.“

Takové byly poměry v Jednotě koncem druhého desetiletí. Z tohoto vyličení jistě správného, ač omezeného právě na slabá a stinná místa v Jednotě, je zřejmo, že Jednota přestala vzrůstat a spíše mdlela a zanikala, zatím co evangelická církev česká vzkvétala. Jednota pozbývala dřívějšího svého významu jako jediné středisko a ohnisko vskutku evangelického křesťanství, když celá církev česká již vážně usilovala o stejný cíl a ve svých farnostech měla z valné části něco podobného, jako Jednota ve svých zbořech. Za těch poměrů úkol Jednoty v národě se značně menšil a měnil. Mladí kněží bratrští spatřovali jej správně v tom, aby Jednota

¹⁾ J. A. Komenský, Otázky 1631—2, str. 275 nsl.: „Uvážiti také potřebi, proč ani v tom rozestření, jakéhož byla dosáhla (Jednota), netrvala, ale brž jak na počtu zborů a posluchačů, tak ovšem na horlivosti a křesťanství pravdě patrné zmenšení brala. . . Takž jsme i sami mezi sebou doma jalověli, . . . a jiní při nás něčeho zvláštního nevidouce než jinde, již vůbec neměli se proč táhnouti k nám. Tak že skrze to, byť Jednota žádných pokušení a nepřátel, vyvrátiti ji usilujících, neměla, sama tak tiše by zmizeti a jako dobořelá svíčka zhasnouti musela. Nad to nic jistšího, kdyby tak, pravím, dále předce šlo, jakž jíti začalo, slabě a mdle.“

²⁾ J. A. Komenský, Otázky, str. 270: „Mládeží samou doma zrodilou nevzdělává se ani nezachová Jednota, protože výstřelkové z kořenů stromů rostoucí sami zahrady nezachovávají, nevnáší-li se odjinud, planí a neštěpuje.“

³⁾ J. A. Komenský, Otázky, 1631—2, str. 274 nsl.: „Nebo když se totéž čisté učení i krom Jednoty přednáseti začalo a s větším zřetelem, co div, že lidé tam raději obraceli oči, a my skrze to že jsme ředli?“

⁴⁾ Fr. Kameníček, Zemské sněmy III., 449, však dí: „Česko-bratrství bylo téměř nejmocnější stranou náboženskou moravskou a zůstalo jí až do bitvy bělohorské.“

vystoupila z dosavadní a nyní již neodůvodněné uzavřenosti a splýnula s církví českou, by tím, co dosud měla lepšího, posloužila nejen svým nečetným údům, ale celé církvi evangelické v Čechách a na Moravě. Jen byla otázka, jak takové spojení provést? Mladí kněží bratrští tak o tom uvažují:

„Takovým-li by způsobem se sjednocení u nás v Moravě státi mělo, jako se v Polště stalo a v Čechách, čili jinak? — Ti, kteří tomu sjednocení neodpírají, žádostivi jsou, kdyby bylo a býti mohlo plnější a dokonalejší; nebo v Polště a v Čechách, ač se srovnání stalo, avšak bez záští není, protože strany předce od sebe oddělené a s sebou se v smyslech nesrovnávající zůstávají.“ Radí proto, že by Bratří měli „od své obzvláštnosti upustiti a k jednotě evangelických církví přistoupiti“, ovšem s tou podmínkou, „a by řádo brý,¹⁾ z kázně církevní pocházející, kterýž i Luter obliboval, v menších evangelistických církvích užíván byl, a to obzvláště v těch věcech: 1. aby kněží moc měli a povinni byli hřešící trestati i vylučovati; 2. aby nesloužili tak vesměs leckomu, než těm toliko, jichž svědomí znají; 3. aby kněží k správě přináleželi starším a děkanu aneb superattendentům více než svým kollátorům; 4. aby dosazování kněží na fary starším přináleželo; 5. aby po církvích ustanoveny byly některé osoby pobožné, vážné, kněžím za pomocníky, kteříž by na lid křesťanský pozor míti kněžím pomáhali, nad tím pak nade vším aby vrchnost ruku držeti pomáhala. To když by se stalo, nezahynula by Jednota naše, alebrž by se teprva dokonale rozšířila,²⁾ nebo tak bychom, co nejlepšího máme, v církve uvedli“.

Vedle takového srovnání v řádech, ukazují Mladí kněží, že jest třeba „druhé, aby se k sjednocení v smyslu přistoupilo“. To by se mohlo státi „srovnáním vespolek Augšpurské a Bratrské konfessí; a tuť se ukáže, že svornost naskrze jest ve všem kromě večeře Páně, kterýž však artikul, poněvadž v Bratrské konfessí obsírněji jest vysvětlen a z písem svatých proveden, a bez toho větší díl jak kněžstva moravského orthodoxové jsou, snadně pravý smysl přijat moci bude. Bude pak potřeba pro vyjití napotom roztržkám vstříc jednu konfessí z obojí udělati aneb Českou porozšířiti, aby se ní všickni spravovali a jednostejného mluvení obzvláště o Večeři Páně užívali.“

„Třetí, o ceremoniie snadno se bude porovnat. Klekání, přijda do chrámu Páně, tlačila-li by na to druhá strana, může se povoliti, nebo k náboženství slouží. Klanění se k jménu Ježíše orthodoxové v íši povolují, když se jen to s náboženstvím děje. Od komže a pálení ve dne světél nepochybně jest, že kněží upustí, neb se v tom ohlašují“.

„S u m o u, kdyby se toho dověsti mohlo, aby řád a kázeň v církvi evangelistské uvedeny byly, přešťastně by Jednota zahynula, to jest

¹⁾ Srv. výše str. 38, slova Blahoslavova o této věci. Těž str. 40.

²⁾ V tom smyslu píše Komenský, Otázky některé o Jednotě Bratří Českých, na str. 269: „Nebudeme-li Jednoty rozširovati, ani jí nezachováme.“ A její rozšíření vidí v prvé řadě rovněž ve spojení s orthodoxy v církvi české.

sama by přestala. Tuť se z žalmu¹⁾ bude moci říci takto: Již jest Jeruzalém ušlechtilý vystaven a jako v jedno místo spolu spojen, do něhož vstupuje pokolení“.

Z tohoto projevu mladých kněží bratrských, dorostu to Jednoty a budoucích jejích vůdců, je zřejmo, k čemu směřoval vývoj církevní: k úplnému sjednocení. K tomu bylo ovšem třeba času a dalšího klidného a zdravého rozvoje.

75. Staroutrakvismus v rozkladu.

Zatím staroutrakvisté poněnáhu se stávali novoutrakvisty aneb Bratřími.²⁾ Nejkonservativnější kněží staroutrakvističtí poddali se již roku 1609 arcibiskupovi,³⁾ ostatní pak zůstali od r. 1609 bez vlastní konsistoře a byli podřízeni s duchovenstvem evangelickým rovněž defensorům. V Porovnání stavů však bylo staroutrakvistům zajištěno právo, aby se přidržovali kněží arcibiskupem svcených, přijímajíce od nich večeři Páně pod obojí a vzdělávajíce se jich katolickou liturgií.⁴⁾ Byli zastoupeni zvláště v Praze, v některých městech královských a ovšem na královských statcích, kde vládou a konsistoří pod obojí byl všemožně udržován aspoň zevně staroutrakvistický bohoslužební ráz. Není divu, že v některých pražských farnostech, jako na Starém městě u sv. Mikuláše a ve farnosti týnské, i za doby Majestátu rozhodující kruhové a i širší vrstvy konservativně lpěly na staroutrakvistických bohoslužebních způsobech a povolávali si kněží, kteří byli ochotni v tom směru jim vyhověti a řády jim oblíbené zachovávat.⁵⁾ Takoví kněží byli ovšem sami směru konservativního a proto milí vůdcům církve katolické a vládě, jež se snažila všelijak na ně působiti ve svém zájmu, ač byli podřízeni jako ostatní kněží pod obojí konsistoří utrakvistické. Ba na Starém městě nejváženější cech řeznický nespokojen s novotami evangelickými v chrámech,⁶⁾ žádal prý provinciála františkánů, aby do-

¹⁾ Žalm 122, 3.

²⁾ *Jesuitský autor rkp. I. A. I.* v universitní knihovně pražské v roce 1609 či 1610 píše přehlednou zprávu o roce 1609, poznamenává o této změně utrakvismu: „Complures... alii... tum ex plebeis tum ex nobilitate... ad veritatem adspiciendam ut oculos aperiant, excitantur. Vident enim Hussitismum, qui ducentos propemodum annos stetit, partim a Lutheranismu, partim a Piccarditismo, qui non multum a Calvinismo distat, tamquam serpente a serpente, ut in draconem excrescat, devorari.“ Hned na to dodává: „Fratres Boleslavienses occupant Betlehem, in quo... Hussii cathedra... magna cum religione hactenus est asservata...“

³⁾ Srv. výše str. 470, pozn 1.

⁴⁾ Srv. výše str. 466, 4, jak v Blovicích se domáhali, aby katolický kněz sloužil staroutrakvistům večeři Páně pod obojí.

⁵⁾ Srv. dále na str. 544, 4, jaké podmínky osadníci týnské kladli r. 1615 knězi Jířimu Dikastovi.

⁶⁾ O tom vypráví *jesuitský autor rkp. I. A. I.*, v knihovně university pražské roku 1609, na str. 265: „Hac sane confusione dogmatum permota lanionum in Veteri

sadili k sv. Jakubu kazatele českého. Ač nejsou katolíky, chtějí raději prý slyšeti katolického kazatele než koho z těch novotářů. I byl dosazen k sv. Jakubu jesuitský kazatel, od jehož činnosti očekávány byly značné úspěchy.

Takový poměr staroutravistů k církvi katolické na jedné straně a církvi evangelické na straně druhé nebyl ovšem nijak náležitě urovnán, nýbrž vyžadoval dalšího řešení a byl podroben různým vlivům. Odtud to, že někteří kněží staroutravističtí¹⁾ nechtěli být poslušni defensorů. Tak r. 1613 přes zákaz defensorů účastnili se v Praze procesí na Boží tělo a nesli v průvodu svátost oltářní pod obojí. Nuncius a vůdcové strany katolické nebyli daleci této demonstrace a rádi to viděli, doufajíce, že by kněží husitští dle dřívějších zvyklostí mohli být uvedeni pod jurisdikci arcibiskupovu. Bylo by to mělo tím větší význam, ježto takoví staroutravističtí kněží udržovali se zvláště v Praze a některých královských městech, majíce tu v konservativních vrstvách lidu ještě četné přívržence a chráněni jsouce zvláště úřady vládou dosazovanými a vybíranými z vrstev nejconservativnějších.²⁾ Kardinál Klesl, rádce císařův, prý doufal, jak nuncius o tom psal,³⁾ že tito Husité svým sklonem ke katolicismu nastupují cestu, jež povede k zkažení „zrůdné“ České konfese a „zlořečeného“ Majestátního listu. Proto strana katolická všemožně se snažila, aby staroutravistické hnutí posilnila a rozdmýchala a s katolicismem sblížila.⁴⁾ A velmi se radoval nuncius, že „Husité“ v Praze

urbe Pragae tribus amplissima, petierunt a D. P. Provinciali Franciscanorum Conventualium, ut in S. Jacobi templo . . . concionatore aliquem Bečmum constituerent; quamvis enim catholici non sint, malle se tamen catholicorum sacerdotem, quam ex his novatoribus quemcumque audire. Provincialis ergo cum ex suis neminem haberet . . . a societatis nostrae superioribus unum impetravit, quem Deo propitio non sine multo et eximio fructu hoc muneris obiturum speramus.“

¹⁾ Jan B. Novák, O důležitosti zpráv nunciů pro „Sněmy české“, str. 90: Nunciiova zpráva z 11. a 25. května 1613.

²⁾ Apologie druhá (Šubert), str. 19: „V městech pražských této opatrnosti užili, že císařští rychtářové a úřední osoby pod jednou processí velikonoční při kostelích pod obojí sobě zamyslili a k nim se vespolek, i některé odpolu pod obojí, zvalali, mezi pod obojí se pletli a tudy do předešlých ceremonií, proti záповědi a řádům církevním stavův pod obojí, lid obecný přivozovati a mezi stranou pod obojí roztržitost způsobiti se snažili.“

³⁾ Jan B. Novák, O důležitosti zpráv nunciů, str. 90. Nunciiova zpráva z 11. května 1613.

⁴⁾ Apologie druhá (Šubert, str. 19): „Jakož pak i o to se pokoušeti směli, aby kolatury a fary v městech pražských z moci defensorův a obcí městských vyňali, kdežto mnohé kněží z předních far k tomu nabádali, aby se z poslušnosti konsistoře a defensorův vytrhli, novou konsistoř sobě zarazili, pod správu arcibiskupa pražského se poddali, od něho podruhé se ordinovati dali, a tudy stavy a konsistoř pražskou o majestát, kterýž na konsistoř pražskou zejména svědčí, připraviti chtěli. Neb kdyby při osadách kněží arcibiskupští byli, kdo by konsistoř stavův v Praze vychovával? A v tom Klesl, kancléř a Michna nejvíce pracovali, měvše již s předními osobami úřadu staroměstského srozumění.“

se odcižují ostatním kacírům a vracejí se na potupu oné zlořečené konfese České k starým ritům, jak dokázali, když o křížových dnech opětně konali procesí za velikého účastenství lidu. Zvláště šlo¹⁾ straně katolické o Prahu, aby tu zničen byl vliv defensorů, aby totiž pražští kněží odvrátili se od defensorů a konsistoře a buď přímo nebo nepřímo — snad zřízením staroutravistické konsistoře podřízené arcibiskupovi — uvedeni byli v poslušnost arcibiskupovu. A nebylo to tak zcela nemožné. Prostřednictvím purkmistrů a konšelů, na jichž dosazování vláda měla takový vliv, bylo snadno působiti na pražské kněží, na něž ostatně vláda sama přímo působila. A tak došlo k tomu,²⁾ že roku 1617 Husité — asi 12 kněží, přední z nich Mat. Pačuda, farář u sv. Havla — předložili p a m ě t n ý s p i s,³⁾ v němž žádali o ochranu vládní před Luterány a Bratřími, pomýšlejíce na zřízení nové konsistoře pod obojí pod poslušenstvím arcibiskupovým. Pavel Michna, kardinál Klesl, nejvyšší kancléř, ba sám nuncius s jesuity účastnili se vyjednávání v té věci. Vláda žádost Husitů přijala ovšem s radostí a oznámila ústně pražské městské radě, že císař vezme pod obojí ve svoji ochranu. Nuncius pak se těší, že haeretikové se již vymaňují z jurisdikce defensorů, což je velikým ziskem církve katolické a může v budoucnosti značně posilniti věc katolickou. Než svatohavelský kněz Mat. Pačuda, jenž chtěl se státi administrátorem Husitů, před svou smrtí⁴⁾ odvrátil se od této akce a i jiné zdržel, tak že s takového oddělení kněží husitských zatím přece jen sešlo.

¹⁾ Jan B. Novák, tamže, 90.

²⁾ Jan Bed. Novák, tamže, str. 91 a 92. Zpráva nuncia Ascania Gesualda do Říma 6. 13. a 20. listopadu 1617.

³⁾ Apologie druhá (Šubert, str. 19 a 20): „Sebrali pak těch kněží již do dvanácti, kteříž sobě supplikaci k J. M. C. o to sformovali, a o ni se (v domě Pavla Michny, kterýž ji pak předně kardinálovi Kleslovi, tak potom i na kancléř podal) jeden po druhém, jak kdy kterého na to namluvili mohli, podpisovali.“ Patrně o téže supplikaci vypráví *Desiderius z Frydbergku*. Cíl a praktiky papeženců . . . 1618 (Čes. mus. 31 C. 7), takto: „Jezuiti pomocí a fedruňkem některých svých krajanův a buřičův . . . některé kněží pod obojí, kteříž ačkoli pod správu administrátorovu náleželi, nicméně s nimi pod pláštěm leželi a jejich srsti byli, skrze své praktiky s zakázáním veliké sumy peněz a budoucího skutečného fedruňku k tomu namluvili a střeštili, že těch víceji nežli do 40 osob do konsistoře supplikaci podali, v níž toho žádali, aby při starých ceremoniích, jakž také i zjevným monstrancí na oltář vystavování a starodávných pověřených processích aneb procházkách (což vše již prve v srovnání stavův pod obojí zapovědíno a vymastrováno jest) stále zůstati a při nich chráněni býti mohli. Ale poněvadž páni defensorové viděli, že žádost ta ne tak vlastně od samých kazatelův jako víceji od sekty Jezuitské pochází, . . . ty concipisty té podané supplikaci ztrestali, a jména jejich z matrikule konsistořské na věčnost vymazali, kteříž se ihned zjevně pod arcibiskupa ochranu poddali.“

⁴⁾ *Historie o protivěnstvích*, 1870, str. 91: „Že nej přednější z nich, Matouš Pačuda, jehož naději administrátorství kojili, v nemoc upadna, a že z té nemoci nepovstane, vida, k sobě sám přišel, zpronevěření svého litoval, tovaryšstvo od té bezbožnosti odvozoval, přišlo zlé to jejich usilování na nic.“

Přes to vláda na dále v témže směru působila na staroutrakvistické kněží. Tak působila¹⁾ na faráře u sv. Mikuláše²⁾ na Starém městě, Jana Locika, jakož i na faráře u Matky boží pod Týněm,³⁾ by konal, jako před lety se dalo, procesí s posvěcenou hostií na bílou sobotu 1618. Týnský farář prý nějaký čas byl na vahách, ale nevyhověl. Farář mikulášský, přáteli Michnovými asi pohnut, procesí ono konal. Evangelíci byli nemálo pobouřeni takovým jednáním proti platným církevním řádům. Ale katolíci se těšili z nepořádku mezi protivníky. Nejvyšší kancléř zaslal děkovné listy staroměstským radním, kteří se procesí účastnili. Takové oživení staroutrakvismu, vzbuzené vládní přízní a vládním nátlakem, netrvalo dlouho. Když brzy potom r. 1618 svrženi byli místodržící s hradu, a vlády se ujali direktori, neopominuli přísně vystoupiti proti zmíněnému porušení církevních řádů. Locika⁴⁾ byl

¹⁾ A. Gindely, Dějiny čes. povstání, str. 218.

²⁾ R. 1618 byl farářem u sv. Mikuláše Jan Locika z Domažlic. R. 1611 od sv. Havla dosadil jej arcibiskup za faráře do Všejan a král. komora nařídila hejtmánovi v N. Benátkách, aby ho přistěhoval. *Poděbradsko I.*, 238. — Byl pak farářem na statcích královských v Lysé n. Lab. R. 1613 na jaře katolický děkan kouřimského okrsku Tobiáš Cocius, farář v Nehvizdách (*Registrata v arcib. arch. v Praze*, fasc. III., 1597-1613, opis v zem. arch. král. čes.), podává o něm tuto zprávu: V městě Lysé „Joannes Locika, totus haereticus est, superiores omnes contemnuit. Uxorem habet impudicam, quae etiam adulteratur . . . Scandalosam vitam agit . . . sine casula celebrat . . . sine etiam turmalis confessione communicat . . . Censetur removendus.“ — Později se dostal do Prahy za faráře k sv. Mikuláši na Staré město. Tu kázal proti církvi katolické, až administrátor Crinitus si jej zavolal a pověděl mu, proč káže „proti jednuškám“? „Jen se toho podruhé dopusť, zviš, kde se octneš.“ Tak hrozil. (*Zik. Winter*, Život církevní 272, dle Arch. místodrž. 109, 14.) Než r. 1618, jak na hoře zmíněno, dle přání vlády konal na bílou sobotu procesí s posvěcenou hostií.

³⁾ Jest tu míněn patrně Jiří Dikastus. Srv. dále str. 544, 4, jak tamní osada si přála, aby byly zachovávány staré zvyky obřadní při bohoslužbách. Dikastus tomu se vzpíral, ale byl pro to, aby kaplan mu byl dán, který by byl ochoten tak činiti.

⁴⁾ Srv. výše na str. 535, pozn. 3, zprávu *Desideria z Frydbergku*, jež se patrně týká především faráře Lociky. Zpráva o jeho vypovězení i jinde se potvrzuje. Po svržení místodržících, „když mu žádná výmluva před direktory postačiti nemohla, jest se z fary sv. Mikuláše vystěhovati musil, a kostelové Pražští od administrátora konsistoře pod obojí jsou mu zapovědini, a jakž někteří jistili, sám české země dokonce prázdnen býti měl.“ Ale byl velice oblíben u některých měšťek staroměstských z osady sv. Mikuláše, a na jich žádost „jest zase od direktorův do času na mlóst přijat a na fare zanechán. A když se týchž měšťek hrabě z Turnu tázal na příčinu, proč by se tak snažně o něj zasazovaly, a o něho, poněvadž veliký pletichář a ceremoniář jest, stály, odpověděly, protože jsou mu duše své svěřily“ (*Skála II.*, 180). Tvrdilo se tenkrát o Locikovi veřejně, že, byv vysvěcen za kněze arcibiskupem, přestoupil čtyřikráte na jinou víru. Locika se bránil, r. 1618 píše starším, že se mu tou příčinou „před Bohem a angely jeho křivda děje.“ (*Zik. Winter*, Život círk. 467, dle Arch. místodrž. R. 109, 14.) Ale přece musil od sv. Mikuláše a z Prahy odejiti, jak o tom píše i měšťky ve své supplikaci opět k arcibiskupovi z 28. dubna 1622 (*opis v zem. arch. dle orig. arcib. praž.;* srv. *Hynek Kollmann*, I. c. str. 134, pozn. 107):

volán k zodpovídání, vytýkána mu vrtkavost v přesvědčení, a ač se měšťky staroměstské vřele zaň přimlouvaly, byl z baven úřadu a vypověděn z města. Na jeho místě stal se farářem u sv. Mikuláše na St. městě M. Viktorin Vrbenský, děkan německobrodský.

Teprve po pohromě bělohorské zdálo se, že nadešla doba příznivá staroutrakvismu, a že se snad stane dědicem novoutrakvistů. Ale brzy se ukázalo, že byl to děsný omyl.

76. Před bouří.

Ač podle Majestátu vláda měla uznávati stoupence České konfesse, přece všechna přízeň její byla jediné při církvi katolické, a vždy byla vláda ochotna vzepříti se zájmům evangelické církve, kdykoli jen poněkud bylo možno to odůvodniti literou zákona. Ale všechna tato nepřízeň vládní nemohla zastaviti celkový rozvoj a vzrůst církve evangelické;¹⁾ jen místy mohla se církev katolická vykázati některými, zvláště zevními úspěchy.

Ale rozvoj evangelické církve neměl býti dovršen. Již blížila se bouře, která přinášela jeho zmar.

„Ctihodný kněz Jan Locika, pořádně a náležitě na ouřad sv. kněžský posvěcen . . . v čas toho nešťastného pozdvížení od těch samorostlých a domnělých direktorův, že k náboženství jejich kalvínskému přistoupiti, tak jako oni chtěli, učiti, jich poslouchati, jimi se řídit nechtěl, kněžství jemu odjiti a sníti chtěli; v čemž brániv se a nemoha oni nic při něm způsobiti, z měst Pražských nenáležitě jej vypověděli a mezi sebou žádným způsobem trpěti nechtěli; skrze což potomně, vystěhujice se odtud, příčinou jejich o všechno své jměníčko jest přišel . . . Když jsme jmenovaného kněze Jana Locika některé osoby ven z Prahy vyprovázely, tu ještě jest nás napomínal, žádal, prosil a předkládal, abychom se od těch spletených lidí a Kalvínuv, nesrovnávajících se v náboženství našem starém pod obojí způsobou přijímajících, svěstí a rozpakovati nedopouštěli.“

¹⁾ O poměrech náboženských na panstvích katolických vrchností za doby Majestátu dává zprávu *Zik. Winter*, Život církevní, str. 262 nsl., dle arcibiskupských zpráv visitačních. — *Skála II.*, 4—10 poznamenává k roku 1617, že pod obojí, jinak zvaní evangelíci, aneb Husité, v ten čas byli daleko nejčetnější v zemi. Katolíků bylo málo, zvláště mezi šlechtou, jen na Plzeňsku byli významně zastoupeni. Ve šlechtě bylo prý katolíků sotva tolik, kolik bylo krajů v zemi (ale tu míněni asi katolíci na sněmu). Z královských měst, jichž bylo asi 50, příznávala se ke katolické straně cele a rozhodně jen Plzeň a Budějovice. V Ústí, Mostě a Kadani bylo obyvatelstvo smíšené, ale evangelíci měli většinu. Vláda posilňovala katolický živel, povolávajíc katolíky všemožně do úřadů, zvláště předních, a dosazujíc je co nejvíce do městských rad a za cisařské rychtáře. S tím srv. str. 433. — Jesuita *Vilém Lamormaini* ve své zprávě z r. 1621—1622 líčí na základě zpráv Slavatových a Martinicových náboženské poměry v Čechách, jak byly po bitvě bělohorské. (*J. Ješek*, Vatikánská zpráva o reformaci a protireformaci v Čechách a zemích s nimi spojených za Ferdinanda II., Sborník hist. kroužku 1899. II. seš., str. 5 nsl.), a z jeho zprávy lze poznati i poměry náboženské před bouří.

Strana katolická v Čechách,¹⁾ v čele mají nejvyššího kancléře Zdeňka z Lobkovic, arcibiskupa z Lamberka a jeho koadjutora, fanaticky horlivého Lohelia, opata strahovského, jenž od r. 1612 zaujal stolec arcibiskupský,²⁾ a jiné osobnosti, prodchnuté duchem jesuitů, jen s nelibostí viděla církevní práci evangelickou a zvláště Bratří.³⁾ Než nijak

¹⁾ Na Moravě kardinál z Dietrichštejna osvědčil se ve svém úsilí o upravení katolicismu v zemi. Papež pochválil jej brevem z 13. října 1612, napomínaje jej: „Cures innatum pietatis ardorem in Imperatoris electi animo augere, quia, ut vides, dies mali sunt et filii tenebrarum iugiter vigilant.“ *Fr. Kameniček*, Zem. sněmy, III., 507 dle orig. v kníž. arcib. arch. v Kroměříži. Hned potom r. 1613 podával kardinál do Říma ve své Relatio status další radostné zprávy o stavbách jesuitského domu zkušebního v Brně a jesuitské residence v Kroměříži a že přiměl císaře, aby v obou hlavních městech moravských, v Olomouci a Brně, zakázal haeretické náboženství ve veřejném i soukromém životě pod těžkými tresty. Také jiná města byla vyčištěna od kacířství. (*Schmidlin* l. c., str. 179—181.) A v nové relaci 1617 kardinál referoval o skvělé architektonické stavbě katedrály a o vzrůstu dorostu kněžského ve dvou seminářích, řízených jesuity. Než dosud prý je nedostatek kněží, a mnozí jsou mravně nedostateční. Z haeretiků mnozí se vracejí do církve katolické, z vyšších i nižších stavů, a místo haeretických kněží přijímají kněží katolické. (*Schmidlin*, tamže 182—185. *Srv. Frant. Šnopenk*, Některé relace bisk. Stan. Pavlovského a kard. Dietrichštejna o diocesi olomoucké v Čas. Mat. Mor. 1908, str. 234—259 a 389—400.)

²⁾ O jeho činnosti dává svědectví jeho Relatio status do Říma z r. 1618. Obsah její podává *Joseph Schmidlin*, Die kirchl. Zustände in Deutschland vor dem Dreißigjäh. Kriege I., 1908, str. 160—163. R. 1618 dle zprávy té jevil se arcibiskupovi „das Antlitz der Kirche hier zu Lande jetzt viel besser und heiterer als einst.“ Někteří páni a rytíři přestupovali k církvi katolické, a na jich panstvích nahrazení kněží haeretičtí kněžími řádně svěcenými. Na císařských statcích, jichž patronát královský byl od r. 1612 odevzdán arcibiskupovi, arcibiskup sám vychvátil několik nejpřednějších far z rukou haeretiků. (*Jacobus Jacobaeus*, Idea mutationum, Bohemio-Evangelicarum ecclesiarum, str. 30, zmiňuje se o odstranění farářů evangelických ze Strašic, Pardubic, Bohdánče a Poděbrad a o nahrazení jich kněžími katolickými. Totéž se dalo i na statcích královských v okolí Berouna, v Křivoklátě, Král. Dvoře, Točnicku, Zbirohu, Dobříš. *Jos. Vávra*, Paměti kr. města Berouna. 1899. str. 106.) Arcibiskup učinil tak „unter Lebensgefahr für die Priester, welche das an die Irlehren gewöhnte Volk nur widerwillig aufnahm, . . . obwohl es ihnen aus Furcht vor Strafe nicht offen zu widerstehen wagte“. Ale přes to vše arcibiskup uznával, že v celé diocesi moc haeretiků převládá. Zvláště si stěžuje, že Majestátem byla dána volnost náboženství. Tu prý poddaní bez ohledu na své pány stavěli haeretické kostely, a to i na statcích prelátů a řádů. Tak učinili i měšťané v Hrobích, vystavěli kostel a povolali si haeretického kazatele. Arcibiskup po 3 leta se dovolával proti nim moci královské s nejlepším úspěchem a pak jich chrám zbořil (11.—13. prosince 1617) do základů „andern zum Exempel“.

³⁾ O této nelibosti a rozhodném odporu svědčí list arcibiskupa Lohelia ze 4. září 1613 nunciiovi. Senior Cyrus způsobem v církvi evangelické obvyklým posloužil večeří Páně několika Bratřím — asi nemocným — v domě purkrabském na Hradčanech, což bylo ovšem úplně ve smyslu Majestátu. Arcibiskup však zvěděl o tom, velice se hořil jako nad nepřistojností, již všemožně chtěl zabrániti. Psal proto samému císaři, aby vinníky dal ztrestati. Nad to psal nunciiovi: „Cyrus, . . . Piccarditae factionis in civitate Pragensi princeps, 30. Augusti domum Burggraviatus in arce Pragensi ingressus est, ubi diversis personis sacramentum suo more porrexit et pro concione populum in perfidia haereticae pravitatis animavit.

se nevzdávala zápasu s českým náboženským hnutím. Nemohouc je zdolati duchovními zbraněmi, ráda užívala vlivu vládního a vládní moci, jež zástupcům jejím byla svěřena, aby hnutí to přece konečně udusila. Nový král Matyáš se usadil se svým dvorem ve Vídni, a již tím nabyli královští jeho radové v Čechách značné moci a volnosti k provádění svých restauračních plánů. Především dosazovali katolické kněží na své vlastní statky a nutili poddané k náboženství pod jednou, zvláště Martinic a Vilém Slavata.¹⁾ Totéž se ovšem dalo na statcích církevních. Císař Matyáš sám své královské statky, jež byly v ten čas značně proniknuty novoutrakvismem,²⁾ dal r. 1612 v církevní správu nového arci-

Scribo ad Caesarem, ut autores tantae praesumptionis . . . castigentur. Rogo Ill. Dem. Vam, ut in hac ecclesiae causa autoritatem etiam suam . . . interponat.“ (*Arch. archiepisc. Prag.* Emanata ab anno 1609—1613, pag. 61. Conc. Opis v zem. arch. král. Českého).

¹⁾ *Apologie druhá* (Šubert, str. 38 nsl.).

²⁾ O církevních poměrech na statcích královských podává zajímavé zprávy (*archiv arcibiskupský* v Praze, Miscel. vicarios concernentia, z r. 1613, opisy v Zem. archivu král. čes.) na jaře r. 1613 Tobiáš Cocius, děkan v Nehvizdech, referuje arcibiskupovi o církevních poměrech v kouřimském děkanství. Jmenuje a charakterisuje 7 farářů na královském panství brandýském, 3 na král. panství mělnickém, 2 na král. panství benátském, 2 na král. panství lyském, 7 na král. panství poděbradském, 4 na panství kolínském pánů Vchynských, 2 na král. panství přerovském, 1 faru na král. panství malešovském, 1 faru na panství proboštství sv. Jiří, 2 fary na panství pánů z Kolovrat, 1 faru na panství pánů z Valdštejna, v celku 32 farností. Z farářů jmenuje výslovně haeretiky 8, mezi nimi zvláště Štěp. Lovčana v Kostelci, Jana Lociku v Lysé, Jana Jacobiděsa ve Vovčarech na panství kolínském a Jana Kroupu v Brandýse; dále katolických farářů bylo 10, mezi nimi děkan Cocius v Nehvizdech, jesuita v Janovičkách, dále kněz v Nebuželích, poslední dva na panství pánů z Kolovrat; někteří z katolických těchto kněží byli ženatí, ale přece o nich se dle: „rite se gerit“. Ke katolickým kněžím nutno přičísti i některé jiné, o nichž se praví, že jsou ženatí anebo zpovědi slouží hromadně, aniž se jim výtýká haerese, tak kněze Jindřicha Kociána v Poděbradech a některé jiné. Neobsazeno bylo 5 far, z nichž tři na panství kolínském. Z ostatních farářů jmenuje se Ondřej Gsel v Libici jako „Hussio devotus“ (srv. o něm výše na str. 470, 1. V Libici byl oblíben. *F. J. Zoubek*, v Č. Č. M. 1878, str. 54), o ostatních Tob. Cocius píše jen, že jsou ženatí anebo hromadně konají zpověď, česky konají bohoslužby, anebo o nich nic bližšího neví. Dle toho byl až dotud na panstvích královských všemožně udržován živel katolický, ale i katoličtí kněží namnoze podlehali evangelickému okolí, někteří byli ženatí, někteří konali zpověď evangelicky, anebo konali bohoslužby česky. — Zprávu tuto doplňuje jiná zpráva z podzimu r. 1613 (*Arch. arcib. v Praze*, Misc. vicarios concernentia, opis v zem. arch. kr. Čes.), v níž se líčí krátce poměry na panstvích královských právě jmenovaných, brandýském, lyském, poděbradském a mimo to pardubickém. Do té doby nastaly změny. Děkan Cocius přešel do Poděbrad a Jindř. Kocián z Poděbrad do Nehvizd, kdež se o něm dle: „sincerus catholicus, servans omnes ritus catholicos“. Ve Vtelně byl farářem Daniel Bohdancenus, „merus calvinista“. Na panství pardubickém na 16 farách byly poměry obdobné, ale živel evangelický byl tu četnější. Farář pardubický Tomáš Kropatius se nazývá „merus et nequissimus calvinus . . . , illic ante biennium promotus.“ V Přelouči byl Kašpar Wimbergenus „haeresi maxima infectus.“ Blasius Borovský v Dašicích je označen „doctrina et vita nequissimus certo certissime.“ Pozoru-

biskupa Lohelia,¹⁾ aby kněžstvo na všechny tamní kollatury a fary tím způsobem, jakž při sněmě léta 1609 zastiženy byly, a jak Porovnání to obsahuje, dosazoval a v dobrém stavu udržoval. Arcibiskup užíval ovšem práva svého všemožně a jediné ve prospěch katolické reformace.²⁾ Zvláště příkře jednal na svém statku v Hrobích,³⁾ bráně tamním evangelíkům stavěti chrám a konečně jej přikázal zapečetiti, poddané nutě násilím k víře katolické, až i kostel dal zbořiti v prosinci 1617. Podobně jednal opat broumovský v Broumově⁴⁾ a dal tamním měšťanům evangelický kostel zavřítí. Nadarmo ujímali se utlačených evangelíků defensoři, dovolávající se Majestátního listu, který všem stoupcům České konfesse zaručuje náboženskou svobodu a povoluje stavěti chrámy. Vůdcové katoličtí stáli na tom, že Majestátní list a Porovnání se vůbec nezmiňují o poddaných církevních statků, nepočítajíce statky církevní mezi statky královské, ale rozumějíce statky královskými⁵⁾ toliko panství, jež byla v bezprostředním držení koruny, kdežto stavové pod obojí mezi statky královské dle starého zvyku počítali i statky církevních řádů a hodnostářů. Nad to katoličtí páni zastávali stanovisko, že Majestát nedává poddaným právo stavěti kostely,⁶⁾ nýbrž jen pánům, rytířům a král. městům. To byl sporný bod, jenž měl se státi jiskrou, kterou by se vznítily nahromaděné hořlaviny,

hodno je, že 1. července 1613 žádali Přeloučtí arcibiskupa, aby jim byl Borovský konfirmován za faráře. (*Arc. arch. v Praze, Registrata, fasc. III., 1597—1613, opis v zem. arch. kr. Čes.*) O Borovském viz výše str. 520 nsl.

¹⁾ *Apologie druhá, Šubert, 302—303, str. 22—23, str. 256 nsl.*

²⁾ Sám o tom psal 22. srpna 1614 nunciovi: „Šťastně pokus se stal, aby na přední fary některé tohoto království, jako na poděbradskou, pardubskou, brandýskou katoličtí kněží zase byli uvedeni... Lid s počátku rozmrzelý a k vzpouře náchylný... dosazené kněze klidně trpí.“ *Fr. J. Zoubek, O věcech církevních na Poděbradsku, v Č. Č. M. 1878, str. 57.*

³⁾ *Apologie druhá, 25—27.* — Srv. pozn. 2. na str. 538, jak arcibiskup sám referuje o své působnosti na statech královských.

⁴⁾ Tamže 23 nsl.

⁵⁾ Srv. *A. Gindely, „Geschichte der Böhm. Brüder II., str. 507—511, pozn. 109.* — *A. Gindely, Dějiny českého povstání I., str. 50 nsl.* — *Ant. Markus, Stavovské apologie 1618, v Č. Č. H. 1911, str. 200 nsl.*

⁶⁾ V tom smyslu Vilém Slavata po vydání Majestátu odepřel povolití poddaným evangelickým měšťanům v Jind. Hradci kostel k jich službám božím a schválil jednání jesuitů, když k veřejnému pohoršení obce odňali utraktivům kostel sv. Trojice. Na prosby měšťanů odpověděl, že Majestátní list platí jen stavům a nedává poddaným práva míti aneb stavěti kostel proti vůli vrchnosti. Jen stavové smějí kostely stavěti, a ne poddaní. *Slavata, Paměti II., 129—131.* — Arcibiskup Lohelius pak psal 22. října 1614 císaři: „Majestát pánům stavům pod obojí daný na mne se nevztahuje, nebo jsem já o něj, ani moji poddaní, nežádal, aniž poddaní moji do toho Majestátu se pojímati nemohou.“ *Zik. Winter, Život círk. 258. Opis listu v zem. archivu.* — Nejvyšší úředníci v témže smyslu dali císaři své dobrozdání v záležitosti broumovské. „Ač v Majestátu třem stavům pod obojí to dovoleno jest (stavěti kostely), však lidem poddaným, jacíž Broumovští jsou, není toho propůjčeno. *Skála II, 12.*

až by vzplál požár ke zkáze vši země.¹⁾ Nadarmo defensoři vyvraceli takové stanovisko celým zněním a duchem Majestátního listu a poukazem na to, že statky církevní dle dávného zvyku jsou komorou královskou.²⁾ Nadarmo předložili dne 15. června 1615 své stížnosti i ve sněmu. Vůdcům strany katolické ani Majestátní list ničím nebyl.³⁾ Nazývali jej „lotrovským“ a necítili se jím vázání ve svém svědomí. Zatím všemožně posilňovali a organisovali stranu katolickou, jak se stalo zvláště r. 1616, když král Matyáš potvrdil privileje akademie jesuitské,⁴⁾ aby mohla vítězně závoditi s evangelickou universitou. Tak se organisující, čekali na vhodnou dobu, až budou s to, aby svobodu náboženskou vyvrátili a Majestát odstranili. Proto s největší nadějí hleděli vstříc arcivévodovi Ferdinandovi, odchovanci jesuitů, jenž katolickou svou horlivost osvědčil skvěle ve Štýrsku, vyvrátiv tamní evangelickou církev z kořene. Veliká byla tedy jejich radost,⁵⁾ když Ferdinand dne 9. června r. 1617 přijat byl za budoucího českého krále. Sebevědomí nesmiřitelné strany mezi katolíky vzrostlo nesmírně.⁶⁾ Věděli, že brzy veškerá královská moc postavena bude ve službu věci katolické v bezohledném boji proti náboženskému hnutí českému, a že ani Majestátní list a Česká konfesse, ani přísahy a sliby, které dal při své volbě za krále, nebudou budoucímu⁷⁾ králi překážkou v potlačování evangelického hnutí. Vskutku byla Instrukcí vydanou brzy na to, v pátek po Věech svatých 1617, císařským rychtářům v městech pražských zvýšena nesmírně moc císařského rychtáře

¹⁾ *Skála I., 346 nsl.*

²⁾ Srv. výše str. 207, 3, jaké stanovisko zaujímal Maximilián II. ke statkům řádů mnišských, a jak o tom soudil i nuncius.

³⁾ *Skála, Historie I., 337.* — V druhou neděli po sv. Trojici 1612 kázal německý kazatel, jesuita Ondřej Neupauer, „ne všechno že pravdivé a dobré, co císař povoluje; nežli že jest všechno pravdivé a dobré, co on poroučí neb nařizuje. Císař že jest k majestátu povolil, ale jej neporučil... Císař tomu povoluje, aby... kuběny... v Praze... trpiny byly... nežli aby to císař poroučeti měl, toho není... Čím tedy méně dotčených kuběn privilegia jsou pravá, ... tak málo že se sluší bezpečiti se na majestát, jako také na Religionsfried v říši.“ *Apologie druhá (Šubert), č. 43, str. 180. Srv. tamže str. 164 nsl.*

⁴⁾ *Zik. Winter, Děje vysokých škol, str. 144 nsl.*

⁵⁾ Srv. *Apologie druhá (Šubert), č. 39, str. 164.* — *Skála II., 35 nsl.* — *Zik. Winter, Děje vysokých škol, 145, vypráví, jak jesuité oslavovali nového krále.*

⁶⁾ Arcibiskup Lohelius ve své *Relatio status* z r. 1618 zaslané do Říma (srv. 538, 2) žádal papeže, by nového krále Ferdinanda napomenul, aby hned na počátku své vlády zakročil proti bezbožné osobivosti konsistoře pod obojí, jež kazatele své směla rozesílati po celé zemi.

⁷⁾ Moravští stavové přestali ve věcech náboženství na žádosti obvyklé při vítání budoucího panovníka. Poslali do Polné poselství vstříc Ferdinandovi s prosbou, aby je zachoval při víře zákona božilho a náboženství křesťanském dle toho, jak by kdo za dobré uznal, a svoboda taková aby jim byla zaručena. Ferdinand dal jim tutéž přípověď jako dřívější panovníci. *F. Kameníček, Zem. sněmy III., 513. Srv. výše str. 327.*

jednajícího dle pokynů vládních a tím vložena moc v obci do rukou katolických a vlažných pod obojí.¹⁾ Nad to snažila se vláda²⁾ oddělit města od stavů pod obojí a vymaniti je z moci defensorů, ba i sám úřad defensorů usilovala zbaviti jeho významu. Někteří z defensorů zemřeli, jiní byli císařem povýšeni k vyšším úřadům a vzdali se úřadu defensorského, jiní přízní vlády získáni, anebo i vládou zastrašeni, jednání defensorů se vzdalovali. Císařský rychtář při obsazování městských rad³⁾ dával v čelo měst osoby vládní, co možná katolické a staro-

¹⁾ Srv. *Apologie druhá* (Šubert, str. 183, č. 47).

²⁾ Zajímavé doznání v té věci napsal prokurátor jesuitské kolleje v Praze P. Jiří van der Boon v listu svém z roku 1618, jež otiskl Alois Kröss v článku: Příspěvky k dějinám vypuzení jesuitů z Čech r. 1618 (Sborník hist. kroužku 1907, str. 162 nsl.), v němž vypráví mimo jiné, jak katoličtí nejvyšší úředníci snažili se docílit, aby za města nebyli voleni žádní defensoři, by takto významný ten úřad, jenž stál v čele celé evangelické organizace církevní v Čechách, byl zeslaben a co možná zničen. Píše: „Interim defensorum numerus non parum imminutus, aliqui enim mortui, alii officium deposuere, eo quod a caesare ad alia officia erant promoti: et iam agebatur per iudicem curiae (vulgo Hoffrichter), quando per civitates 29 renovabat senatum, ut civitates promitterent, se nullum defensorem extra caesarem agnoscere, quod et fere pleraeqe fecerunt. (Výsledkem této promyšlené skryté útočné akce vládní byla pak psaní měst, z nichž některá uveřejňuje *Apologie druhá* č. 86—88, v nichž doslovně se opakují slova, že „kromě V. C. M. žádného jiného defensora v náboženství“ míti nechtějí). Nihilominus defensores reliqui . . . convenerunt in academia Caroli 4ti . . . In Conventu praedicto defensores inter se varia clam consularunt quotidie fere per 8 dies, novos defensores elegerunt.“ — Než již sami evangelici dobře postihovali tyto tajné obmysly vládní, jak o tom píše *Desiderius z Frydbergha*: Scopus Papicularum et Jesuitarum artium in Bohemia, Dasz ist Kurtzer historischer, wahrhaftiger Beweis, wie Gott etlicher unruhigen Catholischen und friedhessigen Jesuiter wieder die evangelischen Stände in Böhmen gebrauchte Practicken . . . dirigirt. Gestellet durch Desiderium von Friedberg. Anno 1618. Dí: „Nach diesem als die . . . Jesuitische Partey dem Consistorio nichts anhaben kunte, unterstund sie sich die Herren Defensores zu disuniren und trennen. Wie sie den etliche (als man damals vermeinet) mit schrecken, andere mit vorgebilter vieler anschlichen digniteten, zuletzt vergeblicher sperantz, dazu bewogen, dasz sie sich unter den anderen Defensoribus nicht mehr haben finden lassen, auch dasz man allen königlichen Stetten den Defensoren keinen Gehorsam mehr zu leisten ernstlich gebotten. Mit solchen attentaten und anschlägen haben sie . . . zu verstehen gegeben, dasz sie den Maystätsbrief durch ruinirung der Herren Defensoren zu annullieren in sinn hetten.“

³⁾ Katolické kněžstvo arcibiskupem dosazené na statky královské samo ovšem dbalo, aby katolický živel se tam upevnil, aby se katolíci dostávali do rady městské a vytlačovali odtud kacíře. V tom smyslu působil děkan poděbradský Pavel Viktorin Sekera. V Poděbradech byli přese všecken nátlak vládní hojně zastoupeni novotrukvisťe a Bratři. R. 1609 předložili Poděbradští žádost stavům, by k tomu pracovali, aby konfessi České, „kteráž se jinak Augšpurskou jmenuje“, zjednána byla svoboda, „příznávající se my k té konfessi České a témuž náboženství pod obojí“. Děkan Sekera psal 1. února 1618 arcibiskupovi a před tím již pánu z Martinic, aby zakročili, by kacíři z rady byli vypuštěni a nahrazeni osobami počestnými a pokojnými. Stěžoval si, že primas sám je hlavou Pikartů, a že kacíři každé neděle vycházejí z města do kostelů evangelických v okolí. Fr. J. Zoubek, O věcech církevních na Poděbradsku, v Č. Č. M. 1878, str. 52 a 56.

utrakvistické, a jich pomocí zavazoval města k slibu, že nebudou uznávati žádných jiných defensorů mimo samotného císaře. Současně vzrůstal mocně sklon některých pánů ke katolicismu, zaručujícím svým stoupením vládní přízeň a rychlý postup v úřadech. Na druhé straně katoličtí místodržící přikře se stavěli proti požadavkům evangelických stavů, dráždíce tak své protivníky,¹⁾ až evangeličtí stavové, mezi nimiž právě následkem příkrého postupu vládního v otázce náboženské v popředí se dostaly osobnosti politicky a nábožensky radikálnější,²⁾ se dali strhnouti k nerozvázným osudným krokům, k odboji, v němž pak běželo o celou budoucnost národa, aniž stačily síly stavů na vítězné jeho skončení. Nesmířitelná strana katolická poznala v tom vítanou příležitost a splnění svých obmyslů a přání,³⁾ aby mohla vítězné dosud náboženské hnutí české zdolati násilím.

77. České povstání.

Nelze nám sledovati nešťastný průběh politických událostí českých. Příkré jednání katolických vládních kruhů, nesrovnávající se s náboženskou svobodou, podráždilo evangelické stavy do té míry, že 23. května 1618 se dali strhnouti k svržení nejvyšších úředníků, jež pokládali za vlastní původce dosavadních příkoří, s hradu pražského a tím i k dalšímu boji, jenž měl míti pro celý národ a zvláště pro české náboženské hnutí tak hrozné následky.

Jen krátký oddech nastal po osudném skutku stavů. Jesuité byli vypověděni⁴⁾ a musili 8. června 1618 odejiti do ciziny. Majestátní

¹⁾ O nesnázi evangeliků moravských, působících jim katolickými horlivci, poučuje stížný list, jež 13. prosince 1618 předložili sněmu páni a rytíři, obyvatelé markrabství moravského, evangelického náboženství. F. Kameniček, Zem. sněmy III., 766—776.

²⁾ Jest pozoruhodno, že vedle pánů, kteří v roce 1609 stáli v popředí, jako Budovec, Turn, Václav Vilém z Roupova, Šlik a j., mezi nimiž vliv kalvinismu na členy Jednoty bratrské Václava Budovce a Václava Viléma z Roupova již byl patrný, v letech 1618 a následujících se ocitli v popředí všeho jednání mužové, buď přímo odchovaní v Heidelbergu (Bohuchval Berka z Dubé, Mat. Cyrus, Jan Corvinus, Jan Habarweschel, srv. výše str. 361, 4), anebo aspoň stojící pod vlivem kalvinismu, k němuž přilnuli členové jich rodin při svém studiu v Heidelbergu (Godfríd z Berbistorfu, Pavel Kutnauer, Albrecht Václav Smiřický, Jan Smil z Michalovic a j.). Srv. dále str. 550, zvláště pozn. 1. a 2.

³⁾ *Historie o těžkých protivěnstvích* (1870) str. 158. Bohuslav z Michalovic před smrtí tvrdil: „Dávno to Istivě obmysleli, což se již děje. Dávno nás dráždili a poštilvali, abychom se zbrani chopili“. — J. A. Comenii Historia Fratrum Bohemorum (vyd. J. Fr. Buddei 1702; str. 44): „Evangelii . . . hostes . . . hoc egerunt, ut eos exquisitis . . . divexationibus ad impatientiam et dehinc ad arma proritent, si se eo abduci paterentur, iustum habituri colorem eos ceu supremae maiestati rebelles totius catholicae Ligae armis opprimendi.“ — V témže smyslu Tomáš V. Bilek, Dějiny řádu Tovaryšstva Ježíšova, 476 nsl.

⁴⁾ Al. Kröss, Příspěvky k dějinám vypuzení jesuitů v Čechách (Sborník hist. kroužku 1907, str. 162 nsl., 1908, str. 9 nsl.).

list mohl se cele uplatnit dle vysvětlení stavů, že i lidé poddaní na statcích duchovenských a klášterních směji stavěti evangelické kostely jako poddaní na statcích královských, protože kněží mají jen právo užívání statků církvi příslušných.¹⁾ S nadějí hleděli stavové vstříc lepší budoucnosti. Po smrti administrátora Zikmunda Crinita Stříbrského²⁾ (zemřel 16. června 1619) byla dne 19. září 1619 obnovena konsistoř,³⁾ v níž strana luterská byla silně zastoupena. Administrátorem stal se Jiří Dikastus, tenkrát farář u P. Marie před Týnem.⁴⁾

¹⁾ *Shála* II., 155—157. — *Důvodové*, že lidé poddaní, k duchovenstvím neb klášterům v království Českém náležející, vedle Majestátu a Porovnání mezi stranou pod jednou a pod obojí učiněného k tomu právo mají, že sobě jako i J. M. Císařské poddaní na panstvích Jeho Milosti kostely k Boží službě vystavěti a volně Pánu Bohu sloužití mohou. V Praze 1618 (na konci stavovské Apologie).

²⁾ Jeho stanovisko bohoslovecké zřejmě vysvitá z jeho spisu *Diarium Christianum*, Křesťanské dílo denní, z r. 1613. Hojně cituje církevní otce a Lutera. Rád uvádí citáty latinské. Jest směru rozhodně konservativního, luterského.

³⁾ V poslední konsistoři byli od r. 1619 tyto členové: 1. Jiří Dikastus, administrátor, farář u Matky Boží před Týnem (zemřel r. 1630). 2. Jan Cyrill, senior (zemřel 1632). 3. Dr. Helvicus Garthius, něm. farář u Salvatora (zemř. 5. prosince r. 1619). 4. Adam Clemens, farář u sv. Václava (zemřel r. 1631). 5. Jan Rosacius, farář u sv. Mikuláše na Malé Straně (zemřel po r. 1637). 6. M. Viktorin Vrbonský, farář u sv. Mikuláše na St. Městě (zemřel r. 1630). 7. M. Sam. Martinius, farář u sv. Haštala (zemřel r. 1639). 8. Jan Korvin, bratrský kněz (zemřel r. 1623). 9. Pavel Fabricius, bratr. kněz (zemř. r. 1649). 10. M. Jan Campanus (zemřel r. 1622). 11. M. Mik. Troilus (zemřel r. 1631). 12. M. Jakub Žabonius (zemřel někdy po roce 1622), poslední tři profesori universitní. *A. Regenvolscius*, Systema str. 67. a 71. dí o této konsistoři: „Lutheranis maiori ex parte constabat illud consistorium. Nam et Calixtini in eorum castra transibant. Helvetici pro suo Dicastum administratorem agnoscebant.“ *Jiří Kezelius* dí ve své Kronice Mladoboleslavské (Opis v Čes. museu I., E. 5. str. 348): „Administrátor kněz Jiří Dikastus, po něm senior, třetí kněz německý od Salvatora v Starém městě Pražském... Žádná však svornost mezi pány konsistoriány netrvala, na čtvero se různě dělití chtěli. Čeští kněží evangeličtí, jiní Calvinští, jiní Bratrští, Němci pak Luteránští jmenovati se chtěli. Němci ovšem v ničemž se konsistoři spravovati nechtěli, jedni na druhé jako skrze prsty hleděli.“

⁴⁾ O jeho stanovisku věroučném viz výše na str. 513, 3. — Zajímavá zpráva jest uchována o jeho povolání za duch. správce při kostele týnském. Po smrti Eliáše Šuda r. 1614 přála si osada týnská povolati Jiřího Dikasta, kněze při kostele sv. Štěpána Vel. na Novém městě, a to od sv. Jiří. „Dal za odpověď, že rád při tomto záduší chce slovem božím přísluhovati, ale vornátů na sebe bráti nechce, nýbrž kaplana, kterýž by v vornátě sloužil, míti chce. Snešení takové jest, aby se ještě k knězi Jiříkovi Dikastovi došlo a jemu oznámilo na konec, že páni se na tom snášeji, jestli chce to k sobě přijíti, aby v vornátě sloužil, aby se v tom ohlásil; jestli by pak nechtěl toho přijíti, aby o jiného jednáno bylo... Skrze psanou odpověď kněz Jiřík Dikast oznámil, že by té svobody, kteráž jest od pánův stavův zanechána (viz v Řádu církevním z r. 1609 v oddílu „o ceremoniích in specie“, odstavec 2; srv. výše str. 484, 1 a 485.), nemohl užiti, tak že to k sobě přijíti nemůže.“ Jednáno o jiného kněze. „V 21. ned. po sv. Trojici byla osada pospolu. Předně ráčili páni přednáseti, že jest kněz Dikast připověděl po sv. Jiří, když se psáti bude 1615, při M. B. před Tejnem p. farářem bejti — a konfirmací na něj

Po smrti Matyášově 20. března 1619 překročili stavové 26. srpna 1619 k volbě nového krále, neuznávající Ferdinanda. Křízily se tu různé vlivy. Strana luterská toužila po kurfiřtu saském a doufala určitě v jeho volbu. Hrabě Jáchym Ondřej Šlik před samou volbou odebral se do Drážďan a vyjednával již 18. a 19. srpna s vrchním dvorským kazatelem Dr. Hoem, by krále na volbu tu připravil a jej přiměl, by volbu přijal. Ale marně čekal Šlik na příslušná psaní stavů. Zatím 26. srpna dopadla volba zcela jinak.¹⁾ Soustředilif stavové hlasy své — zvláště vlivem pánů vzdělaných v Heidelbergu a klonících se ke kalvinismu, členů to Jednoty bratrské — na mladého reformovaného kurfiřta falckého, zetě krále anglického a hlavu evangelické Unie. Volba ta vzbudila v Německu v kruzích výlučně luterských nepříznivý dojem, zvláště v Sasku. Dr. Hoě²⁾ příkře se o tom vyslovil hned po volbě v listě svém k hraběti

jest přečtena, it. druhá na kněze Matěje Jandu, jakožto kaplana staršího, aby do sv. Jiří zůstával.“ Dále pak se uvádí povolací listina, kterou „páni radní a páni starší s úředníky k tomu nařízení“ jménem celé osady povolávají Jiřího Dikasta z svého duchovního správce: Datum „v plné osadě M. B. před Tejnem. Starší osadní úředníci M. B. před Tejnem.“ Zprávy ty otiskl *Josef Teige*, Základy starého místopisu Pražského I., 1, 516—517.

¹⁾ *D. Hoě* ve svém dopise z 23. srpna t. j. 2. září 1619, o němž viz následující poznámku, psal hraběti Šlikovi: „Mit E. Gn. trag ich hertzlich mitleiden, das sie in denen bewusten Sachen so heszlich von den calvinischen Brandfűchsen ist betrogen, unnd gewisz nicht wenig geschimpfft worden. Dann damit sie desto liberius handeln mőchten, haben sie E. Gn. das Maul auffgesperret, sie auff 16 Meil wegs auff die seit geschaffet...“ *A. Joh. Mylius* v dorozumění s Dr. Hoem píše r. 1620 ve spisu *Viel und lāngst gewűndschter... Bericht*: „So viel aber... die... Wahl eines newen Königs betrifft, so erinnert der Herr Graff Schlick... sich...“, was er deswegen am eilfften Sonntag nach Trinitatis, altem Calender nach (8. Augusti 1619), sowol den Montag darauff (9. Augusti 1619) mit Herrn Doctor Hoen weit-leufftig geredet und gehandelt. Dasz nemblichen die Herren Stānde aller sechs Lānder gāntzlich resolvirt, ... zur Wahl eines newen Königs zu schreiten, unnd wein das ganze Werck biszhero umb der evangelischen Religion willen getrieben worden, so wollen sie auch einen der wahren reinen Lutherischen Religion zugethanen Potentaten wehlen, und namentlichen Chur Sachsen, und were er der Herr Graffe darumb hieher geschickt, Kron und Scepter ihrer churfűrst. Gnaden innerhalb wenig Tagen, wenn er die darzu gehőrige Schreiben bekomme, anzubieten, wie er dann zu dem Ende allhier erwarten műste, obschon ihre churfűrstl. Gnaden morgen verreisen wűrden. Bitte derowegen im Namen der sechs Lānder, dasz I. Ch. Gnade Herr Doctor Hoe disponieren wolle, damit sie die Kron nicht ausschlage. Dann sie gedāchten nicht nachzulassen, ob sie schon wűsten, dasz I. Ch. Gnade darnach nicht trachteten und schwer daran gehen wűrden... Es (hat) der Herr Graff Schlick, als er mit Schimpf und ohne genommenen oder gegebenen Abschied von Dreszden wegziehen muszte und ihm die Brieff mit den vielen Siegeln — davon er so viel gegen unterschiedene Personen geredet und derer Materialien er vorher wissen wollen — nicht nachgeschickt wűrden, sich zum hōchsten... erklāret, stracks alle seine Gűter in Bōhmen zu verkauffen und unter dem Calvinischen Regiment nicht zu bleiben.“

²⁾ *Wohlmeinende Missio* eines... Freundes an Herrn D. Hoem... 1620, datovaná v Praze v prosinci 1619, otištěná znova ve *Fasciculus ex Bohemia*, v listopadu či s po-

Šlikovi, nařikaje, že tolik krásných zemí má se státi kořistí kalvinismu a orientálního antikrista, a vybízaje jej, by proti tomu účinně demonstroval.¹⁾ Ale česká šlechta očekávala mnoho od mladého krále, o němž dosud slyšeli jen dobré. Radostně vítal lid nového krále Fridricha a královnu, slavící vjezd do Prahy dne 31. října 1619. Konsistoř podala králi Českou konfessi v latinské řeči nově tištěnou.²⁾ S jásotem byl král korunován 4. listopadu. Při korunovaci³⁾ působil administrátor Jiří Dikastus Mířkovský a vedle něho senior Jan Cyrill Třebíčský, oba oblečení v sukně neb reverendy z fialového aksamitu s podobnými birety téže barvy. Jim assistovalo 40 kněží, oblečených v reverendy hedvábné podobné barvy a přes ně v bílé komže. Než ani král, ani jeho duchovní rádce, superintendent D. A. b. r. Scultetus,⁴⁾ jinak osobnost

čátku prosince (Garthius, zemřelý 5. prosince, ještě žil) roku 1619, uveřejnila zmíněný list Dr. Hoého z 2. září (23. srpna dle star. počtu) 1619. Hoě píše: „Was wird wol künftig die besserung sein? wird der Calvinische unruhige Geist, wann er uborhand bekommt, uns erträglicher machen, als die Papisten? das glaub ich nimmermehr. O wie schad, o wie schad umb so viel edle Ländere, das sie alle dem Calvinismo in den Rachen sollen gsetzt werden, vom occidentalischen Antichrist sich loszre szen, und den orientali chen (t. j. mohamedánského) dafür bekommen, in wahrheit ein schlechter vorthail . . . E. Gn. bitte ich per amorem Dei et per vulnera Christi, sie . . . thun eine solche realdemonstration, dasz die ganze posteritet zu ewigen Zeiten E. Gn. beharrlichen Eyer zu rühmen ursach haben möge.“ Právě proti tomuto listu Dr. Hoého vydány byly zmíněné spisy: Wohlmeinende Missio a Fasciculus ex Bohemia. Superintendent Scultetus stál asi za nimi. Byly tištěny na čtyřech místech, v Břehu, Praze, Hanavě a Amberku. Na obranu Dr. Hoého vydal proti nim *Johannes Mylius* spis: Viel und längst gewünschter gründlicher wahrhaftiger Bericht, ob, was woher und wiefern . . . D. Hoë mit der Böhmischen Sach und sonderlich der . . . Wahl eines neuen Königs in Böhmen zu thun gehabt . . . Leipzig, 1620, s předmlouvou Dr. Hoého. Píše ostře proti hraběti Šlikovi, že dopustil, aby důvěrně mu zasláný list byl odpůrci Dra Hoého uveřejněn. Polemické ty spisy zničily přátelský poměr Dr. Hoého a hraběte Šlika. Hrabě Šlik, zproštěn vlivu Dr. Hoého, podlehal pak vlivu falckého dvora.

¹⁾ Odpůrci Dr. Hoého ve *Wohlmeinende Missio* slova ta vykládali, že Hoě nabádal hraběte Šlika ke vzbouření. *Joh. Mylius* ve zmíněném spise vysvětluje, že Hoě vybízel tím Šlika, by se ze země vyprodal, jak Šlik sám v rozhorlení sliboval, a odešel z Čech.

²⁾ *J. A. Comenius*, Ohlášení (Müller str. 170). — O konfessi České latinsky tištěné r. 1619 viz dále hlavu 86.

³⁾ *Skála*, Historie česká III., 370 nsl.

⁴⁾ *Abraham Scultetus* napsal svoji autobiografii, jež po jeho smrti (24. října 1624) byla vytištěna r. 1625 v Emden, kde byl na konec duch. správcem. Jest to spis *De curriculo vitae, imprimis vero de actionibus Pragensibus* Abrah. Sculteti . . . narratio apologetica. Má význam nemalý pro dobu 1619 a 1620 pro poznání náboženských tehdejších poměrů v Čechách, ježto se tu o nich krátce sice, ale zřejmě vyslovuje a tak doplňuje i se své strany zprávy svých odpůrců. Narodil se r. 1560 v Grünberku v Slezsku. Vzpomíná, jak byl zármutek všeobecný nad smrtí Maximiliána II. jako otce vlasti. Scultetus později četl (tamže str. 8) Maximiliánovy listy k Pavlu Eberovi, přednímu faráři ve Vitemberce, „in quibus suum de religione sensum plenissime aperit. Summa haec est: optat, ut ex Scripturis sanctis evangelium ubique locorum praedicetur, hierarchia autem Romana,

vynikající, neměli porozumění¹⁾ pro domácí ráz české evangelické církve, ač Scultetus provázal krále do Čech nejen jako dvorský kazatel, ale se zvláštním úkolem „pro církve pražskou“. Očekávalo se patrně mnoho od

qualis nunc est, retineatur“ (srv. výše str. 16). R. 1580 byl Scultetus stoupencem Formule concordiae a směru výlučně luterského, ale jen na čas. R. 1582 odebral se do Vratislavě, kde byli jeho učitelé Bart. Pitiscus, Amandus Polanus a Christ. Pelargus, Filipisté se sklonem ke kalvinismu. R. 1588 odebral se na další studia do Vitemberka a seznámil se koncem r. 1589 s D. Kašp. Peucerem, jenž tenkrát dlel na svobodě v Desavě. R. 1590 obrátil se do Heidelbergu, kde dále se vzdělával a sám zvláště svými spisy veřejně působil. R. 1594 stal se kazatelem v Schrisheimu, r. 1595 povolán za kazatele ke dvoru kurfiřta falckého Fridricha IV., v kterémžto úřadě nabýval stále většího vlivu a ne méně jako profesor bohosloví na universitě heidelberské. Když byl Fridrich V. zvolen českým králem, provázal jej superintendent D. Abraham Scultetus se svým výpomocným kazatelem do Čech „maxime propter Pragensem ecclesiam“ (tamže str. 91.). V Čechách počínal si Scultetus tak, že činí dojem jednostranného výlučného konfessionisty. A přece smýšlení jeho nebylo tak jednostranné. To dal na jevo v kázání 15. dubna 1620 na hradě pražském, když uzavírána byla smlouva mezi králem Fridrichem a zástupci Uher a Rakous. Scultetus tu dokazoval, „quod foederati omnium partium, hoc est Hungarorum, Boemorum, Austriorum, Moravorum, Silesiorum, Lusatorum, eiusdem essent in religione fidei.“ Sám hrabě Šlik a hrabě Emerich Turzo, vůdce uherských posílů, ač oba byli Luteráni, kázání to velmi chválili, že kladlo důraz na společné věci hlavní mezi Luterány a Kalvinisty. Když pak někteří Sculteta haněli, že prý stírá všecken rozdíl mezi všelikými církvemi i sektami, ohradil se proti tomu ve svém spisu „De curriculo vitae —“, ale prohlásil (str. 84 nsl.): „Ego quod Pragae in concione solemni dixi, idem Heidelbergae saepe dixi, hodieque alta voce repeto . . . posse inter Lutheranos et Reformatos fraternam christianamque caritatem stabiliri, stantibus et manentibus controversis capitibus. Certus enim sum: multa hominum millia salvari, qui ne *quod* quidem de istis controversiis noverunt. Certus enim sum ex verbo Dei: mutuarum precum sanctitatem et fraterni amoris sinceritatem maiorem apud Deum invenire gratiam, quam omnia de corporis Christi vel ubiquote vel carnali esu certamina.“ Při všem tomto tolerantním smýšlení dbal ve svém jednání v Čechách v prvé řadě přece jen konfessionálních zájmů církve, jíž stál v čelo.

¹⁾ Byly to cizí vlivy, jednak falcké a jednak saské, jež zavinily, že v české církvi poměry se nelepšily, nýbrž stran a svárů v ten čas přibývalo, jak o tom píše *Jiří Kezelius* v *Kronice Mladoboleslavské* (Opis v Čes. museu I., E. 5., str. 363—365): „Při tom času (za krále Fridricha) rozmnožovala se veliká neupřímnost jak mezi duchovními, tak mezi světskými. Duchovní řádům poddáni býti nechťeli, nesvornost netoliko v konsistoři, ale i mezi kněžskými pražskými panovala, děkanství z měst do vsí přenášeti chtěli, jedni druhé haněli, kaceřovali, tak se hrubě víra evangelická rozmáhala, že každý kněz chtěl svou víru mít. O agendu nikdy se svěsti nemohli, jedni stavěli, druzí bořili, kteří pokoj milovali, raději v koutku tiše poseděli, ale ani tam obstáti nemohli. Tou svou nesvorností i politikův pošťvávali. Ani ta confessi Česká ani Augšpurská jim obstáti nemohla, starý i nový sacramentáře sobě vymyslili, Augšpurskou variatam et invariata confessionem nazývali.“ Proto právem nařikal r. 1621 před svojí popravou pan Kochan kněz Rosaciovi: „Ó kdyby všichni stavové na to sjednocení byli pamět a pozor lepší měli, jedni proti druhým s obojí strany zášti, kyselostí, zvláštností a domnění zlého nechali, nýbrž jak kněží tak političti v svornosti, v lásce a v pokoji zůstávali a sobě vespolek radou i pomocí pomáhali, nikdy bychom tak dalece zavedeni nebyli.“ (*Rosacius*), *Koruna newadlá*, 1870, 304. *M. Jacobus Jacobaeus* pak ve své *Idea muta-*

jeho zakročení v Praze. Ale jeho církevní politika se v Praze neosvědčila. Scultetus nedovedl šetřit náboženských citů pražských obyvatelů. To se ukázalo již 21. prosince 1619 při falcké reformaci¹⁾

tionum na str. 40. dává svědectví pánům popraveným r. 1621, že „ubi infelices theologorum dissensionem et disputatiunculas inanes officere publico bono audirent, vias ad concordiam quaerere, ad eam omnes vocare, non corpori, non sumptibus, non vitae parcere“ neustávali.

¹⁾ Srv. „*Extract eines Schreibens*“ z 2. ledna 1620. Jest to zpráva katolického pisatele a svědka celé události. Líčí reformaci dómu a pustošení při tom provedené, večeri Páně dle falckého způsobu, jednání o kříž na Karlově mostu a nespokojenost lidu. Zpráva ta je sice jednostranná, ale jinak přece jen výstižná. *Jos. Volf*, Pustošení chrámu Svatovítského, v Č. Č. M. 1908, str. 306—310, oceňuje traktát ten i traktáty tuto dále uvedené, pokud se týkají pustošení dómu, a dokazuje, že pisatelem původní zprávy zmíněného letáku „*Extract eines Schreibens*“ jest *Jiří Augustin Schwind*, jenž byl ve službách hraběnky Slavatovy. — Tento *Extract* vytištěn byl již r. 1620 a byl pak znova vydán jako součást letáku „*Grewel der Verwüstung*, dasz ist Kurtze und wahrhaftige erzehlung, wie und welche Gestalt die Thumb- und Schloszkirch zu Prag vor etliche Monat ist zerstört und verwüst worden. Item *Predicanten-Klag*, dasz ist Kläglich Schreiben der Predicanten ausz Böhmen an ihre umbländische Mittbrüder, darin der jämmerlicher zustandt desselbigen Königreichs und andern benachbarten Ländern klärlich angezeigt wirdt.“ S. l. 1620. — Zmíněného *Extractu* užito bylo i v traktátu „*Prägerische Reformation*“ z r. 1620, jehož vydavatel v předmluvě dí, že otiskuje zprávu „welche unlängst eine fürnelmo der rechten Augspurgerischen Confession verwandte Person, die sich etliche Monath in Prag politischer Geschäft halber aufgehalten, bei gedachter Reformation und sonderlich der Bilderstürmung selbst gewesen,“ z Lipska psala do Hamburku svému příteli po novém roce 1620. Ve skutečnosti však vydavatel ten — anebo onen státník — ke své zprávě užil zmíněného již „*Extract eines Schreibens*“, doplňuje jej dalšími zprávami. Pr. Ref. polemizuje se zmíněným již spisem polemickým „*Fasciculus ex Bohemia*“, jež prý „die Herrn Calvinisten zwar in specie wieder Herrn D. Hoen, den verstorbenen Hunnium, Polycarpum und Heylbrunnar, eigentlich aber und in genere wieder alle Schwäbische und Oesterreichische Theologen, consequenter auch alle ... der Augspurgerischen Confession zugethaner ... Potentaten und Christen“ vydali v Praze r. 1619. Na konci traktátu se těší vydavatel, že „das schwärmerische Gegentheil ... ain zimblische weil — bis die Histori von der Bildstürmer erstem Anfang und Brunnenquell mit dem Dialogo oder Gespräch, wadurch desz D. Abrah. Sculteti zu dieser Bildstürmung vermainten Defension in gedachter Hauptkirchen gehaltene Prodigt widerlegt, auch fertig werden würd — genug daran zu käuen haben“ (wird). Již z těchto slov, ale tím více z obsahu ostatního vtírá se domněnka, že autor a vydavatel spisu toho byl asi smýšlení katolického, a jen předstírá, jako by byl stoupencem významného Augsburského. — Ve všech těchto tu zmíněných letáčích otištěny jsou dodatky, jež se týkají i konfesionálních sporů z r. 1620, o čemž se jedná tuto dále. — Se spisy těmi srovnaj spisy jiné, jako jsou: *P. Skála*, Historie III., 416 nsl. *Th. J. Pessina*, Phosporus septicornis; téhož *Gloria Libani Pragensis*, jemuž je předlohou *Sim. Eust. Kapihorského* Historie kláštera sedleckého, kteráž však čerpala patrně z *Extractu* a tisků z r. 1620 a 1621. — Obsahově z největší části s traktátem *Extract eines Schreibens* doslovně souhlasí spisek: *Reformation der Königlichen schloszkirchen zu Prag*, wie dieselbe an S. Thomae und folgende Tag anno 1619 durch etliche König Friderici Pfaltzgrafens hohe Böhemische Officir und Herrn Abraham Scultetum, Irer K. Mt. Hofpredigern, angestellt und verrichtet

dómu svatovítského, jež počala toho dne mezi 1—2. hodinou odpolední a konána byla za přítomnosti krále,¹⁾ některých pánů nejvyšších

worden. Sambt den vornehmsten Articuln, so in seiner Königl. Mayt. Kirchen hinfüro zu halten verordnet und gebotten seyn. Getruckt zu Prag, bei Lorentz Emmerich, Anno 1621. Spisek tento podává prostě zprávu (no tedy ve formě dopisu), jejíž obsah naznačují již její počáteční slova: „1. Die Auszraumung der Altär, Crucifix, unnd anderer Bilder ausz der Schloszkirchen zu Prag ist also erfolgt. An S. Thomas Tag, nemblich den 21. Decembris Anno 1619 nach Mittag, hat man in Beysein desz Herrn Bohuszlavi, Berckaw atd.“ Líčení samo souhlasí doslovně s líčením *Extractu*, ale *Reformation* píše toliko zprávu o reformaci dómu a o reformované večeri Páně. Zmiňuje se ještě, že královna, majíc anglického kazatele, jenž nezná německy, chce si vzít kostel Všech svatých k bohoslužbám a chrám ten „soll dise Tag auch also gesäubert werden.“ O krucifixu Rudolfově píše, že si jej pan Popel (t. j. Lobkovic) vyprosil a „hat ... dasselbe haimbführen lassen; wie man sagt will ers inn der newen Kirchen auffm Taufstein auffrichten lassen“. Nezmiňuje se ani o krucifixu na mostě, ani o reformaci jezuitského kostela, ani o narození prince, ani o zvláštním chování se krále a bouření se lidu. Za to na konci (str. 8 a 9) píše o Husovi, zaměňuje jej asi se Žiškou: „Ohne zweifel, wann der bekannte Joannes Hus selbst redivivus werden, auch solche saubere reformation sehen solte, wurde er sein Schwerdt vil anderst gegen disen seinen vermeinten newgebornen Söhnen und eingenisten Fremdling als zu behaubtung desz Kelchs brauchen ... Gott ... erleuchte die verführten Seelen, ... dasz sie ... ihren ordentlichen, gekrönten ... König ... gehorsamb ehren und: ... sich submitiren.“ Tím končí, načež je připojen na str. 10—12 seznam 23 článků falckých o reformaci bohoslužeb, a sice ve formě skoro téže jako v *Grewel*, ale původnější. Zpráva o reformaci dómu obsažená v *Reformation* jest, jak obsah ukazuje, z doby hned po reformaci samé než ještě došlo k jednání o krucifix na mostě atd., o kterém se zmiňuje *Extract*, a jest tedy asi ze všech tuto uvedených zpráv nejpůvodnější, třeba její titul (o artikulech) byl upraven a ona sama byla otištěna teprve r. 1621. Doslovný téměř souhlas s *Extractem*, jehož autorem je Jiří Augustin Schwind, nasvědčuje, že Schwind je autorem i spisku *Reformation*, a že jej pak snad upravil a doplnil na *Extract eines Schreibens*. Tento *Extract* pak byl pojat do *Grewel*, a ještě později bylo jeho obsahu užito v *Prägerische Reformation*.

¹⁾ Přísně luterský *M. Sam. Martinius*, člen konsistoře, hájí krále ve své Obráně, str. 445: „Dobrého a pokojného krále Fridricha v té věci vymluvití mohu. Nebo když s svým dvorem obvyknouti na malém kostelíku blíž paláce královského chtěl, aby pro reputaci královskou od hlavního zemského, vyčistic prý jej, se neodvracel, od domácích přiveden byl.“ *Extract eines Schreibens* z 2. led. 1620 však vypráví, že královský doktor řekl: „Das den König darzu bewogen hab, sey fürnelmlich disz, dasz er in seinem oratorio zum offtern geschen, wie in conspectu sui catholische Leut in die Kirchen kommen, dort und da, hin und wieder vor dem Altar, Crucifixen und andern Bildern niedergefallen und solche abgöttereí vor seinen augen getrieben. Ihre Mayestät ... hat ... sich darauf resolvirt, er woll sein Kirch von allerley abgöttereí rein haben.“ A dále vypráví: „Mich bericht einer, der Herr Graff von Thurn habs dem König gleichwol verwiesen, dasz es die Bilder und Altar ausz des Königreichs Böhmen Hauptkirchen hab auszweisen lassen, mit vermelden, dasz es ein gar gefehrliches vornehmen sey, es köndte dadurch ein grosser Tumult und aufruhr in der Stadt verursacht werden, dasz Ihre Mayestät im Schlosz nit sicher wehren, dergleichen lasse sich zu Prag nit so geschwindt wie anderstwo thun. Der König soll darauff geantwortet haben: Ich habs vor mich selbst weder gethan noch geheizen. Die ewrigen selbst habens gethan und also haben wollen, hab geschehen lassen.“

zemských úředníků, příznivých kalvinismu, jakož i členů Jednoty, totiž nejvyššího purkrabího Bohuchvala Berky z Dubé,¹⁾ nejvyššího kancléře Václava Viléma z Roupova, vicekancléře Petra Milnera z Milhausu, Václava Budovce z Budova, pána z Berbistorfu,²⁾ pána z Michalovic a jiných, a později i superintendenta Sculteta. Jest sice vysvětlitelno, že Fridrich chtěl míti pro sebe a svůj dvůr vlastní „zámecký kostel“ a že k tomu si zvolil dosavadní hradní chrám, dóm svatovítský, a chtěl jej dát upravit tak, aby vyhovoval jeho citům a potřebám náboženským. To se nemohlo státi jinak než odstraněním oltářů, obrazů a soch, pokud byly předmětem uctívání. Ale to vše mělo se státi šetrným způsobem, tak aby city náboženské katolíků a ostatního obyvatelstva nebyly uráženy. Reformace kostela měla se omeziti na předměty, jež byly pro reformované věřící vskutku závadné, a umělecká ta díla neměla býti ničena, ale v příhodných místnostech chrámových pečlivě uložena. Tak se nestalo. Vlivem superintendenta Sculteta³⁾ byly katolické předměty bohoslužební, jakkoli

¹⁾ *Skála* III., 416, zmiňuje se o Boh. Berkovi z Dubé a Václ. Vil. z Roupova jako členech Jednoty. Bohuchval Berka z Dubé studoval v Heidelberce, kdež byl 15. září 1607 zapsán a kde měl příležitost seznámiti se s D. Scultetem. Odtud jeho sklon ke kalvinismu. *J. V. Šimák*, Studující z Čech, Moravy a Slezska na něm. univ., Č. Č. M. 1905, 296. — O Václavu Vilémovi z Roupova dí *Slavata*, Paměti I., 366, že byl „z jednoty Bratrské aneb z roty kalvínské.“ O Petru Milnerovi pak dokládá *Slavata*, Paměti I., 275, že byl „z jednoty Bratrské... a život svůj in exilio v městě Štětíně v sektě kalvínské dokonal.“

²⁾ V Heidelberce studoval v roce 1586 Godfrid z Berbistorfu, bratr výše zmíněného Ernfrida z Berbistorfu, a v roce 1610 Jan Smil z Michalovic, syn výše zmíněného Bohuslava z Michalovic. Z toho lze souditi, že i Ernfrid z Berbistorfu i Bohuslav z Michalovic byli nakloněni kalvinismu. *J. V. Šimák*, tamže.

³⁾ Či vinou byly obrazy a sochy a jiné umělecké předměty nejen odstraněny, ale i ničeny, o tom jsou různé domněnky a zprávy. Srv. *Gindely*, Dějiny čes. povstání II., 241. Měli v tom účastenství i jiní, ale přední popud dal k tomu zřejmě superintendent Scultetus. Ve svém apologetickém spise *De curriculo vitae...* Ab. Sculteti... narratio apologetica z r. 1625 hájí se z různých výtek, ale v této věci sám se přiznává otevřeně, když dí (str. 79 nsl.): „Promiserat sereniss. Boemiae rex Fridericus religionis libertatem omnibus regni incolis. Promissis stetit, quam diu stetit in regno. Unum et unicum arcis Pragensis templum exercitio religionis suae reservavit; nemo improbat: purgavit idem ab idolis. Hic, si quae culpa intervenit (quae revera nulla est), bonam eius partem mihi praestandam libens confiteor. Neque enim destiti rogare regem, urgere proceres, ut βδελύγματα illa ab oculis hominum removerent, dum voti mei compos fierem. Nec adfectu aliquo carnali, sed argumentis divinis causa haec a me acta, defensa. Durum erat, benedictum Dei evangelium inter toties a Deo in scripturis damnata idola docere; durius videre media sub concione nonnullos flexis genibus idola venerari; durissimum, conspiciari praesentem regis primogenitum, sexennem, principem, aliud agentem, tamen cultibus illis idololatricis sensim assuescere. Demonstravi igitur concione publica idola nec facienda, nec colenda, nec culta ferenda.“ A dodává: „Non tantum cultum idolorum vetat (Deus I. Sam. 7. 3), sed etiam destructionem illorum praecipit et idolorum e conspectu nostro remotionem pro vero conversionis signo habet. Unde firmissime concluditur, eos, qui praeceptis Dei severissimis de tollendis, hoc est confringendis vel igne comburendis idolis non obtemperant, et vel in abroga-

to byly vzácné památky umělecké, hrubě odstraňovány, některé pak z nich byly uloženy v komoře nad kostelem anebo v místnostech mimo kostel, jiné pak nešetrně ničeny a kaženy. Tím byli trpce dotčeni nejen katolíci, ale i všichni, kteří konservativně lpěli na bohatších formách chrámových a bohoslužebních, a takových bylo v Praze hojně ve straně pod obojí, a mezi nimi i páni lutersky smýšlející, a ovšem i ti, kdo si vážili uměleckých děl a starých památek.

Scultetus ospravedlňoval jednání své, vytýkaje těm, kdož se nad tím horšili: „Vy Luteráni páchnete papežstvím.“¹⁾ Jsouť prý poloviční papeženci,²⁾ protože trpí ve svých kostelích takové modly a převzali z jesuitského kostela oltář a dali jej do kostela svého.³⁾ Nad to však snažil se důkazy z Písma ospravedlniti prováděnou reformaci dómu, a proto 22. prosince měl v dómu částečně již zreformovaném kázání,⁴⁾ dokazuje, že Bůh chce, aby všechny obrazy byly zkaženy. Kázání působilo prý tak, že hrabě Jáchym Ondřej Šlik⁵⁾ přišel ke králi a vyslovil souhlas s re-

tion: cultus idolatrici acquiescunt, vel in tempus sibi placitum idolorum destructionem differunt, non toto corde ad Deum conversos esse.“ Scultetus tedy rozhodně byl pro zničení a spálení obrazů a soch. Stál tuž v tom na stejném stanovisku jako ti, kdo ničili a pálili kacířské knihy se stejným fanatismem. Toho dokladem je i Scultetovo kázání, jež konal v kostele svatovítském den po reformaci kostela 22. prosince 1619. Je i otištěno na konci zmíněného spisu „De curriculo vitae...“, str. 213 nsl. a vrcholí v tom: „Deum velle, ut omnes imagines confringantur“ (str. 227).

¹⁾ *G. Lösche*, Geschichte, str. 160. — *Lacina*, Česká kronika III., 1095.

²⁾ *Extract eines Schreibens*: „Der Predicant auff dem Schlosz hat viel Maulberens wider die andern und verweist es ihnen gar hoch, dasz sie halbe abgöttische Papisten sein, weil sie solche Götzen noch in ihren Kirchen gedulden.“

³⁾ Již při reformaci kostela svatovítského 21. prosince 1619 vyžádal si Vilém st. z Lobkovic, nejvyšší hofmistr, a Prokop Dvořocký z Olbramovic, podkomoří, obrazy oltářní a dali je vnésti do obou kostelů německých pod obojí aneb do jednoho z nich. *Skála*, Historie III., 417. *Prägerische Reformation*. — Když pak jesuitský kostel byl odevzdán („erst newlich“, *Extract eines Schreiben*) Bratřím a oni jej upravovali pro své bohoslužby a odstraňovali obrazy, přejali němečtí evangelíci oltář jeden do svého kostela u Salvatora. Když jim Scultetus činil z toho výtku polovičnických papeženců, lutorští kazatelé mu odpovídali. Než *Prägerische Reformation* k tomu poznamenává: „Obwohl die unsrigen ziemblich eifertig antworten, besorge ich doch, weil sie Herrn Hoë und Herrn Gardio bei weytem nicht gleich, die sub utraque auch dermaszen seichte und zaghafte Leute sind, sie möchten endlichen von den Calvinisten (dessen sie sich schon öffentlich trösten und rühmen) übergewältigt und aufgeessen werden.“ Při tom dodává: „Die neuen Conversen zum Orco Doxismo (t. j. Orthodoxismo) lassen sich auch über die massen wohl an.“

⁴⁾ Viz pozn. 3. ze str. 550 na str. 551. Vytisťeno bylo také r. 1620 v Praze: *Kurtzer aber schriftmässiger Bericht von den Götzenbildern* an die christliche Gemein zu Prag, ... gethan Sonntags den 12./22. Decembris 1619. Durch Abrahamum Scultetum. Gedruckt zu Prag bey Daniel Carl von Carlsberg. Im J. 1620.

⁵⁾ O tom píše *Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, Von der grausamen Verfolgung*, welche bey wehrender Regierung König Friderichs, Pfaltzgraffen Churfürstens, in Böhemb, uber die Bápstler, Lutherrische und Brüder, soll ergangen seyn. Zur Stewer der Wahrheit gestellt durch einen gewesenen Kirchendiener in der Alten Stadt Prag, wie auch Baysitzern des Consistorii daselbst. Gedruckt im Jahr 1622.

formací prováděnou, s přáním, aby taková reformace provedena byla v celé zemi, a podobně se vyslovil i pán z Michalovic, oba prý dobří Lutheráni. Hrabě Šlik i jiní páni podléhali patrně vlivu nového královského

Ještě téhož roku byl spis ten znova tištěn a vyšel ve vydání zcela shodném. Další nové vydání bylo tištěno r. 1627. Liší se od dřívějších vydání tím, že jednak pravopis je poněkud pozměněn, dále že v titulu je vynechána věta: „Zur Stewer . . . des Consistorii daselbsten,“ a že v textu samém provedeny jsou nečetné změny, zvláště pokud byly nutny změnou událostí od 1622—1627, a na konec je přidána modlitba ve verších: Klag-Spruch vom Creutz der christlichen Evangelischen Kirchen. Nejmenovaný spisovatel napsal tento Bericht jako obranu proti zprávám šířeným v letech 1620—1622 o výbojném postupu kalvinismu v Čechách za krále Fridricha. Dí o sobě, že se cítí svědomím nucen „bazuspringen, weil ich selbst zu Prag gelebt, allda in einem ordentlichen beruff gelehret und etliche Jahr dem Consistorio beygewohnt.“ Jinde se zmiňuje o roce 1598, „als ich zu Heydelberg studierte,“ a o roce 1621: „Bin ich noch allda (v Praze) gewesen, als der Fürst von Liechtenstein per Decretum Anno 1621 den vierten Januarii D. Sculteti Kasten und Fässer hat lassen eynzuziehen, bsichtigen und beschreiben.“ V době sepsání spisu byl pak „in ober Teutschland“. Tyto podrobnosti nehodí se na žádného člena konsistoře z kněží staroměstských, totiž Dikasta, Vrbenského a Martinia. Obsah sám ukazuje, že spisovatel poměry české z doby vlády Fridrichovy podrobně znal. Stanovisko jeho je zcela totožné s autobiografií D. Sculteta (o níž viz 546, 4 a 550, 3), píše o týchž sporných věcech a zcela tímž způsobem, tak že lze souditi, že spis svůj psal v dorozumění se Scultetem anebo Scultetus z něho čerpal. Zřejmě byl mezi ním a Scultetem ve věci plný souhlas. Zprávy jeho jsou spolehlivé a správné, třebaš Sculteta chrání jednostranně a některé zprávy opačné vyvrací protidůvody nedosti mocnými. Mnohé nesprávné výtky vyvrací zcela přesvědčivě a podává řadu zpráv odjinud neznámých. To vše vybízí k zjištění spisovatele. Bezpečnou stopu k jeho zjištění podává zmínka o dobrozdání Scultetově z 20. srpna 1620. Autor dokládá ve vydání z r. 1622: „Welches alles ich daher weisz, weil D. Scultetus sich damals bei Herrn Cyrillus und mir aller gelegenheit der Kirchen im gantzen Königreich fleissig erkundigt hat.“ Ve vydání z r. 1622 jsou slova: „bei Herrn Cyrillus und mir“ nahrazena slovy: „bei uns Consistorialibus“. To poukazuje na oba bratrské členy konsistoře Fabricia a Corvina. Zmínka o studiu r. 1598 v Heidelbergu pak ukazuje bezpečně na Corvina. R. 1598 sice v Heidelbergu v tamních universitních matrikách žádný z pražských kazatelů a členů konsistoře ani vůbec žádný Čech zaznamenaný není (srv. J. V. Šimák, Studující z Čech, Moravy a Slezska na něm. universitách v Č. Č. M. 1905, str. 296 nsl. — Gustav Töpke, Die Matrikel der Universität Heidelberg, díl II.). Ani v jiných letech není v tamních matrikách zaznamenaný žádný z členů pražské konsistoře, než toliko 3. června 1614 „Paul Fabricius Moravus“ (Töpke II., 269), dne pak 11. června 1586. „Joh. Corvinus, Landscronensis“ a „Venc. Clemens, Gradecensis“, oba Čechové (Töpke II., 126). Pavel Fabricius dle zprávy *And. Regenvolscia* v jeho *Systema historico-chronologicum*, str. 323, narodil se v Strážnici roku 1590 a proto v Heidelbergu nemohl studovati r. 1598, jak praví o sobě autor spisu, o nějž nám běží. Nelze tedy jej pokládati za autora spisu toho. I jinak nepřilehají na něj zprávy výše uvedené. Nelze mít za to, že by Scultetus vedle seniora Cyrilla obracel se na mladého Fabricia, hledaje poučení o českých církvích. To se mnohem spíše hodí na B. Corvina, pokud je nám znám. *And. Regenvolscius*, *Systema historico-chronologicum*, 329, dí o Corvinovi: „Johannes Corvinus Boleslaviensis, vir literatus, linguarum Hebraicae, Graecae, Latinae, Germanicae peritus, assessor olim Consistorii Pragensis et ecclesiastes ibidem Germanicus.“ Na straně poznamenává, že Corvin zemřel r. 1623 „Bregae“,

dvora, hrabě Šlik pak tím spíše, že jeho poměr k saskému dvoru a dvornímu kazateli Dr. Hočovi byl v ten čas již značně zkalen.¹⁾ Ale mnozí

tedy v Břehu v Slezsku. Již pak výše na str. 499, 4 bylo o něm pověděno, že kázal v Praze od r. 1600 německy v kostele sv. Benedikta na Starém městě a později do r. 1618 v kapli Božího těla německým evangelikům. Mohl se tedy nazvati „Kirchendiener in der Alten Stadt Prag“, a to tím spíše, že později kázal asi i v bratrských kostelích na Starém městě (v kapli betlemské, u Šimona a Judy, a v kostele jesuitském). Jeho znalost němčiny nasvědčuje, že v Německu studoval. Domněnku tu potvrzuje záznam *Dehretu Jednoty bratrské* (*A. Gindely*, str. 260) o synodě konané 3. června r. 1598 v Ml. Boleslavi. Zápis ten dí: „Studenti žádají na učení jíti: Korvin, Augustin, Policarpus, Pardubický, Klenický, Silvan. Korvin že na zdraví mdlý, bázeň jest, aby v nemoc neupadl. Protož že by otcové k tomu cíli směřovali, aby raději tím, co již má, Kristu a Jednotě sloužil. Však dali-li by Pán Bůh příčiny lepší, že otcové nejsou proti tomu, aby neměli naň naložiti.“ Mám za to, že k vyslání Corvina na studie do Německa na náklad Jednoty vskutku došlo, a že odebral se do Heidelbergu a tam v témž roce 1598 pobyl. Tam nabyt znalosti řeči, o níž se zmiňuje *Regenvolscius*, a tam asi také oddal se vlivu kalvinismu a seznámil se s D. Scultetem, který v ten čas v Heidelbergu byl dvorským kaplanem a od r. 1598 kázal v kostele Bosáků. Je ovšem nejasno při tom, proč nedal se Corvin tenkrát zapsati do universitní matriky jako jiní studenti. Snad byl již starší. Synoda z r. 1598 počítá jej sice mezi studenty, ale pokládá jej za dosti připraveného pro službu v Jednotě. To vše vzbuzuje domněnku, že byl totožný s Janem Corvinem, který již r. 1586 v Heidelbergu studoval, a že proto pak nebylo třeba, aby se dal zaznamenati po druhé. Domněnce té je sice na odpor, že Corvin z r. 1586 se nazývá v matrice heidelbergské „Landscronensis, Boh.“, kdežto *Regenvolscius* Corvina, člena konsistoře, nazývá „Boleslaviensis“ ale obojí by mohlo býti odůvodněno u jedné a téže osoby tím, že se v jednom z obou míst (Landškrouně) narodil a v druhém pak přebýval. Že tu jde o jednu a touž osobu, jest tím pravděpodobnější, ježto nejsou nám známy dvě osoby s jménem Jan Corvin, nýbrž jen jeden, assessor konsistoře. Domněnka ta je docela potvrzena zmínkou z r. 1610. Když tenkrát pomýšleno bylo na zřízení bohoslovecké fakulty v Praze (srv. výše str. 507, 3), výslovně jmenován byl „kněz Jan Corvin z Landškrounu, duchovní správce německý u sv. Benedikta“ (*V. V. Tomek*, Paměti kollegiátů kolleje Karlovy, v Č. Č. M. 1847, II., 517), mezi těmi, kteří dle návrhu mistrů z 29. března 1610 měli býti povoláni na fakultu bohosloveckou. Tím jest dokázána totožnost jeho s Janem Corvinem, který již r. 1586 v Heidelbergu studoval a se zaznamenal jako „Landscronensis.“ Tím se vysvětluje, že r. 1598 za druhého pobytu v Heidelbergu nebyl immatrikulován poznovu, a také delším jeho studiem se vysvětluje jeho uznaná bohoslovecká způsobilost k profesuře universitní. Jeho pobyt v Heidelbergu z r. 1598, členstvím konsistoře a působením kazatelským na Starém městě v Praze je dokázáno autorství spisu, o nějž nám tuto běželo. — O Šlikovi a pánu z Michalovic spis ten dí: „Es hat auch König Friderich . . . die unberichteten aus Gottes Wort genugsam lassen von dem Götzengrewel underweisen, dergestalt, dasz Graff Joachim Andreas Schlick zu Ihrer Majestät kommen, und gewünscht, dasz im gantzen Land desgleichen Reformation vorgienge, und Herr Michalowitz gesagt hat: „Entweder Gottes Wort müszte nichts seyn, oder die Götzen müszten nichts seyn. Welcher beyder Herren ich darumb erwehne, weil sie beyde gut Lutherisch gewesen.“ Ale Šlik tenkrát již nepodléhal vlivu saskému a poddával se vlivu falckému, pán pak z Michalovic již z dáвна byl přístupen kalvinismu. Srv. výše str. 550, 2.

¹⁾ Srv. konec pozn. 2. ze str. 545 na str. 546.

jiní horšili se nad reformací dómu tím více, a pohoršení jejich bylo zvýšeno dalšími událostmi. Dne 25. prosince, na Hod boží vánoční, slavil totiž král večeři Páně¹⁾ veřejně za přítomnosti přečetných diváků v očištěném dómu svatovítském dle falckého reformovaného způsobu při stole,²⁾ k němuž bylo přistaveno 12 sedadel. Král sám lámal chléb, ostatním podáván byl chléb rozkrájený na míse. K večeři Páně posadili se s králem také někteří čeští páni, jako nejvyšší kancléř pán z Roupova, president nad appellacemi Václav Budovec, president komory české Harant, sekretář české komory Daniel Škréta a jiní, kteří dosud se přidržovali Jednoty. Jiní pak u velikém počtu, několik set, byli přítomni ze zvědavosti. Vzniklo z toho mnoho podivení a značné pohoršení v lidu nezvyklém na falcký způsob. A pohoršení vzrostlo, když v ten čas³⁾ došel

¹⁾ *Extract eines Schreibens* v Grewel der Verwüstung. — *Prägerische Reformation. — Reformation der Königlichen Schloszkirchen zu Prag* . . . 1621. — *Skála, Historie III.*, 420.

²⁾ *Extract eines Schreibens* z 2. ledna 1620: „Man hat im Chor ein Tisch mit 12 Sesseln zum calvinischen Abendmal oder Frühstück zugericht, ein Credentz-Tisch gestellt. Am 1. Christtag hat erstlich der König im selbst den Kolatschen od. Kuchen brochen, den andern hat mans in Schnitten auff einer Schalen gereicht, davon jeder ein Schnittel genommen, gessen und ein Trunck darauff gethan, wie dann ohne das diese Ceremonien bewust sein.“ Pisatel si tu všimá patrně jen toho, co mu bylo proti mysli, a ličí to se zřejmým odporem.

³⁾ *Extract eines Schreibens* z 2. ledna 1620 (Grewel der Verwüstung) vypráví, že městská rada odpověděla „Es stehe nicht in ihrer Macht, es habs die ganze Gemein Bürgerschaft machen und dahin setzen lassen, und ausser ihrem Consens könnten sie es nit hinwegnehmen . . . Wie übel man allenthalben davon redet, ja wie ganz alteriert und sehr verbittert das Volk auff den König ist . . . Viel sagen, er habe all seinen Handel dadurch verderbet, sie haben kein Lieb mehr zu ihm. Der Kayser Ferdinand werd umb viel leichter wieder zu der Cron und Königreich kommen, wann sie nur ihrer Religion von Ihrer M. versichert weren . . . Die lutherischen Predicanten predigen hefftig darwider . . . Des Königs eigene Leut sprechens viel unrecht, weil sie in der Stadt, wo sie hinkommen, sich des Todtschlag fürchten müssen.“ — *Prägerische Reformation* poslední větu nahraňuje touto: „Weil sie . . . für desz gemeinen Manns deshalb unaufröhlichem Fluchen gleichsamb in stetter Sorg stehn und gehen müssen.“ — *Skála III.*, 421. — V témže smyslu píše *Fürstl. Anhaltische geheime Cantzley*, tisk z r. 1621, I., str. 181, na základě originálů zachycených po bitvě bělohorské z tajného archivu anhaltského, že 16. února 1620 došla z Perna v Sasku zpráva, v níž důvěrník falcký královské vládě do Čech píše: „Es weren auch Ihre Majestat (der Pfaltzgraff) bei dem gemeinem Mann dermassen duch gedachtes reformieren verhasst worden, dasz wann nit bald ein sonderlicher Religionsfrieden under ihnen auffgericht, unnd der König sich dardurch desz verdachts entschütten, die Lutherische Herren und Underthanen auch der Religion halber dardurch versichert sein werden, so hab man gewisz sich eines auffstandts in Böhmeib zu befürchten. Und wann Ihre Churf. Gn. zu Sachsen in den Leitmeritzischen unnd Saczischen Creisz mit ihrem Volck nur kämen, würdt man sie hertzlich gern einnehmen, ja noch wol von etlichen Böhmeiben grosze befürderung dazu beschehen, als welche dem Hausz Oesterreich nichtallein noch wol zugehan weren, sonder auch das jetzige unleydenliche Calvinische Regiment nicht ertragen köndten.“

radu staroměstské vládní dekret, by odstraněn byl s mostu Karlova kříž s podobou Kristovou, o jehož¹⁾ nahotě se královna vyslovila s pohrdáním. Kazatelé luterští²⁾ kázali prudce proti takovému postupu. Ale někteří z Bratří souhlasili s reformovaným směrem církevním na královském dvoře³⁾ a ještě povzbuzovali jeho zástupce. Než vůdčí bratři⁴⁾ nebyli srozuměni s takovým jednáním členů Jednoty, nýbrž kárali, že jich posluchači, účastníci se královské večeře Páně, „zachutnali novotu nad předešlý řád starobylý“. Senior Cyrill „horlil“⁵⁾ proti nim jakožto „proti řádu a jednomyslnosti dělajícím a bez potřeby i bez

¹⁾ Zmínku o královně nemá „*Extract* —“, nýbrž „*Prägerische Reformation*“.

²⁾ „*Extract eines Schreibens*“.

³⁾ Tak tomu bylo také na Moravě. Jako dříve vliv dvoru katolického působil zvláště na nejvyšší šlechtu ve směru katolickém, tak dvůr reformovaný přirozeně zase ve směru kalvínském. O tom srv. *Karl Bruchmann, Die Huldigungsfahrt König Fridrichs I. von Böhmen nach Mähren und Schlesien, 1909, II.* V Brně měli 5. února 1620 „reformovaní Fratres“ v jesuitské koleji schůzi, jíž se účastnil i dvorní kazatel Scultetus. Jednalo se asi za příležitosti králova příjezdu do Brna o konečné odevzdání chrámu toho Bratřím. Vliv kalvínského dvoru na šlechtu moravskou jevil se zvláště při slavnostních bohoslužbách, konaných 16. února při přijetí nového krále. Srv. *Fr. Kameníček, Zemské sněmy III.*, str. 520. — Také ve Slezsku posilnění byli reformovaní. Ve Vratislavu, když král Fridrich 23. února 1620 tam slavnostně přibyl, kázal dvorní jeho kazatel Scultetus v hradním sále 1. března před slezskými knížaty a za velikého návalu lidu. Vratislavští reformovaní předložili králi supplicaci o povolení svobodného Exericii religionis, „weil solche christliche Religion . . . der Augspurgischen Confession in ihrem rechten Verstand . . . nicht zuwieder, insondrheit aber mit der Böhaimbischen Confession allerdings einstimbig.“ Král vyřídil prosbu tu majestátním listem z 5. března 1620, zajistil malému reformovanému sboru ve Vratislavu náboženskou svobodu a až do jinakého rozhodnutí přenechal k jich bohoslužbám velký hradní sál. Král odjel 6. března a 14. března vrátil se do Prahy. Dne 12. dubna byla konána ve Vratislavu prvá večeře Páně při pokrytém stole s lámáním chleba. Účastnilo se 26 osob. Kazatelem jich byl M. Bartholomaeus Nigrinus. *J. F. A. Gillet, Crato von Crafftheim II.*, 419 nsl. — Také vévoda Jan Kristián v Břeheu vlivem událostí v Čechách o vánocích 1619 slavil prvou večeři Páně dle reformovaného způsobu. Tamže 418. — Po útěku Fridrichově z Prahy přestaly ve Vratislavu reformované bohoslužby. *Abt. Scultetus, Narratio apologetica*, str. 91, vypráví o onom útěku: „Mox ventum est Vratislaviam, ubi multi Petri me abnegarunt, qui paulo ante rebus nostris florentibus mecum morituri videbantur.“ Jest to dokladem pro to, jak nesmírný to mělo vliv na vzrůst a oblibu vyznání některého, když královská vláda byla jeho ochráncem a zastancem, a jak pádem vlády pokleslo i vyznání vládou dříve chráněné.

⁴⁾ *Skála, Historie III.*, 420. — (*B. Corvin*), Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, 1622 (srv. výše str. 551, 5) zmiňuje se s uspokojením: „Wie ich dann mit warheit zeugen kann, dasz die Brüder mit dem Könige (Fridrich) in der Schloszkirchen und hinwiederumb des Königs Ráthe und Diener mit den Brüdern in der alten Stadt communiciert haben,“ aby tím vyvrátil pověst, že by byl král Fridrich „die Fratres Unitatis, das ist die Brüder in Böhmen, haben wollen auszurotten, welche seiner Confession und Glaubens sind.“ To souvisí s tím, že B. Corvin sám byl ovšem směru reformovaného.

⁵⁾ *Komenský, Ohlášení* (Müller 131).

opovědi své shromáždění opouštějícím.“ Když pak i na bratrské kněží bylo naléháno,¹⁾ aby s řádem zavedeným v zámeckém kostele a zvláště užíváním chleba kvašeného také se srovnali, odpírali tak učiniti, vynlouvajíce se pohoršením mdlých posluchačů. Ale některým kněžím bratrským se to přece zalíbilo. Chtěli²⁾ proto o velkonočních 1620 v jezuitském³⁾ kostele učiniti počátek s lámáním chleba. Když však na Velký pátek po večerním kázání učinili takový návrh, „tu senior Cyrillus, rozhorliv se, řekl, že by raději z Prahy šel.“ Nesluší se prý tak lehce protrhovati Snesení stavů pod obojí ani řádu Jednoty rušiti. Když přes to bratrský kněz Jan Jorám⁴⁾ z Luže dvěma komunikantům — již zmíněnému⁵⁾ Opsimatovi a jednomu studentu —, kteří o to nezbedně žádali, nenápadně poněkud po kalvínsku večerí Páně posloužil,⁶⁾ byl od seniora kárán.⁷⁾

Než konfessijsní směr falcký, opíraje se o přízeň vládní, přirozeně i jinak pronikal v zemi. Nešlo tu o násilí. Mocněji působila přízeň a laskavost vládních kruhů. Dvorský kazatel Scultetus rád mluvil o tom, že jest třeba, aby evangelíci, reformovaní a Luteráni se cítili vzájemně jako Bratři.⁸⁾ Ale při tom přízní vládní posilněny byly

¹⁾ Škála, Historie III., 421.

²⁾ Komenský, Ohlášení (Müller 157).

³⁾ Bratři měli svůj kostel u sv. Šimona a Judy, jež posvětili dne 14. června 1620. Když pak na to 28. října konána byla v Praze bratrská synoda, nelíbil se mnohým z nich kostel ten, že je příliš stranou. Přinutili tedy seniora Cyrilla, jenž se tomu vzpíral, a uvedli jej slavnostně do jezuitského kostela. (Jos. Jireček, Literatura exulantů českých, str. 486 v Č. Č. M. 1874.)

⁴⁾ J. A. Komenský, Ohlášení (Müller), 157. — M. Sam. Martinus, Třicet pět důvodův (Müller) 32.

⁵⁾ Srv. výše str. 518, 1; 525, 3. — J. Jireček, Rukověť II., 61. — Jan Opsimates studoval mimo jiné university i v Ženevě. Od r. 1609 byl v Praze.

⁶⁾ „Tak jest, že jsem mu kousek jiného chleba podal, a rovně z škatulky posvátné, i kalicha téhož jako i jiným, nepouštěje ho z rukou svých, však to velmi nepatrné mezi jinými bylo a po straně oltáře, tak že J. M. pan kollátor můj toho nepatřil.“ Dopis Jorámu. Otiskl jej M. Sam. Martinus, Třicet pět důvodův (Müller) 32.

⁷⁾ „A nesluší-li u nás seniorovi, ovšem nesluší knězi o své újmě nového něco začínati a do Jednoty uvoditi. Protož se i k. Jorám ne neslušně s kapitolou potkal.“ J. A. Komenský, Ohlášení (Müller) 158.

⁸⁾ (B. Corvin), Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, 1622, zmiňuje se o takové rozmluvě s luterským kazatelem německé církve na Malé straně: „M. Wagner . . . wol wirdt wissen, desz damals zu Prag weit erschollenen gesprächs, welches D. Scultetus mit ihm bey Herrn Grave Joachim Andreas Schlick, Lobw. Ged., in beyseyn anderer Herren gehalten, zu erinnern. Zu welchem gespräche D. Scultetus soll weitläufftig ausgeführt und bewiesen haben, dasz die Evangelischen, Reformierten und Lutherischen nit allein können, sonder auch sollen beysammen stehen, und, ungeachtet etlicher differentzen, sich für Brüder in Christo erkennen und halten.“ Zmiňuje se při tom o kázání Scultetově v témž smyslu konaném v Praze při sjednání smlouvy mezi Čechy a Uhry. Jest míněno kázání, jež vyšlo tiskem pod názvem: *Conjurations-Predigt . . . den 25./15. April diesen 1620 Jahrs in der Schloszkirchen zu Prag gehalten durch Abraham Schultetum*. Gedruckt zu Amberg bey Johann Schönfeld.

kruhy klonivší se již dříve ke kalvinismu, kdežto živel luterský současně ustupoval do pozadí.

To se dalo zvláště na statcích královských, kde dosud katolická vláda snažila se vši mocí udržovati a nově zaváděti církevní řády co nejkonservativnější až i katolické, zatlačujíc živly evangelické a bratrské do pozadí. Po vládním převratu živlové konservativní ztratili zvláště na statcích královských dosavadní moc, a za to osobnosti evangelicky nejradikálnější, smýšlení bratrského a kalvínského, nabyly vrchu. Nebylo jistě ojedinělé, co se stalo v Poděbradech na panství královském. Ač tam od dávna byl lid i kněží smýšlení novoutrakvistického a i Bratři konali tam svá shromáždění, v posledních letech arcibiskup, jemuž svěřena byla správa far na královských statcích, dosazoval tam kněží staroutrakvistické a pak i katolické a udržoval v kostele řády co možná katolické.¹⁾ Tento vládní a církevní tlak r. 1618 rázem přestal, a brzy se dostal k vládě v městské radě právě směr dosud nejvíce potlačovaný, nejradikálnější, kalvinismu nejbližší.²⁾ Jest pochopitelné, že jeho stoupenci se snažili své smýšlení uplatniti i v církevních řádech a při obsazování farních míst. Jakmile v Poděbradech zvěděli o reformaci kostela zámeckého na Hradčanech, neváhali pokračovati stejným způsobem. Někteří konšelé jali se vymítati obrazy z chrámu, ač lid s jednáním tím nesouhlasil. V lednu 1620 prodali docela monstrance a kalichy do Hory na pagament, libru po 7 kopách, v celku za 106 kop. Ale tu již obec se proti tomu zvedala. Tak na panstvích královských. Než i v královských městech a na panstvích katolických vrchností evangelický lid, dotud všelijak u víře utlačovaný, hlásil se o svou svobodu náboženskou. A i tu nabyli na některých místech vrchu směrové nejradikálnější, a to tím spíše, ježto moc vládní přirozeně byla přízniva zvláště stranám jí konfessijsně blízkým. Ale právě proto sledovali takový rozvoj poměrů s nelibostí a s odporem nejen katolíci, ale i luterští kazatelé.³⁾ Po-

¹⁾ Srv. výše na str. 539, 2. Do Poděbrad byl dosazen po vydání Majestátu staroutrakvista Jind. Kocián, přestoupil ke katolicismu, a od r. 1613 rozhodně katolický děkan Cocius, později pak zvláště útočný děkan Sekera, o němž byla zmínka na str. 542, 3.

²⁾ Poděbradsko, obraz minulosti i přítomnosti. 1906, díl I., str. 234.

³⁾ O tom dává svědectví traktát výše zmíněný (srv. str. 548, 1.) *Predicanten-Klag*, datovaný 2. února 1620, vydaný původně samostatně s titulem výše již zmíněným, s tímto však dodatkem: „Allen guthertzigen Christen zu trewer Warnung und Erinnerung in offenen Truck gegeben.“ Pod tím je vyobrazení predikanta. „Gedruckt im Jahr 1620.“ — V traktátu tom nejsou pisatelé podepsáni, ale označují se jako luterští kazatelé v Čechách a adresují list svůj svým souvěrcům v Sasku i v jiných zemích německých. Chtějí listem tím se ozvati — ne snad proti králi ani proti stavům, nýbrž toliko — „wieder die . . . Calvinische Fächsz, die da zugleich bey Hoff unnd auff den Cantzeln fewrflammen auszwerfen,“ zatím co církev v Čechách „in der Calvinischen Gewalt und haften verschlossen ist.“ — Obsah svědčí o tom, že pisatelé byli rozhodní odpůrci Kalvinistů a si přáli, aby evangelíci němečtí neposkytli pomoc jich odpůrcům v Čechách. Užívají proti Kalvinistům výrazů

zastavovali se nad tím, že již při obsazování nejvyšších úřadů¹⁾ dosazeny prý byly osobnosti kalvinismu příznivé na přední místa. Ne-

příkrých, jakých rád užíval Mat. Hoě, saský dvorský kazatel. To by nasvědčovalo, že pisateli byli někteří němečtí kazatelé z Čech, stoupcenci Hoěovi. Podotknouti nutno, že Garthius, kazatel u Salvatora, v ten čas byl již mrtev. Ale není vyloučeno, že traktát ten by mohl býti psán i někým jiným (snad jesuity), kdo by znal podrobně poměry luterských kazatelů a jich smýšlení a pod jich jménem napsal traktát, určený pro luterské kazatele v Sasku, aby je a skrze ně i tamní kruhy vládní podnítil proti vládě falcké v Čechách. Aspoň (*J. Corvin*), *Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, Von der grausamen Verfolgung . . . 1622. di o Predicanten-Klag*, že „nicht die Lutheraner, sonder die Bāpstler selbst haben unter dem Namen der Lutheraner eine klāgliche Supplication gestellt . . . und im Reich hin und wieder ausgesprengt, dasz die Lutherische Fürsten und Städte dadurch bewegt, vom König Friderich absetzten und also die Evangelischen selbst untereinander getrennet würden.“ Vypráví, že spis ten dostal se do rukou královských radů a že „Doctor Schultetus, Hoffprediger, von ihnen abgeordnet, in's Consistorium kommen, in welchem Reformierte, Lutherische und Hussiten bey einander waren.“ Konsistoř prohlásila, že nic jí není známo o útiscích Luteránů v zemi, ani nezná spisovatele onoho nářku. Schultetus naznačil, že by tudíž bylo dobře, aby celá konsistoř veřejným spisem odmítla takovou nepravou stížnost, a dal konsistoři spis ten čist. „Und were der unverhoffte unfall nicht darzwischen kommen, die Supplikation were von den Lutherischen selbst dormassen durch die Hechel gezogen worden, dasz sich kein Papist mehr hette sollen gelusten lassen gegen die Lutherischen ein solch Bubenstück vorzunēmnen.“ Ve vydání pak z r. 1627 jest doloženo: „Der Author wirdt sich finden, dann er schon etlicher maszen bekandt.“ Zcela souhlasně s tímto spisem Corvino-vým zmiňuje se i *Ab. Scultetus* ve své *Narratio apologetica* 1625, str. 89, o tomto traktátu a dí: „Spargebatur quidem Pragae ante quadriennium epistola, repraesentans ministrorum Lutheranicorum in Boemia lacrymas et supplices ad fratres suos in Germania preces, impedirent violentum cursum Calvinismi nec pecunia eroganda adjuverent. Qua de cum ad Pragense consistorium referrem, fassi sunt Lutheranorum coryphaei: tantum abesse, ut Lutheranorum ulla sit de gubernatione Friderici regis querela, ut Deo immortalis gratiam habendam agnoscant, per quem talem regem nacti sint. Jesuiticum commentum esse epistolam illam a publicae tranquillitatis hostibus confictum.“ Konsistoř, v níž v ten čas nezasedal nikdo z německých Luteránů, nemohla ovšem ztotožniti se s oním traktátem, který jistě byl psán od nepřátel „veřejného pokoje“, ale tím není ještě dokázáno, že by byli jesuiti jeho pisateli. V každém případě pisatelé jeho znají poměry, o nichž píše, podrobně, a líčí je v celku správně, i když jednostranně shledávají jen stíny a ty stíny co možná sesilují příkrými výrazy. Scultetus sám, ani Corvin, nijak nevyvracejí obsah onoho traktátu.

¹⁾ *Predicanten-Klag*: „Der König ist ein Calvinist, wie auch seine Brüder und die Graffen von Anhalt und Mansfeldt. Der Graff von Thurn trägt auf beyden Achseln, eiserlich ein Lutheraner, sonsten seind die Calvinisten seine gute Freundt. Andere haben weder Gott noch glauben. Welche werden aber sonderlich zu grossen Emptern und Digniteten erhoben? Freylich ja die Calvinisten. Wer aber sonsten mehr? Dieselbige, welche heimlich der Calvinisten gute gönner, und auch deswegen noch schädlicher seindt, als die öffentliche Calvinisten. Dann diese heimliche Calvinisten alles, was wir etwan reden . . . , dass tragen sie den öffentlichen Calvinisten zu Ohren und legens uns zum ärgsten aus.“ — O obsazení nejvyšších úřadů zemských srv. *Ant. Gindely*, *Dějiny čes. povstání II.*, 192. — V *Predicanten-Klag* jsou míněni asi především páni výše zmíněni na str. 550 a 554 při re-

radi viděli, že v královských městech²⁾ směleji projevovali své smýšlení kazatelé, klonící se ke kalvinismu a že kalvínský směr vzrůstal ve školách,³⁾ na universitě i po venkově. Luterští kazatelé⁴⁾ — němečtí — cítili se odstrčeni. Nebylo jim na dále dovoleno kázati proti odchylným směrům, jak dříve činívali, zvláště ne proti kalvinismu a zwinglianismu. Kandidátům,⁵⁾ kteří v Německu studovali a tu se od-

formaci dómu a královské večeri Páně, mezi nimiž ovšem byli v popředí páni z Jednoty. *Skála*, *Historie III.*, 416, mluví o „horlivosti některých předních pánův českých z Jednoty bratrské, jenž přední úřady zemské v tu dobu na sobě zdržovali, jako Bohuchvala Berky z Dubé a z Lipého, nejvyššího purkrabího pražského, Václava z Roupova, nejvyššího kancléře, a jiných . . .“

²⁾ *Predicanten-Klag*: „Die Städte verrathen sich selbst . . . , gerathen in Irrthumb durch die heimliche Calvinisten, weichen ab von Luthero.“ S tím souvisí, co je pověděno ve spise *Mladých knězi bratrských* o roce 1619. „Ubiquitářské pletichy mizejí.“ (*J. Müller*, *Samuele Martinia z Dražova* Třicet pět důvodů, str. 46.) Psáno to bylo asi v letě 1619 (srv. výše str. 529, 2). To by nasvědčovalo, že směr přísně luterský již před nastolením Frídričovým ustupoval, a že se šířil směr orthodoxní. Také uvedená tu slova z *Predicanten-Klag* konstatují, že města sama, když ustal tlak vládní, odporový všelikým novotám, sama neváhala povolávati kazatele novějších směrů.

³⁾ *Predicanten-Klag*: „Allenthalben richten sie calvinische Schulen an.“

⁴⁾ Tamže: „Den lutherischen Predigern, die biszhero gegen die Papisten und Calvinisten . . . frey und eyfferig verfahren seind . . . , wird jetzo hoch verboten, nit mehr auff den Cantzeln die Calvinisten oder Zwinglianer zu nennen, ja auch die Arianer und Türcken darf man in Predigen nit sicher straffen.“ — Zákaz ten souvisí asi s tím, co píše *Fasciculus ex Bohemia* již r. 1610: „So ist je offenbar, das in der Churpfaltz, wie auch anderen ortten, Reformirte und Lutherische, von Lehrern und Zuhörern, wenn sie nur dem mandato de non calumniando pariren, bey einander geduldet werden . . . Solcher moderation bedarff es in Böhheim auch.“ *Joh. Mylius*, *Viel und längst gewünschter . . . Bericht . . . 1620*, v dohodě s Dr. Hoěm odpovídá na tato slova: „Das Mandat ist ein schweres Joch, dann non calumniari heisset so viel, als das Maul nicht aufthun, den Calvinischen die Wahrheit nicht sagen . . . Da müssen die lutherischen Prediger ihr Amt mit seufftzen thun. Es bleibt nicht darbey, sondern man schicket ihnen Befehlich zu, dasz sie auch ihre Lehr von der allgegenwart Christi Jesu und von der wahrhaftigen Niessung des Leibes und Bluts Jesu Christi im Abendmal nicht öffentlich predigen und dem Volk fürtragen sollen, wie der evangelischen Kirchen zu Amberg sub Dato den 7. Augusti 1615 ein solches hefftiges Decret zukommen ist.“ — Proto, jak Mylius přiznává: „Hiezu bekennet sich Herr D. Hoě . . . und sagt: Ja, er besorge sich dessen sehr . . . , es möchte die lutherische Kirche in Böhmen jetzigem Zustand nach einen Sturz leiden . . . Es sind ihm Leute bekannt, die nichts anders wünschen und begehren, denn dasz die gantze Cron Böhheim und alle Länder calvinisch werden . . . Hat sich doch dessen Herr D. Garthius seliger auch bisz in seinen Tod besorget.“

⁵⁾ *Predicanten-Klag*: „Die Calvinisten seind allda hoch daran . . . Arme Studenten, die wir . . . haben studieren lassen, verhindern sie auf mancherley weisz, damit sie nichts zu Pfarrdiensten angesetzt werden. — Seind auch entschlossen, hinfüro keine auszländische mehr anzunehmen, mit vorgeben, dasz die Meiszner und mehr andere nichts anders sein, als unbescheidene Waldtschreyer . . . ; in böhmischen Schulen ist den Lutheranern auch alle Freyheit genommen.“ *Fasciculus ex Bohemia* vyslovuje se o saských bohoslovcích před tím v listopadu či počátkem

dali směru luterskému, všelijak prý bylo bráněno, aby nedošli farních úřadů v Čechách, a vůbec bylo varováno před studiem bohosloveckým v Sasku, ježto prý v Mišni a i mnozí jiní nejsou nic jiného než křiklouni. Nad to Scultetus,¹⁾ opíraje se o královu přízeň, zle prý dotíral na učení saských Luteránů. Tím se cítili němečtí kazatelé²⁾ přísně luterského směru těžce dotčeni a byli roztrpčeni na vládu, nařikali na b i e m e n a v á l e č n á,³⁾ jež prý jsou vymáhána zvláště na nich a jejich příznivců:ch mezi jejich ochránci, zatím co Kalvinistů je šetřeno. Zřejmě proto nepřáli kalvínské vládě podporu svých souvěrců v Německu, vytýkajíce, že tím je jen posilňován ve vládě kalvínský, jim nepřátelský směr. A proto prý píší otevřené psaní⁴⁾ do Německa, nařikajíce, že „Scultetus, prorok kalvínského Molocha v těchto místech, svým ďábelským uměním více poškodil evangelium za půl roku (svého pobytu v Čechách), než jesuité za 50 let“.⁵⁾ Jeť prý sice „jho antikrista západního těžké, ale desetkrát těžší

prosince r. 1619 takto: „In Böheimb musz man wegen unterschiedlichen Religionen friedfertige bescheidene Leute haben. Dasz ist euch Meisznern unmöglich, des scheltens und schmähens seyť ihr dermassen gewohnt, das es gleichsamb ewer altera natura worden ist... Ist derowegen am besten, das ihr in ewrem Meissen bleibet, da habt ihr liberam linguam... und niemand darff sagen: Papa quid facis? Hoë quid calumniaris?“

¹⁾ *Predicanten-Klag*: „Schultetus vermeint, sein Herr König könne die Abgötterei... nit dulden... und sagt, es sei viel ein gröszer Laster, dasz die Lutheraner sprechen, Christus sei allenthalben und werde im Abendmal mit den zähnen zerzerret... diese desz Herrn, seines Gottes, zerzerrung könne der fromme König nit leiden.“

²⁾ Že to byli především a snad výhradně němečtí kazatelé, kteří takový nářek do Německa psali — nebylo-li to vše nastrojeno pisatelem katolickým —, vysvítá jednak z toho, že vedle učení o ubikvitě úplně sdílejí i stanovisko Hoëovo proti Kalvinistům, jednak i z toho, že jim tolik záleží na studiích bohosloveckých v Německu, kdežto Češi v ten čas studovali ponejvíce v Praze, ač tu bylo o theologické vzdělání postaráno nedostatečně. — Vytýkají, že když evangelici v Německu, s výjimkou Saska, pomáhají Kalvinistům v Čechách, „hieraus entspringen die grosse und grosser Herr in Schlesien und Mähren Abfäll“ ke kalvinismu. I prosí, by souvěrci v Německu pomáhali raději, „damit doch nicht so viel tausend armer Seelen in Böhmen, Ungarn und anderen anstoszenden Ländern in die Calvinische Mördergrube einfallen... Wann es für ein laster gerechnet wird, den Brüdern mit hülf nicht beispringen, wie eine grosze miszhandlung musz es sein, derselbigen Undertrucker mit aller macht stercken und helffen?“

³⁾ *A. Gindely*, Dějiny čes. povstání III., 107. podává zprávu, že do konce července 1620 Pražané počítali, že od počátku povstání odvedli příspěvků 2,900.000 tolarů.

⁴⁾ Nemohou prý poslati toto psaní po poslech „wegen fürwitziger Nachriechung der Calvinistischen Hunde.“

⁵⁾ *Secreta secretorum, Calvino-Turcica secreta eorundemque apocalypsis XCIV considerationibus exposita...*, in qua praecipue demonstratur Calvinistas Catholicis, Lutheranis... exitium molitos. Auctore *Theonesto Cogamandolo*... Acta et revisa in secretissima cancellaria Anhaltina omnia et cum originalibus collata 1621, píše nad to: „Triplo plures evangelicos ministros quam catholicos sacerdotes officio motos, decuplo plures Lutheranos a coronatione Frederici usque ad fugam eius ad

jho antikrista východního, totiž Kalvinistů.“ Již z výrazů těch¹⁾ je zřejmo, že poměr mezi bohoslovci směru kalvínského, kteří dostali se k vládě, a mezi theology německými, přísně luterskými, žáky a stoupenci Dr. Hoëho, třeba veřejně nepropukl, přece v tichosti se přiosťřil do krajnosti již vzrůstem kalvínského vlivu v Čechách v prvých pěti měsících vlády Fridrichovy.²⁾

Ale vláda i na dále usilovala o to, a by kalvinismus sesílil v zemi. Dle všeho i někteří páni z Jednoty, kteří stáli pod vlivem Falce a Švýcar, přičinili se o to³⁾ s falckými přáteli. Běželof

Calvinismum transisse constat, quam Catholicos. Ideo Lutherani afflicti fratribus suis in Germania supplicarunt, impedirent violentum Calvinismi cursum, ne pecunia eroganda adiuvarent.“ Zmínka o sesazení evangelických kněží naráží snad na sesazení Lociky a p. O samých evangelických kněžích nelze slova tu uvedená zdůvodniti. (*J. Corvin*), *Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, Von der grausamen Verfolgung... 1622*, vyvrací je těmito slovy: „Sind Lutherische Prediger in Böheimb abgesetzt, so müssen sie entweder zu Prag oder ausser Prag abgesetzt seyn. Sinds die zu Prag gewesen, so trifft das unglück D. Garthium und seinen Collegam oder M. Wagnerum auff der kleinen Seiten und seinen Collegam. Aber D. Garthius ist den Reformierten wegen seiner sanfftmüt lieb und angenehm gewesen; die Anderen lehren noch auff diesen tag zu Prag (vydání z r. 1627: die andere Lehrer noch lang hernach zu Prag geblieben). Sind dann die Lutherischen ausser Prag abgesetzt worden, so begehre ich vom Consideratore, er wolle mir einen einzigen... nennen, welcher von seinem Dienst verstossen worden. Aber auch das kan er nicht tun.“ Nápadné je, že B. Corvin jmenuje jen německé Luterány, jako by Luteránů mezi Čechy bylo nebylo. Patrně v tomto sporu šlo o německé Luterány.

¹⁾ Výrazy upominají na docela stejné výrazy Polykarpa Leysera a Mat. Hoëho z Hoënegku!

²⁾ *Fürstl. Anhaltische geheime Cantsley*, 1621, str. 181, potvrzuje ve mnohém zprávy výše uvedené, když otiskuje ze zprávy došlé 16. února 1620 z Perna do Prahy, tedy asi z téže doby, do které spadá zmíněná *Predicanten-Klag*, datovaná 2. února 1620, toto: „Item vermeldet das vertraut schreiben, es weren Ihre Churfürstl. Gn. zu Sachsen wider Böheimb und die Reformierten verbittert gemacht, dieweil es den vornehmsten Böheimischen Ständen, sonderlich den jetzigen officirern, neben ihrem König nicht umb das, was anfangs vorgewendt worden, sondern vielmehr und eigentlich darumb zu thun sey, dasz sie sowol die Lutherischen als die Catholischen undertruckten, und mit einem gleich wie mit dem andern den garausz machen möchten. Dasz solches auch war sey, hette man daraus abzunehmen, dasz die Reformierten der Zeit in Böheimb das Prao führten, in der Schloszkirchen ir Gemüth allbereit erzeugt, und an unterschiedlichen orthen in den gemeinen Kirchen auff dem Landt dergleichen anstellen.“

³⁾ *M. Sam. Martinus* ve své Obrané (str. 446—447) jmenuje původci těchto plánů některé pány z Jednoty a má za to, že za nimi stáli senioři. Ale domněnka o seniorech jest dle jednání seniora Cyrilla v otázce večere Páně, o čemž byla nahoře zmínka, zřejmě nesprávná. Srv. *Jan Felin*, Rozěbrání Obrany M. Sam. Martinia, 1902, str. 158. Oprávněnější je jistě domněnka ta, pokud se týká některých bratrských pánů. Jich účastenství v reformaci dómu a při královské večeri Páně svědčí proti nim. Jednali jistě nesprávně, jestliže vykonávali vliv na bohoslužebný způsob české církve, když přece jejich Jednota si svůj svérázný způsob vyhradila a v té věci nebyla spojena s církví českou.

o to, aby obsazeny byly fary¹⁾ na statečích královských „řádnými ministris orthodoxis“. Tak měl býti směr kalvínský, který těmi slovy byl patrně míněn, zaveden do far, které dosud byly osazovány v zastoupení králově od arcibiskupa katolickými anebo co nejkonserativnějšími faráři.²⁾ V Čechách pak brzy na to vzniklo podezření,³⁾ že se

¹⁾ *Fürstl. Anhaltische geheime Cantzley*, 1621 str. 217 nsl. dle zachycených originálů. — *Pavel Škála*, *Historie IV.*, str. 275. Pramenem jsou mu právě zmínění „Autorové kanceláře Anhaltské.“

²⁾ Srv. dále str. 566 pozn. 2. ze str. 565.

³⁾ *M. Samuel Martinus z Dražova* ve své *Obraně* na str. 446 zmiňuje se docela, mluví jako o věci známé, o dvaceti čtyřech artikulech, dle kterých měla reformace bohoslužeb býti provedena, a připisuje i je, jako již i úsilí vůbec o zavedení falcké bohoslužby do církve české, hlavně bratrským seniorům, řka, že „jsme my evangelici hned brzo teház — po synodu Šimono-Judovém, (srv. výše str. 556, 3), jakž byl v Praze v létu 1620 — jich psaných dostali a nad nimi se užásli.“ Nejsou-li však seniori bratřští původci zmíněného úsilí o zavedení falckých bohoslužeb do české církve, jak již pověděno, nejsou ovšem původci ani tohoto podrobného plánu, těchto 24 článků. Samuel Martinus články ty uvádí v *Obraně* na str. 446, jak dí, doslovně dle *Historie kláštera sedleckého*, sepsané a vydané r. 1630 Simeonem Eustachiem Kapihorským, podotýká, že jak „píše ten kněz pod jednou“, „po vyčištění ohavném kostela hradu pražského vydána jest obnova ceremonii církevních, jenž se po všech kostelích království Českého zachovávatí měla.“ Zní pak poněkud zkráceny takto: „1. Mají zvonové . . . vyzdvížení býti . . . 2. Kamenní oltářové . . . mají . . . zboženi býti, a na místě oltáře dřevěný stůl a skříň neb truhla černým plátnem až do země přikrytá býti. Když se večere Páně drží, má nad ní bílé plátno prostřáno býti. 3. Všichni obrazové, krucifixy, malování . . . mají . . . shlazena býti. Na místo hostie má se bráti chléb aneb okrouhlých koláčů užívati, tak aby na dlouhé skývy krájení a do mísy kladení a potom teprve do rukou lidem dávání byli, a oni aby sami jísti a jich požívati mohli. Podobně strany kalicha. 4. Místo zlatého kalicha dřevení . . . koflíkové aby užívání byli. 5. Slova o večeři Páně nemají více zpívána, ale čtena býti. 6. Modlitba před užíváním večere Páně má vypuštěna býti. 7. Komží, korouhvi a jiných ornátů . . . nemá více užíváno býti. 8. Nemá se také žádných svéc rozsvěcovati . . . 9. Před těmi, kteříž k stolu večere Páně přistupují, roucha držána býti nemá . . . 10. Nemá také před oltářem klanění se dítí . . . 11. Nemají tolikéž komunikanti více klečeti. 12. Křížův děláni po požehnání má se zanechati. 13. Kněží nemají víceji před stolem státi a k lidem zadkem se obracet. 14. Kolleky a amen nemají se více zpívati, než čísti. 15. Nemají se víceji zpovídati, než slovy toliko, aneb skrže psaní o hříších svých ponavrhnouti. 16. Když to jméno Ježíš se jmenuje, nemají se klaněti . . . 17. Na kazatelnicí aby se nedálo modlení zjevně, než tiše. 18. Přisluhování na postelích nemocných dokonce se zapovídá . . . 19. Křtitelnice mají v kostelích z gruntu vyvráceny býti. Na místě jich má se mosazných medenic užívati. 20. Žádná epitaphia aneb oltářové nemají v kostelích trpěni býti. 21. Trojice svatá žádným způsobem nemá býti malována aneb ryta. 22. Katechismus má v desateru Božích přikázání proměněn býti. 23. Vypsání a slova o víře o večeři Páně, jako když se odpovídá: „Jest pravé tělo a krev Pána našeho Ježíše Krista“, mají býti vypuštěna, a na místě toho „jest viditelné znamení“ užíváno býti. 24. Nemá se na žádnou epistolu aneb evangelium kázati, ale nějaký text z Bible aneb proroků vzat býti.“ — Bratr *Jan Felin* ve svém rozebrání *Obrany Samuele Martinia* (vyd. 1902, str. 158) rozhodně vyvraceje výtku, že by Bratří články ty byly sepsali, poznamenává, že „někteří ti artikulové jsou naprosto fraškářští“ a byli

již jedná o změnu bohoslužebních způsobů i v městech královských. Šířila se obava, že obvyklý liturgicky poměrně hojný bohoslužební řád, jenž se v některých farnostech v městech královských

sepsání asi „od někoho z papeženců“ a byli podvrženi pod jménem královým „na zošklivení jeho a roztrhání mysli evangeliků.“ Vydavatel Felinova spisu, *Jos. Müller*, dodává k tomu (tamže str. 158 pozn.), že články ty jsou zřejmě jen satyrkou na reformovanou bohoslužbu, kterou nový král zavedl do pražského hlavního chrámu, a že nejstarší jich formu nalezl v letáku výše zmíněném: „Reformation der Königlichen Schloszkirchen zu Prag. Prag bey Lorentz Emmerich Anno 1621.“ — S oněmi dvaceti čtyřmi artikuli není to vskutku zcela v pořádku. V Čechách se vyskytují po nejprv, pokud mi známo, v dodatku zmíněného již traktátu „*Extract eines Schreibens*“ etc. z 2. ledna 1620, v otisku obsaženém v letáku „*Grewel der Verwüstung*“ etc (srv. výše str. 548, 1) z r. 1620 a to pod názvem „*Verzeichnus der vornembsten Articul, so der Chur Pfaltz in seiner Kirchen verordnet und gebotten.*“ Jest to 23 článků zcela stručných. Články ty až na jeden souhlasí s články výše uvedenými, ale jsou r. 1620 značně kratěji podány. Tytéž články a opět v počtu 23 jsou obsaženy v letáku „*Prägerische Reformation*“ etc. (srv. výše str. 548, 1.), tištěném o něco později r. 1620, rovněž jako dodatek k zprávě o reformaci svatovítského dómu, a mají nadpis téměř zcela stejný: „*Verzeichnus der fürnembsten Articuln, so Chur Pfaltz in seiner Kirchen zu halten verordnet und befohlen.*“ V obou tedy případech články ty se týkají vlastně bohoslužebního způsobu ve Falci a ne v Čechách. Ale zajímavé je, že v letáku „*Prägerische Reformation*“ následuje pak vložka, totiž list datovaný z Lipska 7. ledna 1620, jako dobrozdání o obrazích, o nichž se jedná v článku třetím ze zmíněných článků. Hlavní část listu zní takto: „*Betreffend des Herrn drittes Begehren, habz ich über angewendte Bemühung kein universal Iudicium von unserer Theol. Fakultät, weil sie, als man vorgibt, wegen Herrn D. Hoß und den Prägerischen Reformierten gar newlich erregten Differenzen (jsou tím míněny spory, podněcené spisem výše zmíněným na str. 545, 2 „*Fasciculus ex Bohemia*“) occupiert, für diesmal nicht erlangen können. Es hat mir aber einer, und zwar nicht der geringste aus ihrem Mittel, nachgesetzte Rationes und Zeugknusz zugestellt (následují tři odkazy na spisy Luterovy etc. o obrazích a jich ctění), begehrend damit vor willen zu nehmen. Welches alles ich dem Herrn überschicken und mich abir dem Herrn absonderlich zu beharrlich alten groszgünstigsten Hulden befehlen thue.“ To zdá se nasvědčovat, že již počátkem ledna 1620 či docela koncem prosince 1619 o tyto články byl v Praze zájem, a proto z Prahy byl učiněn dotaz stran článku třetího (o obrazích) v Lipsku. Ale tyto letáky z r. 1620 ještě nenasvědčují, že by články ty byly sepsány falckou vládou, aby dle nich provedena byla reformace v Čechách. Na to poukazuje teprve M. Samuel Martinus výše uvedenou zmínkou o opisu článků těch, jenž se mu dostal do rukou na podzim r. 1620, a zvláště leták výše zmíněný *Reformation* z r. 1621, v jehož titulu výslovně se naznačuje, že články ty „in seiner Kön. Mayt. Kirchen hinfüro zu halten verordnet und gebotten seyn.“ To vskutku nasvědčuje, že někdy na podzim r. 1620 se o člancích těch v Praze hovořilo a byly uváděny ve spojení s reformačními plány falcké vlády v Čechách. Ale to ještě nedokazuje, že by vláda články ty vskutku položila za základ své obmyslené reformační činnosti. Jen tenkrát bylo by možno se domnívati, že vláda obmyslela dle nich reformaci v Čechách prováděti, jestliže by se dalo zjistiti, že články ty za tím účelem byly vládou sepsány. Tomu však odporuje: 1. Jejich rozšíření v Čechách již počátkem ledna 1620 či koncem prosince 1619, jak o tom pověděno; 2. zřejmě zostřené a přepjaté některé výrazy v člancích samých, a 3. následující okolnost: Články ty v celku souhlasí s osmnácti články, jež jsou ještě staršího původu a jsou obsaženy v pamfletu z r. 1596 „*Artikel der neuen Kirchenordnung*, wie man dieselben hinfürder will gehalten haben im*

v posledních letech pod nátlakem dřívější konsistoře ustálil svérázným způsobem v závislosti na staroutravvistickém a katolickém bohoslužebním řádu a u mnohých byl oblíben, má nyní pojednou býti nahrazen bohoslužebním řádem naprosto střízlivým a jednoduchým a lidu dosud zcela neznámým a proto i nikterak milým, a způsob dosavadního, i umělecky cenného chrámového zařízení, srostlého téměř s duchovním životem značné části lidu, má ustoupiti rovněž zcela prostému a cizímu zařízení ve smyslu falckých poměrů, jak je charakterisoval tenkrát v Praze šířený leták.¹⁾ Nelze zjistiti, pokud obava tato vystihla skutečné plány falckého dvora. Ale jisto je, že superintendent Scultetus nejen „při každé příležitosti pilně se vyptával seniora Cyrilla a B. Corvina na kostely v celém království“²⁾ a že vskutku měl podobná reformační přání³⁾ a také ve-

Fürstentum Anhalt“, z nichž některé články zkráceně takto zní: „Art. IX. Alle Kelche sollen abgeschafft und an derselben Statt hölzerne Becher gebraucht werden. X. Bilder und Gemälde in den Kirchen sollen abgeschafft werden sammt den Chorrocken u. dgl. XI. Anstatt der Altäre soll man einen hölzernen Tisch setzen. XII. Es soll auch kein Taufstein in den Kirchen gelitten werden. XIII. Anstatt der kleinen Hostien soll man breite ungesäuerte Kuchen in einer Schüssel in den Kirchen auf den Tisch setzen. XIV. Die Vermahnung zum heil. abendmal soll nicht mehr sein. XV. Die Fragen bei der Taufe: Entsagst du dem Teufel, soll vermieden werden. XVI. Alle Feiertage sollen abgeschafft werden. XVII. Perikopen ebenfalls. XVIII. Der Catechismus Lutheri soll durch den Pfälzer Catechismus der Jugend ersetzt werden.“ *H. Duncker*, Anhalts Bekenntnisstand 1570—1606. Dessau 1892. Články tyto již r. 1596 provázely provádění reformace v Anhaltsku a vystihly jednostranně sice, ale v celku správně plány reformační, dle nichž vláda se řídila. A tak tomu bylo i r. 1620 v Čechách. Články ty byly asi před novým rokem 1620, když do veřejnosti se dostala zpráva o reformačních úmyslech vlády, od odpůrců reformace falcké v Čechách upraveny dle českých poměrů a vystihly jednostranně sice, ale přece v celku správně, oč vládě šlo. A když byly, zprvu v opisech, pak tištěné, rozšířeny a označeny jako články, „so in seiner Kön. Maj. Kirchen hinffuro zu halten verordnet und geboten seyn,“ měl Martini i jiní za to, že jsou vskutku sepsány vládou. A v tom smyslu byly později pojaty i Sim. Eust. Kapihorským do Historie kláštera sedleckého, odtud pak do Martiniovy Obrany a do spisů Th. J. Passiny. Když B. Felin původ bratrský a vládní uvedl v pochybnost, Martinus v dalším svém, ovšem krátkém, polemickém spisu nereagoval. Snad poznal nejistotu svého dřívějšího tvrzení. — Přes to mají články ty význam: Jsou nejen do jisté míry jednostranným, ale v celku přece jen výstižným vyličením reformačních úmyslů vládních, ale nepřímou líčí stejně případně tehdejší bohoslužební poměry ve farnostech, v nichž se konservativně udržoval co možná způsob dřívější, tedy zvláště v některých konservativnějších farnostech v městech královských a na královských statcích, jakož i v luterských kostelích.

¹⁾ Název a obsah viz výše na str. 562, 3.

²⁾ (*B. Corvin*), *Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht*, Von der grawsamen Verfolgung... 1622: „Weil D. Scultetus sich damals aller Gelegenheit der Kirchen im gantzen Königreich fleissig erkundiget hat.“

³⁾ Již v *házdání*, jež *Scultetus* konal 22. prosince 1619 v kostele svatovítském (srv. výše na str. 551, pozn. 3. ze str. 550), pravil (str. 225): „Dico quid amplius. Quot idola, quot missatica vestimenta, quot calices, quot baptisteria, quot cereos atque lampades ipsa meridie ardentis, quot fumigationes atque suffitus thuribulis

řejně dával na jevo, že jest žádoucí, aby obrazy, sochy, oltáře, kněžská roucha, svíčky, lampy, kadění a j. z chrámů bylo odstraněno, ale že i schvaloval, aby králem samým ve smyslu reformovaném byly obsazeny fary na statcích královských.¹⁾ Superintendent D. Scultetus²⁾ vyzván

excitatos in templis videmus, tot testimonia nos coarguunt, nos a veteri apostolica simplicitate discessisse, cui idola, altaria, missaticus vestitus, calices, baptisteria, cerei atque lampades ardentis, fumigationes, ignotae fuero.“ Tato slova Scultetova byla jistě mocnou oporou pověsti, že chce falcká vláda zreformovati bohoslužbu a chrámy v Čechách po vzoru dómu svatovítského.

¹⁾ Již počátkem r. 1620 hejtman křivoklátský ssadil faráře pod obojí ve Zbouchě, Jana Létovského, který tam byl r. 1618 z Unhoště k žádosti osadních dosazen, a přinutil osadních „hrozeným vězením“, by kněze jim nově dosazeného přijali. *Létovský 28. ledna 1620* podal supplikaci české komoře, v níž si stěžuje na jednání hejtmanovo, že tak učinil, „nemaje sobě o tom žádné instrukce, ani od V. M. nařízení,“ a žádá, „an se konfessi Českou řídím... tak velebnou svátostí pod obojí způsobou užívání též slovem Božím přisluhováním zachovávám,“ aby na dále byl zachován při kollatuře. Archiv. místodrž. R. 109, 14; opis v zem. archivu. Zdá se, že hejtman jednal již v intenci nového vládního směru.

²⁾ *Fürstl. Anhaltische geheime Cantzley*, 1621, str. 213 nsl.: „Der Pfälzische geheime Rath zu Prag hat gut gefunden, ... Scultetum ... über den Puncten wegen vocation der Ministrorum auff den Königlichen Herrschafft zu hören, was auff der Böhmeischen Cammer Vorschlag Er, Scultetus, zu erinnern und an die Hand zu geben haben möcht, damit ihr Mayst. immediate angehörige Underthanen mit dächtigen Ministris orthodoxis (redakce Fürstl. Anh. geh. Cantzley dodává v závorce: „Calvinischer Religion“) versehen werden; wie dann solches gedachtem Sculteto per signaturam angedent worden.“ — *Abv. Scultetus* sám ve své Narratio apologetica 1625, str. 89 nsl. k tomu se vskutku přiznává a zprávu „Anhalt. kanceláře“ potvrzuje. Dí: „Illud verum est: de admonitione Camerae Regiae mense Augusto huius anni meam super reformatione ecclesiarum regiarum sententiam fuisse requisitam. Quam ita explicui, ut illa nec Sereiss. regi suum in ecclesias illas jus adimret, nec vel Confoederationis leges vel Majestaticas literas enervaret. Sic enim ex aequitatis naturalis praescripto sensi: Quandoquidem rex Mathias in-nixus literis Majestaticis (quae cuique liberae urbi, cuique nobili, cuique baroni, adeoque omni jure regi ipsi religionis suae exercitium in locis sibi immediate sub-jectis permittunt) ante annos non ita multos regiarum ecclesiarum ministris evangelicis abrogatis substituit pontificios, regem Fridericum eodem jure secundum conscientiae suae dictamen ecclesias illas reformare posse, praesertim cum populus id unice vellet et sacrificuli in locis illis ad docendum Dei verbum minus apti essent. Verum res haec ... nunquam in deliberationem apud Principis consilium venit, nunquam de ea relatum quicquam ad regem, nedum decisa et ad executionem deducta est.“ Je zřejmo, nebyl-li návrh Scultetův proveden, není to zásluhou Scultetovou, nýbrž asi bylo způsobeno odporem některých rad královských a nešťastným průběhem války. — *Spis Secreta secretorum...* Auctore Theonesto Cogamandolo... 1621 (srv. výše str. 560, 5.) kritizuje návrh Scultetův, poznamenává, že již byl učiněn počátek s prováděním práva královského na statcích královských při obsazování farních míst, a píše: „Scultetus jus regum in ministris constituendis urget. In ecclesiis enim regi immediate subiectis non a consistorio sed a rege constituendos ministros ait, nec posse hoc regale tolli. Iamque eo uti coeperunt. Nec dubito intra triennium nullum futurum fuisse in his Lutheranum. Bonos enim constituendos Scultetus ait, et cum bona instructio, qui bene doceant populumque dirigant. At bonus minister nemo Lutheranus est Sculteto, sed violentus veritatis hostis...“ — Naproti

totiž radou královskou, by podal v té věci své dobrozdání, předložil je vlastnoručním spisem¹⁾ 14. srpna 1620 v tom smyslu: „Předěšli králové čeští dosazování kněžstva a služebníků církevních na panstvích a statcích svých královských nezanechávali v moci dolejší konsistoře Pražské, alebrž poručili to arcibiskupu pražskému,²⁾ aby on dle svědomí svého dobrého, ne k libosti něčí, fary a služby církevní na doštěných panstvích královských opatřovati hleděl. Také panstvo a rytířstvo Jednotou bratrskou se spravující až dosavad kněží svých konsistoří pražské nedalo v moc, nýbrž je dle libosti a svobody své od starších Jednoty bratrské na grunty své přijímají. Tedy že mnohem větší právo a svobodu sám král český k tomu máti ráčí, aby fary a kollatury na panstvích svých vlastním kněžstvem, tím, kteráž jemu příjemné jest, osazovati mohl.“ Scultetus ve svém dobrozdání dodává: „Mělo-li by toto Regale býti z rukou dáno, vzrostlo by z toho mnoho zlého, bude-li však právo to zachováno, bude pak se vši opatrností a pilností předložen návrh, jak by mohly býti kostely opatřeny řádnými učiteli (t. j. faráři), učitelé pak dobrou instrukcí, aby lidi vzdělavatelně učili učení i životu.“ Tak se postavil D. Scultetus v rozporu s Majestátem na dřívější stanovisko katolické vlády, jemuž se evangeličtí stavové právem byli tolik vzpírali. Rozdíl byl jen v tom, že dříve byl lidu vnucován bohoslužební způsob katolický, nyní měl mu býti vnucen způsob reformovaný. Než sami někteří čeští královští radové³⁾ tentokrát zrazovali krále s tohoto

tomu (B. Corvin), Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, 1622, rozhodně popírá, že by se bylo jednalo o reformaci celých Čech: „Dann der Rätthe, der Cammer, des Sculteti vorschläge gehen alle miteinander einzig und allein auff die Königlichen und keines anderen Menschen güter. Und zu dieser Reformation hat der König fug und macht gehabt (— to by nasvědčovalo, že snad Corvin v roce 1620 v rozmluvě s Dr. Scultetem Sculteta v tom úmyslu podporoval —), zu anderer Kirchenreformation hat weder Er noch seine Rätthe jemals solches understanden.“ Dále pak Corvin vysvětluje, že se při tom nejednalo o odstranění kněží luterských a bratrských, poněvadž prý takových v ten čas na statcích královských nebylo: „Zu Keyser's Matthiae zeiten hat man sie abgeschafft und Bapstische Meszpriester an ihre statt eingesetzt, grobe ungeschickte Tölpel, wie man sie noch heut zu tage zu Brandeis und an anderen Orten der Königlichen Herrschaften finden wird.“ S tím srv. výše str. 539, 2. — *Skála IV.*, 276.

¹⁾ *Fürstl. Anh. geh. Cantzley*, str. 218: „So consultiert Scultetus mit eygner Hand sub dato Prag, den 14. August 1620.“ Jeho dobrozdání nahoře uvedené podáno je tu v překladu Skálově.

²⁾ Srv. výše str. 539 nsl.

³⁾ *Pessina*, Gloria Libani, str. 241: „Obstantibus Regni Proceribus . . . , tum quod seditio certo certius in populo ex tam ingenti rei novitate timeretur, iamque in urbe Pragensi eam ob causam non parvi gliscerent tumultus, remittere a proposito debuit. Illumque fructum exinde tulit, quod multorum Procerum, ac imprimis civium Pragensium animos a se plurimum alienavit, ab eoque tempore publico odio laborare coepit.“ Na to naráží také *Jiří Kezelius* ve své Kronice Mladoboleslavské (Opis v Čes. museu I. E. 5, str. 364—367), třeba se zmiňuje na tom místě jen o evanglických stavech a bratrských: „Světští pak stavové mnozí od krále Fridricha

plánu jako věci nebezpečné a nezvyklé, jež mohla býti jen na újmu oblíbení králově v lidu. Kalvínský bohoslužební způsob přece jen příliš málo dosud v Čechách zdomácněl, než aby bylo možno v tak nebezpečné době válečné odvážit se takového kroku. Než přece jen byl úmysl vyčítěn, a ujalo se podezření, že „kalvínský duch¹⁾ umínil sobě paženstvo, luteriány až i jednotu bratrskou v království českém vykořeniti.“ S tím asi souvisí, že v poměru seniorů bratrských ke kalvinismu nastalo tenkrát zmíněné vystřízlivění přes přátelský osobní jich poměr k superintendentu Scultetovi.

O takovém tichém odklonu Bratří od kalvinismu a na druhé straně o jich sklonu k církvi české v roce 1620 svědčí i zajímavé vydání bratrské Agendy z roku 1620,²⁾ jehož dosud v naší veřejnosti dbáno nebylo. A přece jest to významný projev změny konfesionního smýšlení v Jednotě, obdobný spisu Mladých kněží bratrských na Moravě z roku 1619,³⁾ a nad to důležitý doklad o tom, jak Bratří vžívali se do nových poměrů církevních, způsobených jich Snesením s církvi českou pod obojí z r. 1609. V novém tom vydání jest upravena Agenda bratrská z r. 1612,⁴⁾ a sice tak, že mnohé odstavce všeobecně vzdělavatelné jsou podrženy doslovně, jiné pak jen odpadali. Mnohé mrzelo, že se zdál k Bratřím nakloněnější, že jim více než jiným přeje, se domnívali. Teprv některé trunk rozcházel, že kurfirsta saského sobě nevolili, nazpátek po něm toužili a k němu své zření máti chtěli. Ale on o to nestál, a naděje je zmejlila . . . Nepřítel krále Fridricha v městech Pražských téměř více zůstávalo než těch, kteříž by mu co dobrého přáli a upřímně pomáhali.“

¹⁾ *Fürstl. Anhaltische geheime Cantzley*. — *Skála IV.*, 275. — Srv. výše str. 561, pozn. 2. — *Ab. Scultetus* ve své *Narratio apologetica*, str. 86 nsl., brání se proti výtkám, že by na popud Scultetův byli v Čechách „Pontificii duriter afflicti, Lutherani magno numero eiecti.“ Taková přepjatá obvinění snadno odbývá. Ale podobně lehce brání se (str. 88) i proti podezření nahoře uvedenému odkazem na to: Žádný luterský kazatel nebyl vypuzen, a ani radové komory královské ani falčtí radové královi nemohli se přece raditi o vykořenění Luteránů a Bratří, když radové komory královské sami byli z Luteránů a Bratří a radové falčtí „testandi consensus gratia aliquando cum Fratribus in sacra synaxi communicabant.“ Král pak sám převzal ochranu katolíků, Luterány chránil i ve svých zemích a Bratry uznával za soudruhy u víře. Zcela souhlasně o téže věci mluví a týchž protidůvodů užívá (B. Corvin), Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, Von der grawsamen Verfolgung . . . 1622 (srv. výše 556, 8). Tato zřejmá shoda ukazuje, že buď B. Corvin a Scultetus postupovali v polemice za vzájemné dohody, anebo že Scultetus čerpal ze spisu Corvinova, dříve vydaného, ač se ho nedovolává.

²⁾ Exemplár této Agendy je v *Museu král. čes.*: 37. F. 37. Jest to: „Agenda anebo Služba křtu svatého. Vytištěná léta 1620.“ Jest na str. 1—47. Nad každou stranou spisu toho je nadpis: „Agenda při křtu“. Za ní pak následuje: „Agenda při večeři Páně. Vytištěná léta 1620.“ Jest na str. 1—66. Nadpis nad každou stránkou zní: „Agenda při posluhování“, a na konci str. 66 spisu je označen tiskací: „U Daniele Karla Karlspergka“. V Agendě z r. 1612 mimo to jest: „Agenda neb způsob přijímání k svátosti večeře Páně,“ čili, jak by nyní byla zvána, Agenda konfirmační, a Agenda při oddávání aneb potvrzování k stavu manželskému. Tyto dvě Agendy r. 1620 asi vydány nebyly.

³⁾ Srv. výše str. 529.

⁴⁾ Srv. výše str. 403.

formálně přepracovány, ale věty rázu kalvínského,¹⁾ jež byly pojaty do Agendy z r. 1612, jsou vypuštěny a nahrazeny jinými ve smyslu České konfesse. Nad to přizpůsobuje se celá tato Agenda ve výrazech svých i v liturgických formách právě kostelním bohoslužbám,²⁾ patrně z toho důvodu, že bratrští kněží v té době konali bohoslužby již v četných kostelích, nejen v Betlemě, v kostele sv. Šimona a Judy a v kostele jesuitském v Praze, ale i v kostelích po venkově, a přizpůsobovali se proto bohoslužbám kostelním v lidu českém obvyklým a běžným bohoslužebným výrazům. Celý směr této Agendy jest zcela blízký směru České konfesse: stojí na základě obecně evangelického právě ve smyslu České konfesse, brání ve smyslu Řádu církevního z r. 1609³⁾ vlivům katolizujícím⁴⁾ a neobsahuje nic ani přísně luterského ani přísně reformovaného.⁵⁾ Tak je Agenda ta vlastně způsobila, aby se stala společnou Agendou veškeré české církve, jak na ni pomýšleno bylo již r. 1609,⁶⁾ ale k jejímž

¹⁾ Mezi Agendou bratrskou z r. 1580 a z r. 1612 jest rozdíl v celku dosti malý. R. 1612 byla Agenda při křtu a Agenda při večeři Páně z r. 1580 otištěna téměř doslovně, a jen na několika málo místech uplatnil se sklon ke kalvinismu ještě mocněji, než tomu bylo již r. 1580. Tak byla vypuštěna úplně zmínka o oltáři, jež v Agendě z r. 1580 byla, a zvláště byl rozšířen ve smyslu kalvínském odstavec v Napomenutí k lidu při večeři Páně, jednající o podstatě večeře Páně. Ale vydání z r. 1620 znamená rozhodný odklon od směru kalvínského k směru České konfesse. Nespokojilo se však jen několika změnami, ale jest vlastně novou úpravou a skoro úplným přepracováním vydání dřívějších, a to vesměs ve smyslu České konfesse. Odstavec z Napomenutí k lidu, v němž konfessií ráz Agendy nejzřejměji se jeví, zní v Agendě z r. 1580: „Budíž dověrnost vaše o tomto chlebu a kalichu Páně, že chléb jest tělem Pána Ježíše na smrt daným a víno krví jeho za nás vylitou, ne bytem přirozeným ale posvátným, z ustavení jeho k službě duchovního požívání těla a krve Páně, na paměť všech skutků a práce jeho i smrti nevinné, kterouž pro nás podstoupiti ráčil, i k hojnějšímu sobě toho všeho přivlastnění.“ V Agendě z r. 1612 zní ten odstavec: „Budíž dověrnost vaše o tomto chlebu a kalichu Páně, že chléb jest tělem Pána Ježíše na smrt daným a víno krví jeho za nás vylitou, ne nějakým způsobem přirozeným a tělesným, ale posvátným, jako tak obrázka jest smlouva Boží (I. Mojž. 17, 13), beránek velikonoční jíti Hospodinovo (II. Mojž. 12, 11), křest obmytí nového rození (Tit. 3, 5). A to z ustanovení a vysvědčení Pána Ježíše k službě duchovního požívání těla a krve Páně, na paměť všech skutků a práce jeho i smrti nevinné, kterouž pro nás podstoupiti ráčil, i k hojnějšímu sobě toho všeho přivlastnění.“ V Agendě však z r. 1620 zůstala z odstavce toho toliko slova: „Budíž dověrnost vaše o tomto chlebu a kalichu Páně, že chléb jest tělem Pána Ježíše na smrt daným a víno krví jeho za nás vylitou.“

²⁾ Pravidelně se užívá v Agendě z r. 1620 slov: „kněz“, „chorus“, „oltář“, „hostie“, atd.

³⁾ Srv. výše str. 463 nsl.

⁴⁾ V Agendě při křtu, str. 44: „Přede dveřmi služby křtu svatého nezačínati . . . svičky, vínku dávání, olejem mazání opustiti.“ V Agendě při večeři Páně, str. 61: „Dětem malým večeři Páně slouženo býti nemá“; str. 62: „Křtízu sem i tam nedělati, . . . „hostie neukazovati, ale buďto na patěné anebo v nádobce chovati.“

⁵⁾ Vliv reformovaný by mohl býti zjištěn v tom, že Agenda při křtu na str. 44 odporoučí, „aby pokudž možné služba křtu svatého dala se ráno, anebo o nešpotích v svatém shromáždění.“

⁶⁾ Viz výše str. 503 v Instrukci pro kněžstvo.

vydání do té doby přece asi nedošlo.¹⁾ Taková Agenda byla by mohla snadno uvést v bohoslužební způsoby veškeré církve české²⁾ podle řádu seniorova i administrátorova pevný řád.

Ale tenkrát byli i v církvi české již četní kazatelé smýšlení kalvinistického,³⁾ a někteří z nich dali kalvinistický ráz i kostelům, při nichž působili, i tanním bohoslužbám. Všichni však dosud se přiznávali k České konfessi a byli podřízeni společné konsistoci. A jejich nástupci v úřadě mohli se přidržovati zase jiného, třeba konservativního směru. Kalvinismus⁴⁾ tenkrát v Čechách nevystupoval

¹⁾ Srv. výše str. 547, 1.

²⁾ Snad bylo při jejím vydání také na to pomýšleno, jak tomu bylo asi i při vydání bratrského katechismu r. 1600 (srv. výše str. 402, 1). Na konec v Agendě při večeři Páně, str. 63 „napomínají se také kněží Páně, aby každou neděli buďto místo ranního kázání ve všech, buďto v městech po ranním kázání anebo po kázání nešpotním s lidem Božím všechny částky náboženství křesťanského říkávali, totiž Deset Božích prikázání, tak jakž v svaté bibli 2 Exod. 20, od Boha položena jsou, Víru obecnou křesťanskou, Modlitbu Páně a Ustanovení křtu svatého a večeře Páně.“

³⁾ *Ad. Regenvolscius* ve svém *Systema historico-chronologium*, str. 341—342, podává seznam šire známých kazatelů Helvétského vyznání v Čechách a na Moravě od roku 1470 až do protireformace. Zná jich 22, z nichž nejznámější jsou: „Benedictus Optatus, Thomas Petroselinus, pastor Jevicenus in Moravia, ordinatus a D. Ebero et D. G. Maiore A. 1563 S. Oct., a jeho syn Jacobus Petroselinus Cunstadius, pastor ecclesiae Trebicensis, Paulus Kyrmezerus, Slavus, Gallus Zalanus ad S. Aegidium in Veteri Praga ecclesiastes, Georgius Oeconomus, Chrudimensis pastor, Joh. Regius, Zatecensis ecclesiae minister, Joh. Achilles Berounensis, ecclesiastes Pacoviensis. Ale Regenvolscius tu počítá za kazatele Helvétského vyznání zřejmě všechny, kteří byli směru kalvínskému poněkud smýšlením blízcí, třeba kalvinismus a Helvétskou konfessi ani neznali. Uvádí tu i jednotlivce z doby dávno před Kalvínem a Helvétskou konfessi, jiného nazývá stoupencem Helvétské konfesse, že byl ordinován ve Vitemberce od Ebera a Maiora, žáků to Melancthonových. O Pavlu Kyrmezerovi bylo již výše pověděno, že stál pod vlivem kalvinismu, ač proto ještě stoupencem Helv. vyznání nebyl. O Janu Regiovi viz dále str. 584, 2. O Janu Achilovi viz výše str. 409, 10., že též nebyl Kalvinistou, nýbrž směru melancthonsky-luterského. Zřejmě se klonili k směru kalvínskému, tak že ještě nejspíše lze je nazývat stoupenci Helvétské konfesse, chrudimský děkan Jiří Oeconomus (o němž viz výše str. 513, 1) a Havel Žalanský srv. str. 517, 8). O Jakubu Petrozelinovi viz *Hynek Hrubý*, *České Poitilly*, str. 214—217 a *Jireček*, *Rukověť II.*, 107. Byl ordinován ve Vitemberce, ale pak se stal bratrským knězem. Působil v Trebíči od r. 1613—1625. — Výše zmíněný Beneš Optát pak byl dle všeho kněz pod obojí „svěcení římských biskupů.“ *Jireček*, *Rukověť II.*, 62. — Najisto stoupencem kalvinismu byl *Jakub Akanthido-Mitis*, vydavatel *Heidelberského katechismu*, o němž viz dále na str. 570, 5, ale i v jeho spisech, jako *Cunac Theantropi mundo nati* z r. 1612 a *Asylum piorum* z r. 1613, nikterak se směr kalvinisticko-konfessií nejví. Cituje jako své autority zvláště Lutera, Amada Polana, Bucholcera a Funccia. Také bývá počítán mezi stoupence kalvinismu *Vit Phagelus Pisecký*, jež býval knězem pod obojí na Náměti v Kutné Hoře (r. 1600), r. 1612 se dostal do Černého Kostelce jako děkan nebo-li superintendent a r. 1618 po smrti Cicadové k sv. Jindřichu na Novém městě v Praze. *Jireček*, *Rukověť II.*, 418.

⁴⁾ Srv. výše str. 433, 1 o Kalvinistech mezi stavy.

jako nová konfesse a nová církev, nýbrž jen jako nový racionalistický směr v mezích domácí církve české, asi tak jako v nynější době jsou v jednotlivých evangelických církvích mnozí kazatelé směru liberálního, pokrokového a moderního. Farnosti jednotlivé, jako celá církev česká, stály na půdě České konfesse, třeba tu a tam kazatelé, anebo snad i více méně čelní jednotlivci v těchto farnostech, snad i sám kollátor klonili se k jednoduchému reformovanému bohoslužebnému typu. Ale skutečně reformovaná¹⁾ celá farnost nebyla v Čechách tenkrát ještě ani jediná. Teprve příchodem krále Fridricha a jeho dvora vzniklo přísně reformované středisko v zemi, jež pak mělo značný vliv na příbuzné kruhy, zvláště v některých městech, kde vliv bratrský upravoval půdu směru orthodoxnímu a kalvínskému. Tak se stalo, že asi 26 českých kazatelů,²⁾ kteří „k Heidelbergu víceji než k Vitemberku se ohlíželi“, podalo supplikaci králi, a jinou zase jeho kněžím a bohoslovcům, žádající, „aby oni reformáti pod ochranu hořejšího kněžstva uvedeni byli“, „poněvadž v konsistoři evangelické toliko Luteráni s Bratřími sedějí“.³⁾ Místo dřívější katolické konsistoře zaujímalo tedy nyní reformované falcké kněžstvo, podřízené králi, ale nikoli asi evangelické konsistoři, a proto si přáli kazatelé, klonící se ke kalvinismu, připojit se k tomuto hořejšímu kněžstvu a tak vyprostí se z poslušnosti dolní konsistoře, v níž Luterští a Bratří zřejmě postupovali společně a jinak; než si tito kazatelé přáli. Výtojný postup kalvinismu totiž nejen působil přitažlivě na kruhy kalvinismu blízké, ale na druhé straně zatlačoval ostatní evangelické kruhy, zvláště mírně i výlučně lutersky smýšlející do opposice a přiměl je, aby tím více si chránili, co jim bylo vlastní. Než tentokrát sám král, asi pod dojmem událostí válečných, předešel sporům v lidu a jednal zcela ve smyslu platných zákonů: odeslal onu supplikaci po D. Scultetovi a jiných falckých kněžích konsistoři se vzkazem, „aby ho Pán Bůh uchoval; že on nechce a nemíní žádné novoty v náboženství do tohoto království uvozovati.“

Stoupenci směru kalvinistického v zemi snažili se ovšem i jinak, aby rozšířili kalvinismus. Tak došlo konečně za vlády krále Fridricha k tomu, že byl vydán česky tiskem do těch dob tak obávaný Heidelbergský katechismus, jež do češtiny přeložil Jakub Akanthido-Mitis,⁴⁾ jenž býval rektorem školy pana Henyka z Valdštejna v Do-

¹⁾ V kapli Božího těla, jež od r. 1612 propůjčena byla (viz výše str. 499, 4) k německým bohoslužbám, kázal Bratr Jan Corvin 1612—1618. Těchto služeb božích se účastnili vedle Bratří ovšem i němečtí reformovaní, zvláště z ciziny do Čech zavítavší. Ale ani to nebyla samostatná farnost Helvetského vyznání.

²⁾ M. Sam. Martinus, Obrana, str. 445.

³⁾ Jan Felin, Rozebrání Obrany (1902) str. 158: „Sám (Martinus) připomíná, že v té supplikaci nejen Luterány, ale i Bratří od sebe odměšují, a že tito dvoji spolu v dolní konsistoři sedají, oznamují.“ Je pozoruhodno, že tito kalvinističtí kazatelé odmítli i Bratří. Administrátora Dikasta zřejmě počítali za „Luterána“.

⁴⁾ Katechismus náboženství pravého křesťanského. Pro děti křesťanské obo-

brovicích a potom knězem v Dřínově a od roku 1614 ve Škramnici. Jeho katechismus jest rozdělen na 52 neděl, a na každou neděli připadají postupně jednotlivé otázky a odpovědi. Směr kalvínský zřejmě byl na postupu.

Ale již se blížila p o h r o m a. V neděli dne 8. listopadu 1620¹⁾ na Bílé hoře bylo nejen české vojsko poraženo, ale i český protestantismus a s ním skoro celý národ byl vydán Ferdinandu II. a jeho rádcům jesuitům na milost a nemilost. Nestalo se tak bez viny saského dvorního kazatele Dr. Hoěho, jenž jako důvěrný rádce svého kurfiřta dal se vésti svým odporem k českým evangelíkům, mezi nimiž měl tolik odpůrců a jež odsuzoval jako „Kalvinisty“. Císař Ferdinand dovedl naň působiti i svými dary,²⁾ a Hoě ujišťoval císaře dosavadní služební horlivostí až do smrti. Domnívá se, že jest to k prospěchu výlučně luterské strany, ponechal Hoě ostatní jich osudu, ba docela zrázel knížata,³⁾ by neujala se českých

jiho pohlaví jazykem českým vyložené od kněze Jakuba Akanthido-Mitisa Velkopolského, pastýře církve Boží v Škramnici. Vytiskneno v Starém městě Pražském u Pavla Sessia. Léta 1619. V univ. knihovně 54. G. 217. Obsahuje prostě text katechismu Heideberského na 66 malých listech, opatřených širokým ozdobným okrajem. Dedikace ani předmluva v něm není žádná. Tisk velmi pěkný. Citáty z Pisma jsou dle bible Kralické. — Srv. Zik. Winter, Život a učení na partikulárních školách, str. 593. — O Jakubu Akanthido-Mitisovi J. Jiráček, Rukověť I. 6; Ant. Truhlář, Rukověť k písemnictví humanistickému I., 6 a J. Volf, Doplnky k Truhlářově Rukověti humanistické literatury, Č. Č. M. 1911, str. 377 nsl. — Joh. Gott. Elsner, Böhmisch evangelischer Palmbaum, 1763, str. 890, zmiňuje se, že katechismus tento (vytisknén prý v Ivančicích počátkem XVII. století) byl v Krosně u Lešna znovu vytisknén k užítku zbytku Českých Bratří z Lešna, přidržujících se německých reformovaných bohoslužeb v Krosně. Jos. Jungmann, Historie literatury české, IV., 1459, poznamenává rok 1723 jako rok vydání v Krosně.

¹⁾ Abr. Scultetus, Narratio appologetica, str. 90 nsl. vypráví o tomto dni: „Praesente rege ultimam concionem in templo arcis habui (erat enim dies dominica) eamque de regii fide, et filioli eius morbo sanato. A concione rogatus a viro nobilissimo juxta et prestantissimo Dn. Jano Rutgersio, regis Sueciae legato, sumsi in hospitio illius prandium. Quo nondum finito rumor venit: copias nostras partim caesas, partim fugatas esse, adeoque Annibalem esse ad portas. Omnes ilico consurgere, ad sua qui que se referre. In arce turbata invenio omnia. Mox ad vesperem in Veterem Urbem migramus. Rex in domo consulis primarii pernoctat. Ego a Friderico Abrahamo Pitisco, ministro meo, admonitus, in proximo habitare virum mihi ob pietatis zelum et eruditam doctrinam longe amicissimum, Gallum Zilanský (t. j. Žalanský), ecclesiae Aegidianae pastorem, commendata Gynaeco uxore, cum frigus nocturnum ferre non possem, Gallum meum postremum invito. Ad cuius lectulum podagricum inter varia colloquia „Acta est per curas nox mihi, quanta fuit.“ Non sine teste haec loquor. Postero die, summo mane, Pragae valedicimus.“

²⁾ Gindely, Geschichte des böhm. Aufstandes II., 421, 428. Hoě psal císaři děkovný list 24. února 1620, a pak opět 21./31. března.

³⁾ Když šlo o to, zda mají se německá knížata chopiti zbraní k pomoci českých evangelíků, jež zvláště Dr. Hoě uvedl v pověst Kalvinistů, Hoě prohlásil: „Da musz Nein sprechen, wer ein christlich Herz und Gewissen hat. Denn so hell die Sonne am Mittag scheinot, so klar ist es, dasz die calvinische Lehre voller schrecklicher Gotteslästerungen steckt und sowohl in den Fundamenten als andern Artikeln Gottes Wort diametraliter zuwiderläuft.“ Gustav Frank, Geschichte der prot. Theologie I., 334.

evangelíků, ale raději stála při císaři. Důvěřoval ujištění arcibiskupa Karla,¹⁾ jenž jménem císaře mu ohlásil, že „stoupencům staré nezměněné Augsburské konfesse v území císařském nestane se nižádné příkoří,“ jakož i slovům arcibiskupa a kurfiřta kolínského,²⁾ jenž jej byl ujistil 21. března 1620, že oni, katolíci, stoupence staré konfesse Augsburské mají tak rádi „jako vlastní tělo a krev.“ Kurfiřt pak saský spoléhal na slib císaře Ferdinanda II., opětně mu daný a připisem z 6. června 1620³⁾ potvrzený, že bude splněno vše, co císař kurfiřtovi slíbil, a že i staří Husité v Čechách ve smyslu starého ujednání nebudou z náboženského pokoje vyloučeni. Nadarmo varovali prý Kalvinisté⁴⁾ ve svých spisech evangelíky, že Luteráni zkusí, nabude-li císař vrchu, že se jich náboženství povede daleko hůře, než by se vedlo pod vládou kalvínskou. Hoě tomu tenkrát silně odpíral,⁵⁾ až mu pohroma bělohorská a její následky otevřely oči, když bylo pozdě.

¹⁾ Tak psal Dr. Hoě knížeti z Lichtenšteina (srv. Ein sehr bewegliches Schreiben, welches D. Matth. Hoë . . . an . . . Carl von Liechtenstein, wegen Kirchensperrung hat ergeben lassen . . . 1622), 27. list. 1622: „Ertz Hertzog Carl Fürstl. Durchlaucht haben mir selbst gnädigst angezeigt, das sie befehlicht weren von ir Kay. May. mich dessen zu versichern, das der alten ungeende ten Augspurgischen Confessions-Zugethanen in ihr Kay. May. Gebiet kein Bedrangnusz widerfahren solte.“

²⁾ Tamže: „Die Churf. Durchlaucht zu Cölln hat mich den 21. Martii Anno 1620 zu Mülhausen auch selbst gnädig ersuchet, meinen Gn. Churf. unnd Herren dessen zu vergewissern, auch für mich zu glauben, was uns Lutheraner unnd der alten ungeenderten Augspurgischen Confession Zugethanen anlange, das von den Herrn Catholischen nimmermehr wir uns einiges Eintrags befahren solten. Mit diesen angehongten Formalibus: D. nn wir Catholischen lieben und halten ouch der alten Augspurgischen Confession Zugethane anders nicht, als unser selbsten eiegen Fleisch und Blut.“ *Skála Historie V.*, 245. cituje táž slova, ale datuje je 25. března 1620. — Katolická strana v Německu s výlučnými Luterány jednala stejně politicky, jako v Čechách se staroutraktivisty.

³⁾ Srv. *Allerhandt denckwürdiger und hochwichtiger Schreiben Copei*, so zwischen der röm. K. M., den weltlichen und geist. Churfürsten gewechselt und abgeschickt wurden . . . 1624. Na str. A. 2: *Copia des Schreibens*, so I. K. M. an I.-Ch. G. zu Sachsen Hertzog Johann Georgen Anno 1620. abgehen lassen, dasz die Lutherische Religion geduldet werden soll. Císař píše: „Ich versichere aber Ewer Liebden hiermit Keyserlich deutsch und aufrichtig, dasz nichts desto minder alles das ihenige, so von mir Ewer Liebden versprochen und dem Religions Friede einverleibt, . . . demselben wirklich nachgekommen soll werden, dabey auch die alten Husziten in Böhemb vermög der ältern Vergleichung nicht ausgeschlossen sein sollen . . . Wien den 6. Junii 1620 . . . Ferdinandus.“

⁴⁾ Hoě naráží těmi slovy (*Copia*, l. c.) na polemické spisy, jako byl *Fasciculus ex Bohemia*, tištěný r. 1619. V českém museu 42. C. 442.

⁵⁾ *Copia*, l. c. — Hoě tu má na mysli své polemické spisy jako byl „Gründliche Ableinung Fünffzig stattlicher auszerlesener und in alle ewige Ewigkeit unerweislicher Calvinischer Ertz- und Hauptlügen, welche ein ungenannter Calvinischer Läterer . . . in einer Scartecken unter dem Tittel: Warnung an alle Stände desz Churfürstenthumbs zu Sachsen . . . ausgezogen hat 1621.“

Vyhnanství.

78. 1620—1648.

Dosavadní úspěchy protestantismu v Čechách byly rázem ztraceny. Čechy i Morava měly vši mocí býti rekatolizovány. Nejříve byli odstraněni vůdcové, aby lid zbavený vůdců tím snadněji mohl býti ovládnán nejen politicky, ale i ve svém svědomí. Bratrští kněží¹⁾ pražští a členové konsistoře Jan Cyrillus, Jan Korvin a Pavel Fabricius, též kazatel Hartmann učinili se v ústraní hned, když vítězným vojskem byl Betlem vyšturmován a zavřen²⁾. Též jesuitský kostel a chrám sv. Šimona a Judy byl jim hned vzat. Hned pak pomýšleno na to,³⁾ aby i ostatní

¹⁾ *Historie o těžkých protivenstvích* (1870), str. 115. — M. Jacobus Jacobaeus, *Idea mutationum Bohemo-Evangelicarum ecclesiarum*, str. 43: „Qui ex unitate fratrum Bohemicorum erant, illi eo maturius, videlicet in ipsa victoria abierunt et hac re rebus suis consuluerunt.“

²⁾ Po nějaký čas zůstali v Praze v okolí Prahy ukryti u přátel a pak se odebrali do ciziny. Srv. zprávu B. Corvina, Kurtzer aber wahrhaftiger Bericht, 1622. Viz výše str. 552, pozn.

³⁾ *Processus in reformatione seu restauratione religionis catholicae hactenus in regno Boemiae observatus*. Spis ten byl sepsán v Praze 2. dubna 1622 v kruzích církevních. Jest v rkp. v knihovně pražské univ. II. C. 26. Nemá podpisu. Líčí krátce postup protireformace po Bílé hoře do 2. dubna 1622 a podává zprávy se stanoviska církevní hierarchie úplně spolehlivé. O této věci vypráví: „Itum post hinc ad quorundam catholicorum, sed violandi caelibatus causa a summi Pontificis ac archiepiscopi Pragensis oboedientia nec non totius fidei Romanae praeceptis et articulis declinantium sacerdotum reformationem, et quia his in gremium verae matris ecclesiae Romanae retractis populum et plebem ab iisdem maximo dependentem, etiam facili negotio paulatim attractum iri sperabatur, tractatum cum tot, quot pro templis brevi e manu haereticorum Boemicorum praedicantium eripiendis pro initio restaurandae religionis necessarii visi, ac proinde post multa sex ex illis ab haeresi et excommunicatione ad ipsorum et frequentem instantiam et humiles preces absoluti ac fidei Romanae professione facta debito et in archiepiscopatu ab immemorabili tempore consulto iuramento sedi apostolicae et archiepiscopo Pragensi de conservanda in perpetuum oboedientia praestito 20. Februarii Anno 1621 solemnissime se obstrinxerunt.“ Zprávu tu vhodně doplňuje *Brevis narratio de successu rerum ecclesiasticarum in regno Boemiae sub finem anni 1620 usque ad annum 1628 inclusive*, rkp. v knihovně pražské university XI. D. 14, sepsaná v týchž církevních kruzích. Vypráví: „Paulo post . . . archiepiscopus vocat ad aulam suam aliquot hussiticos parochos Pragenses, qui facta coram ipso professione fidei catholicae et praestito eidem iuramento oboedientiae introducti sunt rite et legitime per officialem ad suas ecclesias, quae antehac multo tempore ab haereticis erant possessae.“